

زمستان ۱۳۶۸

صافی : ۴ - ۷۵

واریق

یازده ساله

مجله فرهنگی فارسی و ترکی

سال یازدهم

اون بیر یاشیندا

تور کجه و فارسجا فرهنگی مجموعه

اون بیرینجی ایل

شماره امتیاز ۸۵۳۸

صاحب امتیاز : دکتر جواد هیشت

قیمت : ۴۵۰ ریال

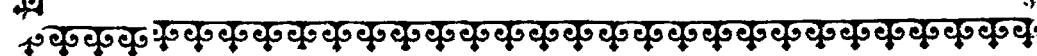
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
ایچمنده کملر
(قهرست)

صنحه

- ۱- کلمه لر اوزه رینه (۱۲) : د وقتور حمید نطقی
- ۲- شمالی آذربایجاندا گئچن قانلی حادثه لر و قیرقین لار :
د وقتور جواد هیئت
- ۲۰- حضرت آیت اله خامنه ای ، اسلامی ایران جمهوری سی رهبری نین
بیاناتی
- ۲۵- ایران خارجه وزارتتی نین وئردیگی بیاننامه دن
- ۲۶- ایران اسلامی مجلسینده : مجلس رئیسسی و نماینده لری نین بیاناتی
- ۲۸- جمعه نمازی خطبه سینده آیت اله موسوی اردبیلی نین تورکجه بیاناتی
- ۲۹- طهران اونیورسیتیه سینده باکی شهید لری اوچون برپا ائدیلن ماتم
مجلسینده
- ۳۰- ارك مسجدینده آذربایجان شهید لری اوچون برپا ائدیلن ماتم مراسمی
- ۳۰- قم شهدای فیضیه مدرسه سینده آذربایجان شهید لرینه برپا ائدیلن
ماتم مراسمی
- ۳۱- ری شهرینده آذربایجان شهید لری اوچون برپا ائدیلن ماتم مراسمی
- ۳۱- طهراندا یاشایان آذربایجانلیلار طرفیندن شمالی آذربایجان
شهید لری اوچون برپا ائدیلن ماتم و خاطرلار ما مراسمی : آقلا ر
مؤذن زاده ، شیخ غفوری و حجت الاسلام سید جعفر موسوی نین
بیاناتی ، اوخونان شعرلر : ایگیت لر یورد و قافقازیم ، بختیارواها بزاده
یه اتحاف ، آنا یوردوم آذربایجان (حصار ی دن) ، قطعنامه :
فارسجا و تورکجه متینلری
- ۳۶-۳۹- تبریز اونیورسیتیه سینده ماتم مراسمی
- ۴۱- تبریزده برپا ائدیلن یاس مراسمی
- ۴۲- وارلیق طرفیندن باکی یا گوند ریلن تلگراف
- ۴۳- ۳- نامه و مقاله ی یکی از هم میهنان فارسی زبان ، آقای سعید شهدادی
نائینی بمناسبت حوادث خونین آذربایجان شمالی
- ۴۴- ۴- بیر فارس وطندا شیمیز آقای سعید شهدادی نائینی دن شمالی
آذربایجان حادثه لری مناسبتیه آلد یغیمیز مکتوب و مقاله
- ۴۶- ۵- دو نامه از دکتر نریمان نریبانوف نخستین صدر کمیته انقلاب و کمیته
اجرائی آذربایجان شوروی
- ۴۹- ۶- لنین دن باکی نین اشغالی اوچون گوند ریلن تلگراف
- ۶۱

- ۷- ((قره باغ)) اقارشى ارمنى ادعالارى : گرمى - حسن راشدى ۶۲
- ۸- يادنامه استاد شهريار ۶۷
- ۹- عزيزلر ياندى جيهگه ريم (شعر) ، ح . م . م . ساوالان ۶۸
- ۱۰- هيجانلى يوخو - اوگوله آچيلدى ، ك . م . سؤنمز ۷۰
- ۱۱- گلستان معاهده سي (شعر) : آذر مازندراني ۷۲
- ۱۲- واشنگتن دا آذربايجان مدنيت اوچاغى ۷۳
- ۱۳- نامه‌اي از علي رضائي علمداري - عاشق مشي پاشائي ۷۴
- ۱۴- نهج البلاغه اوخوياق : اسماعيل هادي ۷۵
- ۱۵- دي قارداشيم هاراليسان : آخشين آغ كمرلي ۷۷
- ۱۶- هاراليسان : حكيمة بلوري ۷۸
- ۱۷- دنيزدا ملاسي : اوروجعلي دوزناني - بيلد بيريش ۷۹
- ۱۸- كيهان هوائي آذربايجان توركجه سيله (پيام كيهان هوائي) ۸۰
- ۱۹- بؤيوك ايتگي : آكا دميك ميرزه ابراهيموف ۸۲
- ۲۰- سئوال و ايضاح : رضا پاشا زاده ۸۳
- ۲۱- ياشاسين وارليق : جعفر قره پور (سرمد) ۸۵
- ۲۲- جوشغون ادبياتيميزا بير باخيش : محمود سلماسي -
آزرم تبريزي ۸۶
- ۲۳- آتالار سؤزو و مثللر : ع . منظوري خامنه‌اي ۸۷
- ۲۴- شوكتلى ايرانيم : رضا پاشا زاده ۸۸
- ۲۵- ايكي گوش كيمي : امين صديقي (گرمي - مغان) ۸۹
- ۲۶- اورمو درياچه سي (ايکينجي قسمت) : م . م . ناظر شرفخانه‌اي ۹۰
- ۲۷- ميرزا علي معجزين باكي چاپي : دوكتورم . ت . زهتابي ۹۳
- ۲۸- زنجانلى شاهر عتيقي : محمد رضا كريمي (زنجان) ۱۰۷
- ۲۹- بؤيوك عائله ميز انسانيت : حلاج اوغلو . ع . ا . ترابي ۱۱۲
- ۳۰- شاعر عياري ۱۱۲
- ۳۱- شاعر لر مجلسي : عافي تبريزي ، جلال محمدي (گلچين)
محسن منصوري ، گوهر (سلماسي) ، علي كيانفر (مرند) ،
ح . ع . ديلك .
. تراب صفري ، احمد تراب زاده . (مغان) ۱۱۳
- ۳۲- گوز ياشي : ح . نطقى (آيتان) ۱۱۸
- ۳۳- طنطنه لي ادبي - مذهبي مجلس ۱۲۰
- ۳۴- حيدر بابا به زبان فارسي ، نمونه‌هائي از دكتور سيد محمد علي
سجاديّه و مير صالح حسيني ۱۲۱
- ۳۵- مدرسه و روزنامه سعادت : صمد سرداري نيا ۱۲۳

مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی
آبلیق تورکجه و فارسیجا فرهنگی نشریه

وارلیق

اون بیرینجی اییل قیش ما یی سی ۱۳۶۸ شمسی

دوقتور حمید نطقى

=====

کلمه لر اوزه ریننه

کؤکلر - گؤوده لر - اکلر - کلمه لر

(۱۳)

۱۳۵ - یچه (- یچا)

پروفه سور جی ، ال ، لوئیس بو اکین سیرب - قرؤات دیلیندن آلیند -
یغینی یازیر ، بو آلینما اک قیڑال ، ایمپه راتؤز ، و تانری آدلاریننا
آرتیریلینجا اونلاردان قیرالیچه (ملکه) ، ایمپراتوریچه (ایمپه را -
تریس) و تانریچا (الهه) مؤنت کلمه لری دؤزه لدر (تورکیش قرامه ر ،
ص ۲۵) .

۱۳۶ - یر (- یر - ویر ، - ویر / - ویر / - ویر - ار)

۱۳۶/۱ - عمومیتله کؤکو یادا گؤوده سینه گتیریله رک گئنیش زامان
مفهومو وئرن و چوخ دفعه عفت یادا آد کیمی ایشله دیلن کلمه دوزه لدر :
آغیر (آغ - یر ، وزنی چوخ اولان ، چتین ، اذیت ائدن ، بیریا نا آغینان)
چا پار (پوستچی ، یئگیکن گئدن) ، بنزه ر (نظیر) ، آخار (- عفت : داییم آخان
عکسی ده : آخماز ، ۲ - اسم : جریان سمتی ، استقامتی ، ۳ - مجازی معنادار :
سلیس ، روان ، آهنگدار ، مثال :

نولدو سؤیله دیگیکن آخار قوشمالار آندی می حسرتله سنی هئچ نیگار ؟
(ص . وورغون " آذربایجان دیلی نین ایضاحلی لغتی " ج ۱ ، ص ۱۴۵) ،
چالار (چالار ، چالاریق : اسم ، ۱ - اساس رنگدن یالنیز تونلا فرقله نن

رنگ اختیلاقی : رنگ چالاری ، ۲- مجازی معنا دا : بیررشتی ده کی کتچیک
اختیلاف ، آزا جیق فرق ، مثال : سوزون معنا چالاری ... عثینی اثر ، ج ۴ ،
ص ۴۱۲) ، یارار (یارار ، یارارلی : یارایان ، الوثریشلی ، او یغون ،
لازیملی ، ایشه گلن ، فایدالی . مثال " یارار ماده سیندن :

گوتورون اوخلارین ای دیده لیریم تورپاقدان

بو یارار نسنه لیرین قدرینی یاخشیجا بیلین

" فضولی " ، وزیر : پادشاه ساغ اولسون

کتجه چیلیک صنعتی چوخ یارار صنعتدیر .

" حاجی بیگوف " ، عثینی اثر ، ج ۲ ، ص ۴۹۷) ،

گلپئر (اسم : دولتین تجارت - صنایع موسسه لری نین یا خود خصوصی بیسر
شخصین اوز موسسه لریندن یا خود فعالیتیندن الده ائتدیگی مادی قازانج
پول ، مداخیل ، واریدات ، قازانج ... عثینی اثر ، ج ۳ ص ۱۵۲) وسایره .

۱۳۶/۲ - دیلیمیزین آریدیلماسی و ساده لشمه سی مقصدی ایله بو

اکله دوزه لمیش دقته دگر کلمه لرین :

دوشونور (متفکر ، فارسجا " اندیشمند " سوزو کیمی) ، گفدر (گلیرین
مقابیلی ، خرج) ، دگر (دهیر : فارسجا " ارزش ") ، دقته دگر (فارسجا :
شایان توجه) ، یازار (محرر ، یازچی) ، ییشر (کافی) ... قاینار ، یانار :
(یانارداغ فارسجا آتشفشان) ، قیسیر (دوغما یان ، فارسجا سترون) .

۱۳۶/۳ - آشاغیداکی کلمه لره باشقا بیر باخیمدان دقته دگر :

قوطور ، چوخور ، دمیر ، پخیر / پاخیر ، قاطیر ، باغیر ، چوپور ، کپیر بیر ده
کومور (بلکه : کؤ - مور ، کؤ ، کویمک ، یانماق - دان - کلمیش اولابیلر
" فون قابین " اسکی تورکجه نین قرامه ری ، ص ۵۲) .

۱۳۶/۴ - " ر " اکی کؤکده کی مفهومی بیر شئی گتچیرمه وظیفه سینی

اوستونه آلان " متعدی " بنا قورار . بوجور گؤده لیز فعل کؤکلری اوزه -
رینه قورولدوغو کیمی آد کؤکلری اوزه رینه ده قورولا بیلر :

آرتیرماق (آرتیرما = مزایده) ، آتیرماق ، باتیرماق ، بیتیرمک ،
چیخارماق ، دوغورماق ، دوپورماق ، دوشورمک ، اگیرمک (ایتیرمک) ،
گتچیرمک ، کؤچورمک / کؤچورمک ، ایچیرمک ، اوتارماق ، پیشیرمک ...

۱۳۶/۵ - " ر " اکی عمومیتله رنگ بیلدیرن آد نوعوندان کلمه

لردن دغوشولو (reflexive) فعل گؤده لری دوزه لدر :

آغارماق ، بوزارماق ، دلیرمک (دلی اولماق) ، گویهرمک ، قارارماق /

قارالماق، قیزارماق، سارارماق/سارالماق، یاشارماق (نملن مک) ...
 ۱۳۶/۶ - "ر" اکی عمومیتله سس یا نسیلایان فعللر قورار:
 آنقىرماق، بویۆرمک، اویۆرمک کیمی ... بو شکیلده قوشا سۆزلر
 دوزهلر: قیرقیر، ویرویر، دیردیر، میرمیر، ویزیر، ویزیر...
 ۱۳۶/۷ - "ر" اکی "طرف" مفهومو وئرن اسکی بیر آدحالی -
 دۆرومو اکی دیر، قالیملاشمیش اولاراق ایشله دیلر:
 ایچره (ایچ + ره) = ایچه طرف، داشرا / تاشرا (تاش / دیش + ره)، سونرا
 (سون + را) کیمی ...

۱۳۶/۸ - معلیم جعفروف - ا گۆره:

"آز محصولدار، ولوب چوخ حاللاردا "ج"، "ش"، بعضاده "ت" صامیتی ایله
 بیتن تاثیرسیز فعللردن تاثیرلی فعل دوزهلدیر، مثلا:
 قاچیرماق، آشیرماق، پیشیرمک، ایتیرمک، یاتیرماق، اوچورماق
 کۆچورمک وسایره (معاصیر آذربایجان دیلی - لیکسیقا، ص ۲۰۰).
 تما ملاییحی معلومات اوچون ۷ و ۵۷ - نجی ماده لره ده مراجعت
 ائدیلمه لی دیر .

۱۳۷ - یرگه - (یرغا -)

بو اکلہ آد نوعوندان کلمهلردن فعل گۆده سنی عمله گلر، مثال:
 اسیرگه مک (اس - یر - گه - مک : فعل ، ۱ - رحمی گلیب قوروماق، ساخلا -
 ماق ، حفظ ائتمک ، حمایه ائتمک ... ۲ - قئیمماق ، حقیف کلمکه
 خسیسلیک ائتمک ، قئیزیر قاق ... آذربایجان دیلی نین ایضاح لی لغتی
 ج ۲، ص ۲۹۴)، یادیرغماق ، وبیر اک علاوه سنی ایله : قئیزیرغانماق
 (فعل : مضایقه ائتمک ، اسیرگه مک ، حقیفی کلمک ، خسیسلیک ائتمک
 وئرمه گه الی گئتمه مک ، بیر شئی با شقاسینا چوخ گۆرمک . آذ . ایضاح
 لی لغتی ، ج ۱، ص ۵۰۷) .

۱۳۸ - یر - (یر / - یر ، - یر)

آد نوعوندان کلمهلره گتیریلره رک "ایکی لی "یادا" چوخلو" مفهومونو
 وئره ر . ایکیز (بیر دوغومدا دونیا یا گلن ایکی اوشاق ، بنزه ر ایکی
 شئی) ، اوچوز (بیر دوغومدا دونیا یا گلن اوج اوشاق) ، دوردوز (بیر
 دوغومدا دونیا یا گلن دؤرد اوشاق) ...
 "گۆز" ، "دیز" ، "بوینوز" داکی - "ز" ده ده . ایکی لیک معناسی اولابیلر .
 - یش . ماده ۷۰ و ۷۱ - ه مراجعت ائدینیز .

۱۳۹ - ٲك (- ٲق / - ٲك ، - ٲق)

۱۳۹/۱ - قديم توركجه اكلريندندير، چٲشيدلى معنالار وٲرير:

گورولن ايشين نتيجه سينده اورتاي ا چيخان شٲى ... موغولخادا داعئينى دير. مثال : بٲليگ - (بٲليگ ، معلومات ، بٲليگي) ، سوروك (اينديكي ديلده : سورو) ، قديم متنلردن :
تاپٲق (خدمت ، حرمت) .

۱۳۹/۲ - يٲرى گلميشكن بورادا ، حاشيه ده ، "تاپماق" كلمه سي واونون

ذهنه گتيرديگي متراديف سوزلردن قيسما جابيريحت آچماق ايسته ييريگ .
"تاپماق" ديليميزده بوگون ، (آذربايجان ديلي نين ايشا حلى لغتى نين دئديگي كيمي) بو معنالارى وٲرير :

"فعل : (- آختاريش ، آرماق نتيجه سينده مئيدانا چيخارماق ، اوزه چيخارماق ، الده ائتمك // عئينى معنادا آدام حقينده // عئينى معنادا ايتكين دوشموش ويا يٲرى معلوم اولمايان آدام حقينده . مثال : "ملت لر يوخودان اويانيب گوزلرينى آچديلار و پراكنده دوشموش قارداشلاريني تاپيب ، داغيلميش ائولرينى بنا ائتمگه اوز قويدولار . - ج . محمد قلى زاده " // الده ائتمك ، اله كٲچيرمك ، مثال : " بيز بو كنده ايكي نفر كيمه سيز ... يا وان چوره ك ، اونو دا كوجله تاپيريٲ . جعفر جبارلى " // خصوصى تدقيقات ، آراشديرما ، آختاريش نتيجه سينده آشكارا چيخارماق ، آچماق ، كشف ائتمك . حسابلاياراق ، فيكي رله شهرك بيىر شٲين نتيجه سيني ، جوابيني معين ائتمك ، الده ائتمك .

۲ - جوخ آختاراراق ، آخيردا الده ائتمك ، تاپيب آلماق . مثال

آياغيما نهايت آياق قابى (باشماق) تاپديم .

۳ - مجازى : گورمك ، حس ائتمك . مثال : " ائله بيير خصوصيت

تاپا بيلميردى كي خوشونا كلمه سين " // بييريني هر هانسى بيير وضعيته حالدا گورمك // مجازى : الده ائتمك ، نايل اولماق . مثال : " ايللردن برى آرزولادىغى "نورمال" حياتى تاپميشدى " .

۴ - دانيشيلان بيير سوزه وسايرمه استهزالى مناسيبت بيلديريىر ،

مثال : دئمه گه سوز تاپميسان ! تعريفله مه گه آدام تاپدينيز !

۵ - بيير سيرا اسلردن صورنا گلهرك مركب فعل و مختليف افاده لر

دوزه لدير . مثلا : فرصت تاپماق ، مجال تاپماق ، سوز تاپماق ، نقصان

تاپماق ، يول تاپماق وسايره ... " (آدى گٲچن اثر ، ص ۱۳۶)

مختلف متنلرده دده قورقوددان فضولی یهدک راست گلینن "بولماق" کلمه سی همین لغتده "کوهنه" قشیدی ایله قیساسا "تاپماق والده ائتمک" دئییه ایضاح ائدیلمیشدیر، اما بونون مشتقاتیندان اولان "بولونماق" سوزونون ایضاحیندا "کوهنه" قشیدی یوخدور. دئمک بو ایکینجی سوز بوگون ده دیلیمیزده ایشلک اولماقدا دوام ائدیر. نجه کی وئرینن مثاللرین هله "بولونماق" سوزونون "اولماق" معنا سیندا کی قسمده هامیسی زامانیمیزا داها یاخین مولیفلره عاید دیر. مثلا:

"ما یع حالیندا بولونان شکیلرین شکلی اولماز، اونو هانسی قابا توکسن، او قابین شکلی و قالیبیندا اولور- زردابی" ایکینجی مثال:

"عجا، بیر یعنی آفت می یغتیب یانه اوچون

بولونور سوز بئله بیر حال، فلاکتده بوگون؟ - صابر" اوچونجو مثال:

"بهادیر یوسف له بیر بویوک، گوزهل بزه نمیش "سالون" دا بولوندولار - نریمانوف... (آدی کچن اثر، ج، ص ۲۲۵).

بورایا قدر بئله بیر نتیجه آلماق ممکن دور:

بوگونکی آذربایجان ادبی و یازی دیلینده "تاپدی" کلمه سی، تورکیه تورکجه سیندن سوی اکثر تورک دیلرینده اولدوغو کیمی کاشغرلی نین تعبیری ایله "جدالشی المفقود" معنا سینا دیر و عینی سوزه مترا - دیفا اولان "بولدو" کلمه سی نین استعمال ساحه سینا دارالتمیشدیر. اما "بولوندو" ایشلک دیر و بوگونکی دیلیمیزین مالیدیر.

بورادا بیر سوال عقله گلیر:

"عبادت ائتمک"، "پرستیش ائتمک" اوچون آذربایجان تورکجه سینده معادیل و ایشلک سوز نه دیر؟ قدیم تورکجه و تورکیه تورکجه سینده اولدوغو کیمی بیزده "تاپدی" (عبادت و یا خدمت ائتدی) دئییه جه گیک می؟ یوخ، بو کلمه "آذربایجان دیلی نین ایضاحلی لغتی" نده بو معنا یا گفجه میشدیر. بونون یئرینده یازی دیلینده بو سوزون بیسراز دگیشیک شکلی یعنی "تاپیندی" کلمه سی، "تاپینماق" مصدریندن ایشلک و موجود دور. "تاپینماق" او لغتده بئله ایضاح ائدیلمیشدیر: "فعل ۱ - سجده ائتمک، ستایش ائتمک، عبادت ائتمک، پرستش ائتمک..."

۲ - مجازی، پرستش درجه سینده شومک، مفتون اولماق. مثال:

گوزه للیگه تاپیندیغی اوگوندن بری بیر با شقالیق دویولماقدا اونون سینده. (احمد جواد). ایکینجی مثال:

من قاپانديغيم، تاپينديغيم حس سيز سكوت عالميندن قاييديرام
(ميرجلال) " (آدى گتچن اثر، ج ۴، ص ۱۳۶) .

فعل آدى اولاراق تاپينما گتيريلر، دقت ائتمه لى ييك كى تاپينختى
ايندى كى يازى ديلينده " تاپيلان شتى " دئمكدير. مثلا:
" مصراهميندا تاپينتى لار ". " تاپينماق " سوزو مثلا صون زامانلاردا
مطبوعاتدا و گليب - گتچن و فارسجادا " كيش شخصيت " دئيلن اصطلا-
حين ترجمه سينده، مثلا بئله ايشله نيله بيلر : شخصه، يا شخصيته تاپينما
اجتماعى ادبياتدا عموميت له بو سوز " Cult " ين معاديلي دير.
بيزده اولان " - تاپينماق " سوزو قديم متنلر ده موافيق گليير.
كاشغرلى (جلد ۱، ص ۱۴۰) بو مثالى وئيرير :

" من تانريكا تاپينديم، تقريبا بوگون عئينا يازا بيله جه گيميز كيمي:
" من تانرى يا تاپينديم ". باشقا بئير مثال : " اربگكا تاپيندى " بو
گونكى ديليميزده : " آدام بگه خدمت ائتدى ". كاشغرلى بوماده ده دقته
دگر بئير بيت ده گتيرير. آتا اوغلو نا نصيحت وئيرير و بئير حكيم يعنى
" بيلگه " بئير سینه راست گلد يگينده. نه چور حركت ائتمه سيني اؤكره دير
و بئله دئير :

" اؤگون آينن بيل يگين گونده آنار بارو "، " قوت قوليقين تاپين غيل
قوؤغيل كوؤه ز نارو " بو گونكى ديلله :

" اؤگون اونون بيل يگين، هرگون اونا طرف گئده رك . "، " تواضعلى
اولاراق خدمت ائت قوى بئريانا غرورو " .

ايكينجى مصرعه " قوت قو / قودى قو تواضع " گونلو آشافي قويماق
دئمكدير. " متواضع " ايسه، " قود قوليق " اولور، و " قود قوليقين " دا " متوا-
ضعانه " معنا سينادير .

" قوؤغيل " يعنى " قوى غيل " / " قوى "، " كووه ز " مغرور معنا سينادير،
كى اصلى " كوونمك " / " كووه نمك " دن گليير. " نارو / آنارو " بوگونكى
ديلده " . . . دك "، " قده ر " وسايره كيمي زمان و مكاندا بئير حدى ونهايتى
يا سمتى گورسه دير .

۱۴۰ - يِك (- يُق / - وُك ، - وُق)

۱۴۰/۱ - فعل كؤكو يادا گؤوده سيندن عموميت له صفت كيمي ايشله

ديلن كلمه لر دوزه لدر : آچيق (آچ - يق ، آچيلميش اولان)، آليشيق
(آليشديرماق اوچون گرهك اولان، عادت ائله ميش اولان)، بئيرله شيك

(بئیرلش - یک ، بئیرلشمیش اولان) ، چکیک (چک - یک ، چکله رک گئیرلیمیش گؤرسه نن مثال : ژاپونلارین چکیک گؤز لری واردیر) ، دؤنۇق (دؤن - ؤق ، دؤنموش اولان ، پارلاق اولمايان) ، ازیک (از - یک ، ازیلیمیش ، کسک ، اؤرتؤک) دیلیمیزده اسم اولاراق دا ایشله نیر ، آذربایجان دیلی نین ایضاحلی لغتینه مراجعت اتدینیز) ، سئلک (اسکی متنلرده معناسی " تمیز ، صافی و صتیقللنمیش " و بونلارا بنزه ردیر . کاشغرلی مثال و تره رک " سئلک ار " اؤجون " الرجل الظریف النقی الحسن اللطیف الکلام " کلمه لرینی گتیریر و اونو " تمیز ، اینجه ، یاراشیقلی و دادلی دیلی " دئییه تعریف اتدیر . بو گونکی تورکیه تورکجه سینده بو کلمه نین مفهومی " (اوستونده یازی ویا جیزگیلر سیلینمیش ، پوزولموش ، گتتمیش اولان ... ۲ - مجازی معناسی دا اؤزونو گؤرستمه یین ، دقتسی چکمه یین " اولموش دور) ، سؤکوک ، یانیق ، یولوق ...

۱۴۵/۲ - بواکله دوزه لمیش آدلار واردیر :

بؤلؤک (فارسجادا : " بلوک " دتیرلر ، قسمت) ، سارما شیق ، قاشیق ، قاشیق ، قاشیق ، سؤموک ، ایلک ، قاتیق ، تویوق ، کیرپیک ، قویروق ، دالاق ، بؤیره ک ، گدیگ ، دلیک ، اؤسگوروک ، آسقیریق ، قولاق ، قورساق ، بئتنیک ، قاییق ، چوماق ، دیره ک ، دؤزاق (تله) ، قونداق ، قوناق - قونوق (بواکلمه قدیمدن بری هم فارسلا رین " مهمان " کلمه سینده وهمده " مهمانخانه یا موقتا اقامت اتدیله ن ائو " سؤزلرینه مقابیل و هرایکی معنایا شامیل اولاراق ایشله دیلیر . تورکیه تورکجه سینده فرق له بیرینجی معنادا " قونوق " و ایکینجی معنادا " قوناق " ایشله دیلیر) .

۱۴۵/۳ - دیلیمیزی آریتماق و ساده لشدیرمک قصدیه دوزه لن کلمه - لرین بعضی لری بو اکدن یارارلاناراق عمله گلیمشدیر . مثال : صفتلردن دوشوک (ساقط) ، بیره لشیگ (متحد ، مثال " بیره لشیگ ملتیر " فارسجاسی " ملل متفق ") ، بیتیشیک (متصل ، یاپیشیق) ، داغینیق (متفرق ، پویشتن) ....

آدلاردان : تانیق (شاهید) ، یارادیق (مخلوق) ، قارما شیق (فارسجا

- سی " پیچیده ") ...

۱۴۵/۴ - قشوریق ، آیریق ، بویروق ... نمونه لرینده ده گؤرولدوگو کیمی " ق " اکی گلدیگینده فعل کؤکلری نین ایکینجی هجالاریندا کی دار سلی لر دؤشور و بقله جه گؤوده ده . دگیشیکلیک اولور :

بۇيروق (بويور- وق = بۇي(و)ر - روق = بۇي(ر- وق) .

۱۴۰/۵ - قديم تورک ديليندهكى فعلدن آد دوزه لدن بير- "يق" اكي واردى، بو اسملر بوگونكو تلفظ لريله- آز استثنا ايله- "ق" سولر ينى اكثرأ ايتيريلر. قالان لاردا ايسه بعضا هرايكي شكيله راست گليني ر، لکن معنا فرقلرى ده. اولا بيلر:

آدلار: باتى (مغرب)، چاتى ...

صفت لر : باتىق (فارسجا : فرورفته)، چاتىق ... قديم شكيللردن نمونه لر : اۇلۇق (اولوغ) : اۇلۇ، اۇلۇك : اۇلۇ، سۇروق (سوراغ) : سۇرغو، سقوال ، سۇرۇك : سۇرو ، قاموق : قامو (هامى)، قاپىق : قاپى..

" - ئى " اكيندن بحث اقديليركن ده بونا اشاره اقديلميشدير .

ايضاحى چتين يادا شبهلى بير قسم كلمه لرى " - ايقى / - ايك " اكي

نين چوخ قديم مشتقلرى سايماق اولار:

كۇشك (كۇش- وك ، كاشغرلى "كۇشيك" ين معنا سيني "اؤرتو، پرده"

دقيه ايضاح اقميشدير- ديوان لغات الترك ج ۱، ص ۴۰۹، - قوتا دغو-

بيليك ده ايسه (۴۵) - نجى بئيت ده بئله اوخويوروق :

قا يوصيغنو كلدى تيله دى كۇشيك

قا يو كلدى اؤيتى ايليگكه ائشيك

بوگونكى بيزيم ديلده كى شكلى :

بعضى آداملار - اونا- بناه اوچون ، صيغينماق اوچون كلدى و- اوندان

"بنا هگاه" ديله دى . بعضى سى كلدى پادشاهين آستانا سيني اؤيدو).

(۱۴) - يلىتى (- يلىتى / - ولىتو، - ولىتو)

بو اك بوگونكى ديليميزده تقليدى سۇزلردن فعل عمله كتيرير . مثلا:

تاپيلىتى ، كورۇلتو، چينگىلىتى ...

۱۴۲ - يلىتى (- يلىتى / - ولىتو، - ولىتو)

۱۴۲/۱ - معليم جعفر وف دثبير :

" صون زامانلاردا فورمالاشماقد . ولان بو شكيلچى (اك) واسيطه سى ايله

تام آتري بؤتيف آدلار (صفتلر) عمله كتيريلير . مثلا :

ساريلى، سويلى ، اگىلى ، قورولو، قوشولو، اؤرتولو... (معاصر آذر -

بايجان دىلى لقسىقا ، ص ۱۹۲) .

۱۴۲/۲ - فعل كؤكو يادا گؤوده لزيندن صفت فعل بيچيمينده كلمه

لر عمه كتيرير . مثال : يازيلى اهتقان (فارسجا تعبيرى ايله :

امتحان كىتى)، مایىلى سئىرچى (فارسجا : تما شاكر معدود) ...
كۆك يا گووده نىن مۇنو مصوت اولسا اك - لى " اولار :
دۆشه - لى .... كىمى

۱۴۲ - يَم (- يُم / - مُم ، - مُم)

۱۴۲/۱ - يى يەلىك (ملكيت) اكيله ، صفت كىمى ايشله دىلــــ
" خطاب ، ندا " كلمه لى دوزه لر :

جانىم بالام ، گوزوم نوروم قارداشيم . جانىم جيگه رىم اوغلوم ، گۆلۆم
قىزىم ، اصلانىم بالام ، گوزوم قارداشيم ، گوزه لىم -
" فضولى " دن :

" گوزوم ، جانىم ، افنديم ، سئودىگىم ، دولتلىو سلطانىم "

۱۴۲/۲ - بۆ اكله قوشا سۆزلر دوزه لر :

آنام - آتام ، ساچىم - باشىم ، ائويىم - ائشىگىم ، ايشىم - گوجوم ،
قولوم - قانادىم ، مالىم - مولكوم ، اوزوم - گوزوم ، ايمىم - اياغىم ...

۱۴۲/۳ - بو اكله متمم بىرىنچى شخص مفرد يادا جمع معناسى وئرن
يى يەلىكلى (ملكيت لى) متمم دوزه لدر . بو جور متمملىر عموميت لىه
" دىق " كئچىش زامان صفت فعلى (پارتىمىپى) ايله ايشله دىلىر :

قالدىغىم ائو ، سئودىگىمىز شاعىرلر ، تاپدىغىمىز پوللار ، گوردوگوموز
آدام ...

۱۴۲/۴ - بو اكله مایى (عدد) آدلار يندان ، پاش حقىندا بىرىنچى
شخص مفهومو وئرن كلمه لر دوزه لدر :

قىرخىمدا ساچلارىم آغارماغا باشلادى ، او زامانلار ، اون بئشىمده
ايدىم ...

۱۴۴ - يَم (- يُم / - مُم)

بو اكله دوزه لىمىش ، دونوب - قالىبلاشمىش بىرىنچى كلمه وار دىر :
جانىم (خان - ين موشى) ، بگىم ، قدىم بىچىمى ايله بگوم (آدلاردا -
قالمىش ، هندوستاندا اھىل خانىملار ين لىقى) ...

۱۴۵ - يَم (- يُم / - مُم)

۱۴۵/۱ - بو اكله فعل كۆكو يادا گووده سىندن آد عمله گىر . مثال :
يىقم (يى - م ، علوفه ، طعمه) ، آلىم (بىر گۆتوروم ، بىر توتوم - آذ .
ايضا حلى لغتى) . كئىم (لباس) ، اچىم (اكثرا " بىر " ايله گلەرو
بىر دفعە اچمەگە كفايت ائدەجك قەدەر معناسىنادىر) ، اۆلۆم

بو اكله و عثینی ترتیب له قورولموش داها سیرنجه كلمه :

دده قورقوددان بیرمثال :

گلیملی گفدیملی دؤنیا ، آخیر صونو اؤلۆملو دؤنیا ...

گنجیم (بو کلمه نین قدیم دن معنالاری بونلارایدی :

بیرلیکده . یاشاماق ، عاشرت ، فارسجا : سازگاری ، مثال : " بیله گنجیم اولماز " / رواج و رایج - .. " معیشت " فارسجا : گذران معناسی دا وئزر) شوتام (قدیم املا ایله " شوتام " ، معنالاری : قبضه ، بیره دفعه ده توتاجاق قدر . مثال : بیر توتام دوز (بیر چیمدیک دوز) . حال و روش : خسته - لیگین توتامی) ، قالدیریم (یثردن قالمیش حصه و بو وحله داش دؤ - شنمیش " پیاده رو ") ، یایلیم (مثال : یایلیم آتشی بیر نئجه سلاحدان عثینی زاماندا آچیلان آتش ... اسم : مال - قارانین گنجه اوتاریلماسی) باخیم (باعماق طرزی ، گؤروش ، فیکیر) ، دؤغوم (دوغما ، دوغورما ، دوغوش) ، دویوم (دویما ، دویدورما) ، اوچوروم (اسم : ۱ - چوخ سارپ ، دیک و دزین یا ماچ ، یارغان ، سیلیدیریم ...

۲ : محازی معنادا : درین فرق ، آیریلیق ، ضدیت ...

۳ - مجازی معنادا : تهلکه ، دهشت ، فاجیعه ، فلاکت ، فلاکتلی عاقبت

آذربایجان ذیلی نین ایضاحلی لغتی ، ج ۴ ، ص ۲۳۷) ،

دوروم (اسم) - دوام ، دؤزوم ، تاب ، ثبات . ۲ - دایانا جاق ، دورا جاق یئر ... آدی گچمیش اثر ، ج ، ص ۱۶۶ - ایکینجی معنادا ، بیزیسم " موقعیت " و " وضعیت " دقدیگیمیز . مفهوملاردا بو کلمه چوخ ایشلک اولموشدور) ، بیچیم (اسم : ۱ - بیچیلک طرزی ، پالتارین فورماسی ، فاسونو ، اؤلگۆسو ... ۲ - اولچو ، بؤیوکلوک ... ۳ - بدن ، بوی - بوخون ، قد و قامت معناسیندا . - عثینی اثر ، ج ، ص ۲۹۱) ...

۱۴۵/۲ - " م " اکی آلمیش کلمه لره قوشا سؤزلردوزله ر :

آددیم - آددیم ، دیلیم - دیلیم ، یارئم - یارئم ، اؤدوم - اؤدوم ، اولوم - دیریم ، اولوم - قالدیم ، شیریم - شیریم ...

۱۴۵/۳ - " م " اکیله قوشا سؤزلردن سوای اوچلو (اوجه مه) لرده

دؤزه لر : قئییم - قئییم قئییلماق ، سؤروم - سؤروم سؤرونمک ...

۱۴۵/۴ - " ایم " له دوزه لمیش آدلارا بنزه یین چوخ کلمه لر وار :

یاردیم (کؤمک) ، اردم ، سالحیم ، اؤزوم ، قیغیلیم ...

۱۴۵/۵ - کؤک یادا کؤوده . حامت ایله بیتیرسه اک - " ایم " دیر ،

و مصونلره انطباق اقدرو آهنگ قانونونا گؤره دؤرد شکیلدن بیر یسنی آلار

کۆک یادا گۆوده مصوت ایسه اک - م" اولار .

تک بیر استئنا اولاراق "توتماق" دان "توتام" دوزه لمیشدیر .

۱۴۵/۶ - دیلیمیزی آریتماق و ساده لشدیرمک اوچون بو اکدن بیر

چوخ کلمه لر دوزه لدیلیمیشدیر . بو یعنی کلمه لرین بعضی سی مناقیشه لره سبب اولموشدور . دورومون ایضاحی اوچون بو بحث لردن بیر اؤرنه ک وئرمه مناسیبدیر :

" فعلدن آد دوزه لدن اک لرله آددان آد دوزه لدیلیمیشدیر ، بو ایش سهو دیر . بو آرادا همین " - م " اکی تورکجه ده فعل کۆکوندن آدقورما غسا یارار : دوغ - ز - م ، اؤل - و - م ، گتچ - ی - م ، آل - ی - م ، گئی - ی - م ، باخ - ی - م ، اک - ی - م کیمی " بیزبونلاری یوخاریدا اطرافلیجا ایضاح ائتدیک .

" - م " اکی نین مختلیف کۆکلردن توره تدیکی کلمه لروبولارین معنا خصوصیتلری اوچون ژان دونی - نین (*Jean Demy*) "تورک دیلی قرامه ری" (عثمانلی لهجه سی) ، - ترجمه ائدن : علی علوی ائل - اؤوه - استانبول ، ۱۹۴۱ - پاراقراف ۸۵۵ - یعنی ، و عئینی اکی تدقیق ائدن بروقه لمان (*Brockelmann*) ، قونوش (*Kúnos*) و ملیورانسکی (*Melioransky*) کیمی .

تدقیقا تچیلارین چالیشلاری اوچون *Zajaczkowski* - نین آد و فعل اکلری - غرب قاراییم تورکجه سینده " - قراقووی ، ۱۹۳۲ - ص ۵۷ و ۵۸ یه مراجعت ائتمک لازیمدیر . عالیم بو اثرینده غرب قاراییم تورکجه سینده و اشقاتورک لهجه لرینده " - م " ایله توره دیلمیش اؤرنه کلردن چوخونو گؤسته ریر . مثلا :

آتلام ، اؤکتتم (مغرور) ، ییلندیریم (ایلندیریم) ، توتام ...

بو اؤرنه کلره دایا نیلاراق یعنی اصطیلاحلارین دوزه لدیگینی دوقتزر دوغان آقسان ، " تارتبشیلان سؤزجوکلر " آدلی اثرینده ایضاح و توجیه ائدیر . (ص ۴۲) .

ایندی بو یعنی اصطیلاحلاردا ن ب، برنچه مثال :

اؤتوروم (اجلاس ، فارسجا اصطیلاحی جسه) ، اؤگره تیم (تحصیل نارسجا آموزش) ، بؤلۆم (جزء ، قسمت) ، یوروم / یوزوم (تفسیر) ، دئیسیم (تعبیر ، اصطیلاح) . . . . .

محیط و محیطین شرایطی معنا سینا گلن "اؤرتام" اصطیلاحی مناقیشه

موضوعو اولان كلمه لردندير توركيه ده بير قسما يازيچيلار بو كلمه نى ايشلتمكده تردداقتمه ييبيلر، كلمه مطبوعات محيطينده راييچ اولموشدور. بوياب دا يازيچيلاردان بيريسى نين وهرديگي حكم بئله دير:

"شكيل باخيميندان، عادت اولان يولدان چيخاراق" اورتا " كيمي، آد صويلو بير گؤوده دن توره ديلن " اورتام " كلمه سي نين آغيزلارا دوشمه سينده و بير چوخلارينجا قبول ائديلمه سينده، " اورتا " كلمه سي نين معنا قدرتي نين، مفهومو هر كمه آسانليقلا منعكس ائتمه سينده رولو اولدوغو - نو دوشونمك اولار "

بو قبيل يئني سؤزلردن اولوب لاکين اكثر اوخوجولارين قبولونو قازانلاردان وراحتا ايشله ديلنلردن بيريسى ده " طولوم / توپلوم " (جامعه، جماعت، اجتماع معنا سيندا) كلمه سيدير. بو كلمه ده " م " اكي ايله قايدا يا گوره فعلدن دگيل، ترسينه آدان دوزه لميشدير. بو اكين باغلانديغي فعل گؤوده سي " توپلام " اولماليدير، چونكي توركجه ده " توپلوماق " دئيه بير فعل يوخدور. بودور و ما كلمه نين دوغرو شكلي " توپلام " اولماسي گره كدير. فقط بئله بير كلمه يئنه صون زامانلاردا " حاصل جمع، يگون " معنا سيندا توره ديلميشدير. دئمك دقتسيز ليك اوزوندن هئچ اولماسا ايكي يوندن مجذورلو گؤرونن بير اصطلاح اورتادا و رواجدا قالماقدا دير.

۱۴۶ - يمتيراق

" - يمتيك " ماده سينه مراحت ائدينيز (ماده ۱۴۷) .

۱۴۷ - يمتيك (- يمتيق / - ونتوك -، و متوق)

قديم توركجه دن بويانا داد و رنگ صفتلرينه تاخيليب، بنزه رليک صفتلري دوزه لدن بير - يمتيك " اكي اولموش اولابيلر. بونون بيسرده دگيشيك شكلي " - يمتيل " اكي ايشلك اولموش. غرب توركجه سينده، پرو - فه سور بانقو اوغنونون تعبيري ايله " نلامداشلاري " اولان " - يمسى " و " - يمتيراق " اكلري يانيندا رواجدان دوشموشلر.

مثلا " سارى " كئمه سيندن " ساريمتيق " يئر يني " ساريمتيل " سؤزونه و قرمىش و غرب توركجه سي ساحه سينده يئر ينه گوره " ساريمسى " يادا " ساريمتيراق " داها چوخ رغبت گؤرموشدور.

۱۴۸ - يمسه - (- يمس - / - ومسه -، - و مسا -)

۱۴۸/۱ - يروفه سور محرم ارگين - ه گؤزه :

" - يِمسه - " فعلدن فعل عمله گتيرن بئير اكدير: گۆل - ۆمسه - ر وگو-
لۆمسر: صفت، گۆلۆمسهين، گۆلن، گۆلۆمسر گۆز "آ.ذ. ايضاً حلى لغتى
ج ۰۳، ص ۲۱۰).

بو آك - " يِمسه "، اسمدن فعل دوزهلدن اكيندن بنزه تمه يولو اينه
فعله گنجميش اولماليدير. (تورك دييل بئيلگيسى، ص ۲۱۵).

۱۴۸/۲ - مرحوم بانقوا وعلو (آدى گنچن اثر، ص ۲۱۲) بئله ايضاح
اكدير: اسكى توركجه دن برى " - سه - " اكي " ايمتك فعللى _____ رى
(*verbes désiratifs*) دوزهلدر. نتجه كي آد كوكلر ييندن :

سۆسوماق / سوسوماق - ديوان لغات الترك ج ۳، ص ۲۸۴ - ، ياقسوماق
(ياغ ايمسته مك - عثينى اثر، ج ۳، ص ۲۰۵ -) و فعلدن كۆلۆمسسه مك
(كۆلۆمسنمك) و بارئيقسوماق (گئتمك ايمسته مك ، عثينى اثر، ج ۳، ص
۲۳۳) عمله گلميشدير. - " يِمسه " مركب اكي غرب توركجه سينده فعلدن آز
حاييدا فعل وئرميشدير.

۱۴۸/۳ - " مينمسه مك " فعلينده بلكه باشقا معنادا اولان ملكيت
" - يم " اكي واسيطه اولموش و آددان " - يِمسه - " فعللى و حودا گلميش

دير: كيجيمسه مك (كيجيك گۆرمك) كيمي بوردا بنزتمك دن چوخ " ائله
صايماق " مفهومو حاكيمدير: " منيمسه مك " منيمكى كيمي صايماق دئمكدير.

۱۴۸/۴ - يئننى كلمهلردن: دۆرؤمسوماق ، (ترديد ائتمك بئير آن
حركتسىز قالماق معنا سينا)، آنئيسا ماق (يادا سالماق، خاطيره گتيرمك)

۱۴۹ - يِمسه ر (- ئيمسار)

۱۴۹/۱ - " - يِمسه - " اكيله گكئيش زامان صفت فعللى " - ر " اكي نين
بئيرلشمه سيندن تشكل ائتميش مركب بئير اكدير و عموميتله، صفت كيمي
ايشله ديلىن كلمه يارادار.

۱۴۹ /۲ - ديليميزى آريتماق و ساده لشديرمك اوچون بواكدن بعضى
كلمهلر عمله گتيرميشلر. مثال :

قارامسار (هر شئي ين منفى طرفين گۆره ن، بدبين)، چكىمسر (بئير ايشه
يارا يه قاريمشايان ، راي ممتنع)...

۱۵۰ - يِمسى (- ئيمسى / - ۆمسؤ، - ۆمسؤ)

۱۵۰/۱ - " - يِمسى " اكي عموميتله بنزه رليك (كيمي ليك افاده
اقدر. زمانيميزدا ايشلكليكي آرتميشدير. يروفه سور ارگين - يين
دئديكي كيمي " تقزيبا هر اسمين عونونا گليز... " :

گۆۋۆمۈسۈ (گۈلەبنزەر)، دىۋار ئىمىسى (دىۋار كىمىسى) . خىمىرىمىسى (خىمىر كىمىسى) ، ياغ ئىمىسى (ياغا بنزەين ، ياغ خىمىرىمىسى) ...
۱۵۰/۲ - " ئىمىسى " اكى اصلينده صفتلەرە گلن بىر بنزەرلىك
اكى دىر (آجىمىسى - آجى يا چالان) .

آدلارادا گلىب اولار ئىن بىر چىشىد بنزەرلىك حاللر ئىنى عملە
كتىرىر (اۋرمان ئىمىسى : اورمانا بنزەين) ، رنگ و داد صفتلرى و بىر
شكىل ، يا بىر وصفافادە اقدن آدلارلا كلمەلر دوزەلتىمك اولار :
ياھىلىمىسى (ياھىلا چالان) . بو اک - سى اكى ئىن اوزادىلمىش شكىلدىر
۱۵۱ - ئىن (- ئىن / - ئۇن ، - ئۇن)

۱ / ۱۵۱ - قدىم تورگودە " ایلە " معنا سىندا ايدى : (آذاقىن =
آياقلا ، الگىن (ال ایلە) ، بونا آذرى - آنا طولى زمانىنا عاید
اتىلردەدە راست گلمك اولار زمانلا تصرىفى اک اولماقدان چىخىب و
ظرف كىفئىتى آلبىدىر : زمان ظرفى كىمىسى : ایلكىن ، گوندوزون ،
قىشىن .

۱۵۱/۲ - تکرارلانماقلا حال ظرفى دوزەلیر : دىزىن - دىزىن -
(دىزى اوستونده) ، ائچىن - ائچىن (ائچىن) .
حتى تکرارلانمادان دا بومعنانى وئە بىلر . مثال :

اى بىرى بىكر سىن عىقىن منە اولسون حرام
گر داخى صحبت دوتارسام سىمىزىن بىر يارايلىن (عما دالدىن نىمىسى)
" ایلە بىن " اكى بو اكين اوزادىلمىشى دىر : گىچەلە بىن (گىچە وقتى) .
۱۵۱/۳ - قدىم توركى دە . آد دان صفت دوزەلدى " اوزون " ، " ياخىن "
سۆزلرى دىلچى لره گۆره بو اكدن دوزەلمىشدىر ، بو صفتلرىن كۆكلرىنى
تخىقى چوخ چتىن دىر . گىنە دىلچى لره گۆره بو كلمەلردە عىقىنى بو
اكلە دوزەلمىشدىر : بىقىن ، اوستون ، قالىن ، سرىن ، چتىن ، بوتون ،
اوزون ، آستىن (مادون) ، ياخىن ، قۇتۇن (مقدس) ، يالئىن ، دۆلۇن
(بدر) ، بلىن (وحشت) ، قارىئىن ، اگىن (اھىئىن) ، بۆيون ، قۆيسون
(آغوش) ، اۆيون ، قۇشون ...

۱۵۱/۴ - فعل كۆكلرىندىن آد دوزەلدى :
ساتىن / ساتىن الماق ، يىغىئىن ، اكين ، بۆتون ، تۆتون ، آخىن ا مغل
كىمى يولا دوشمك " يوروش " ، اھىبىن (اگمك دن ، بىزده اىندى كى معنا
- يا : اھىبىنە پالتار گىمك) ، دۆيون (تۆكمك مادە سىندن ، " عقده "

معناسینا)، کلین (کلین، کلمک - کلمک - دن) .
۱۵۱/۵ - " یُن " ایله دوزه لمیش صفتلر اولدوغونا اشارت ائدیله
اوجمله دن :

بو تون، اوزون، صایین / صایین ...
بو صون مثال حقینده بیر پارچا ایضاحات فایدالی اولایلر:
صایین / صایین کلمه سی مرحوم شمس الدین سامی - نین " قاموس ترکی "
سینده بقله معنالانمیشدیر:

" ... سئمه ،گزیده ،منتخب ،ممتاز ... " (ج ۲ ، ص ۸۱۶) . بو قاموس، رومی
ایل ۱۳۱۷ یعنی میلادی ۱۹۰۰ - ده چاپ اولموشدور. او زمان بو کلمه
قاموس مولیفی نین " ... اهمال و قصور و موزون نتیجه سی اولراق، حد
ذاتیندا ختیلی گئنیش و زنگین اولان تورکجه میز اکثر کلمه لرینسی
ایته ریب (اطلده : غیب ائدیپ) عربی و فارسی یه اقتقار ائتمه دیکه
بیرشقی افاده ائده مه یه جک درجه ده دار و کلمه لری نین اصل و اشتقاقی
بللی اولما یا جاق صورتده عوامین تلفوظونه تابع غلط بیر لمان حالینی
آلمیشدیر ... " (ج ۱ ، مقدمه ص : د) دئییه شکایت ائله دیگی مقوله دن
اولراق " متروک " صایلیردی . حمدلر اولسون عصریمیزده تورک دیللی
قوملارین بیرچوخوندا اویانان دلیل شعورونون برکتی ایله دیلیمیزی
آریتماق یولوندا بویوک تشبثلر اولدو، اوجمله دن بو " متروک " لوق
لکمه سی بیرچوخ سوزلریمیزدن سیلیندی . بو آرادا صایین / صایین سوزو
ده تازه دن ایشلک حالا گلدی . آذربایجان تورکوسونده بو کلمه " صایین
قالا " و " صایین گدیگی " کیمی سوزلرده قدیمدن بری گونوموزه دک پئسر
آدلاریندا یا شاییر .

" ... آن حضرت از شکار مراجعت کرده بعد از زیارت آبا و اجداد روانه
سراب شد و در صاین گدوکی نزول نموده و در آن مقام مزاج آن حضرت
انحراف یافت " (احسن التواریخ ، چاپ ۱۳۵۷ ، تهران ، ص ۲۳۶ بو اثر
۹۸۰ هجری ، یعنی میلادی ۱۵۷۲ ده یا زلمیشدیر) .

" روز دیگر ، بلده سلطانیه از فروغ طلعت آن خورشید اوج کشورستانی
غیرت افزای بروج آسمانی گشت . بعد از قطع مسافت ، حواله صاین قلعه
محل نزول سپاه بحر جوش رعده خروش گردید ... " (عینی اثر ، ص : ۶۲۲) .
بیزجه صایین " سوزونو ، حرمت عنوانی کیمی آدلاریمیزدان قاباق
(" جناب " و " حضرت " یئرینه) تک باشینا یادا " آقا " و " خانیم " عنوانلاری

ایله بیرلیکده گتیرمکده هئج بیر محذور یوخدور. (بو یازی نین صونلاریندا " عنوان بیرلشمه لری" بحثینه مراجعت ائدینیز).

۱۵۱/۶ - بعضی کلمه لرده " غین " اکی نین " - غ - " دوشمه سی ایله بیر یارا سوز لر دوزه لمیشدیر : ساتغین - ساتین ... کیمی .

۱۵۱/۷ - تورکجه نی آریتماق و ساده لشدیرمک اوچون بو اگدن ده - فایدالاناراق یئنی کلمه لر عمله گتیریلیمیشدیر. مثال :

یازین (ادبیات) ، باسین (باصاق / باصاق یعنی چاپ ائتمک - مدنیت) ، ایشین (شعاع ، اشعه ، مثال : رادیو آقتیف ایشینلار) ...

۱۵۲ - ین - (ین - / ین - ، - ون -)

۱۵۲/۶ - دونوشلو " فعل لر دوزه لدر : چکیمک (اوزونو چکمک) یارانماق (اوزونه یارانماق) ، دتیینمک (اوز - اوزونه دتمک) ، بوزونمک ، بوشانماق ، چکیمک ، دایانماق ، دیددینمک ، گشچینمک ، دولانماق ، اوزانماق ...

۱۵۲/۲ - فعل کؤک یادا گؤوده لرینه کله رک مجهول بنا دوزه لدر :

چالینماق (کیمین جالیدیگی مجهول) ، دوغرانماق ، اولونماق ...

۱۵۲/۳ - هم دونوشلو هم مجهول مجهول مفهولارینی بیریشرده ده

وشرر : بویانماق ، بولونمک ، دلینمک ، سیلینمک ، یویونماق ...

۱۵۲/۴ - بعضاً فعل کؤک یادا گؤوده لرینه قالیبلاشاراق دونوشلو بنا قورار :

اوونماق ، بهینمک / بهگنمک ، دیره نمک ، توخونماق ، دوشونمک ، گؤوه نمک ، ایگره نمک ، اوگره نمک ، تانینماق ، دیسگینمک ، توکنمک ، اوسانماق ، اوتانماق ، اویانماق ...

۱۵۴ - ینتی (ینتی / ونتی - ونتی)

۱۵۳/۱ - مرکب : یر اکدیر ، بونو گاه " - ینتی " کیمی گاه دا " - تی "

کیمی گورمک اولار :

- قاشین + تی ، جیریین + تی ، - اوز + ونتو ، بیریک + ینتی ، کیمی .

۱۵۳/۲ - بو اگدن دواملی عملی گؤسته رن آدلار دوزه لر :

آخینتی = حریان ، سیزینتی = (فارسجا : نشدکردن) ، جالخاننتی (تلاطم) .

۱۵۳/۳ - بو اگدن کؤک یادا گؤوده ده کی فعلین مفهولونا عایید

محصول و آرتیقلا ر اوچون آد دوزه لر :

توکۆنتو (توکمکدن حاجل اولانلار)، چيخينتي (فارسجا : برآمدگي)،
چوکۆنتو (فارسجا : ريزش)، سوپرونتو، ييخينتي ....

۱۵۲/۴ - بو اکدن الملی و اضطرابلی دويغولارا آد دوزه لر :

بۇلانتی (فارسجا : دل بهم خوردگی)، ديمکينتي (ديمکينمه دويغوسو)،
سيخينتي (فارسجا : دل گرفتگی)، قورونتو (فارسجا : نگرانی، توهم)،
ايگرهنتی (نفرت، اشتزاز) ...

۱۵۲/۵ - بو اکدن فعل و فاعيل حقيندا تحقير ائدن معنا چيخار :

سيغينتي (فارسجا : محتاج پناه، پناههنده)

۱۵۲/۶ - بو اکدن قاليبلاشميش و يوخاريدا سايدیغيميز افاده لری

ايتيرميش کلمه لرده دوزه لميشدير : تۇيلانتی (اجتماع، اجلاس) .

۱۵۲/۷ - تورک ديليني آريتماق و ماده لشديرمک اوچون بو اكله

عمله کلميش کلمه لردن :

سويلن تي (شايعه)، ماريشنتی (تزلزل)، گورونتو (بوتون معنا لاری

ایله *VISION* اصطیلاحينا مقابيلدير)، اوزانتی (استطاله) ...

۱۵۴ - ينجه (- ينجا / - ونجه، - ونجا)

فعل کؤکۆ يادا گؤوده سيندن "زامان" مفهومو وئره ن ظرف فعلل

(*gerund*) دوزه لدهر :

آلئنجا، آلمايئنجا، گلئنجه، کلمه يئنجه ....

۱۵۵ - يئنگي (- ئينگي)

بو اک منشاء ی اعتباری ایله يئيه ليگ حالينا " - كي " اکی نين علاوه -

سی ایله دوزه لميشدير . بو اک واسيطه سی ایله اسم لرده تا کيدلی تعلق

معناسی عمله گتيريلير . مثلا : داغئینکی، ائلينکی ...

(س . عبداللطيف جعفروف، معاصر آذربايجان ديلي - لقسیقا، ص ۱۸۶) .

۱۵۶ - يئنه (- ئینان / - ونه، - ونان)

ادات اولان " - ایله " نین باشقا بيرشکلی دير . متن لرده " ایلن " و ما قبلينه

يا پيشديغيندا " - یلن " و محاوره ده " یئن " بيچيملری وار . مثال :

آئنان (آت ایله) ،

أی " نسیمی " سن فلک نین گرديشيندن غم یقمه

شادليق اندوه ایلن وارهم قيزيل گؤل خارا یلن (عمادالدين نسیمی) .

- صونو گله حک -

يازان : دوكتور جواد هيئت

شمالی آذربایجاندا گنچن قانلی حادثه‌لر وقیرغینلار

صون ایکی ایلده سووئت اتفاقی رهبری قوربا چوفون اعلان اقتدیگی پرؤستریکا و کلاسنوست (یعنی دن قورما و آچیلیق و آزادلیق) شعاری سوویت اتفاقیندا یاشایان خلقلرده یعنی اومیدلرله بزابر آزادلیق جریانلاری نین باشلاماسینا سبب اولموش، مختلف جمهوریتلرده آزادلیق هاواسی ایچریسینده یعنی تشکیلاتلار قورولوب ملی حاکمیت و حتی استقلال ایستکلری مسکوویا و حتی دؤنیایا اعلان اقتدیلمیشدیر. حتی لیتوانی کیمی مسیحی و اوروپالی جمهوری لر داها ایره‌لی گئده‌رک سووئتلر اتفاقیندان آیریلماغا قالمیشلار و مسکووادا بقله بیر حرکتلری سکوت و عقل سلیمله قارشیلامیش و حتی لیتوانی نین آیریلماق ایستک و تشبثی قارشیسیندا قوربا چوف شخصاً اورایا گتتمیش و یالنیز پارتییا رهبرلریله یوخ لیتوانی خلقیله داخی شخصاً مشاوره ائتمیش و اونلارین ایستکلرینی مشروط بیر شکیلده قبول ائتمیشدیر.

قوربا چوفون بو باریشچی و دموکراتیک دؤشونجه و سیاستی ایلسک زامانلاردا غرب دؤنیاسیندا شک و حتی بدبینلیکله قارشیلانمیش سا دا بالاخره سووئت اتفاقی و شرقی اوروپا اولکه‌لرینده جریان ائدن حادثه لر بو یعنی سیاستین جدی اولدوغونو ثبوت ائتمکده موفق اولموشدور. بقله بیر محیط و شرایطده غربین حمایت و تحریکیله آباغا قالخان ارمنی داشناکلاری و اونلارین سووئت اتفاقینداکی فکر آرقا داشلاری قاراباغ مسئله‌سینی اورتایا آتمیشلار و آذربایجانین بیر پارچاسی اولان قاراباغین اورتاسیندا قالان و اونون $\frac{1}{8}$ نی تشکیل ائدن داغلیق قاراباغ خلقی نین اکثریتی ارمنی اولدوغو اوچون اسکی دن ارمنستان- نین بیر پارچاسی اولدوغونو ادعا ائده‌رک ارمنستانا باغلانماسینی ایسته‌میشلر و بو حقیقیز و منطق سیز ادعالارینی حیياتا کتچیرمک اوچون غرب و شرق سلاقلاریله سلاقلانمیش اولان ارمنی لر آذربایجاندا خصوصاً داغلیق قاراباغدا قانلی حادثه‌لر یاراتماغا ارمنستاندا یاشایان ۱۶۵ مین آذربایجانلی نی ایکی ساعات ظرفینده مالینی ، ملکونو

بورا خارا ق عصرلر بویو پاشا دیقلاری یوردلارینی ترک ائتمگه مجبور ائتمیشلر. بئله بیر غیر انسانی تجاوزه معروض قالان و ائویندن، یور- دوندان دیدرگین دوشن و هرشقینی الدن وئون آذری مهاجرلریندن بیر نئچه سی سؤمقاییت دا باش وئرن و سووق حکومتی نین رسماً بیلدیر- دیکینه گؤره ۳۲ نفرین اولومونه باعث اولان آجی حادثه یه قاریشمیش لار. بو حادثه ده رسمی مقاملارین وئردیکی معلوماتا گؤره ۲۶ ارمنی و ۶ آذری اولموشدور. بونونلا بئله ارمنی لر بو حادثه نی آذری لر طرفیندن ایشله ن ارمنی قتل عامی کیمی اعلان ائتمیشلر و دؤنیا عمومی افکارینی آذری لرین علییه نه چتویرمیشلر .

داغلیق قاراباغداکی ارمنی لر سووق تاریخچیلری (آ. ک. ادمیک ضیاء بنیادوف ، پرفسور سلیمان اقلیاروف و...) و غرب تاریخچیلری - نین ده یازدیقلارینا گؤره گئچن عصرده ۶۹۲۸ جیرالاریندا یعنی تزار روس اوردوسونون شمالی آذربایجانی استیلا ائدیبا ایراندان آبیردیقد - ان صوغرا ، ایران دان (خصوصاً مراغه دن) و تورکیه دن (ارزروم و) مسیحی حکومتی نین تبعه لزی اولماغی ترجیح ائده رک داغلیق قاراباغ کؤچوب اورادا یئرلشمیشلر و بؤگون او کچیک آداجیق (جزیره) دا اکثر - یتی تشکیل ائتمیشلر . بونلارین اورداکي نفوسو ۱۲۵ مین جواریندا دیر و اطرافلاری دا آذری نوکلریله چتویرلیمیشدیر .

بو حادثه لری آذربایجانلا ارمنستان جمهوریتلری نین علاقه لرینی کړگین لشدیرمیش و مسکو حکومتی طرفیندن ده قتلری نین قورونما - دیعینی گؤره ن آذربایجانلیلار عمومی اعتصابلار باشلامیشلار و نتیجه ده ارمنستانا بنزین و ارزاق نقلیاتی دوردورولموش و بعضی چارپیشمالار دا سبب اولموشدور .

بو حادثه لره خلقین قاباغیندا خلق جبهه سی و اونون رهبرلری یورودویو اوچون هرکس طرفیندن او جمله دن ضیاء لیلار طرفیندن ده دستک لشمیش (طرفدارلیق اولونموش) و خلق جبهه سی بؤیوک بیر حزب سی تشکیلاتا چتویرلیمیشدیر .

بو جیرادا ۷۵ ایلدن بری ظلم و تبعیض (فرق قویماق) سیاستله خلقی جانا گتیره ن لاکن اعتراضا اجازه و فرصت وئرمه یین کومونیسست پارتی سی ده اعتبار و قدرتی نی الدن وئرمیش و بیرچوخ ضیاء لیلارین او جمله دن بختیارواها بزاده کیمی بؤیوک و مشهور ملی شاعرین آذر -

بايجانين سووئت دؤورينده ان پارلاق و مشهورشاعري اولان صمد وورغو-
نون اوغلو و خلق جبهه سي نين رهبرلريندن اولان يوسف صمد اوغلونون
و داها بير چوخلاري نين حزه قارشي بدبين اولدوقلاري اونوكين وبعضاً
ده حقارتله ترك ائتديكلري گورولموشدور .

بوتون بونلار مسكووا و اونون عامللريني وحشته ساليب آذربايجا
- ندا كومونيست پارتى سي نين داغيليب اونون يئرینه خلق جبهه سي
نين و طرفدارلاري نين يئننى بير حكومت قورمالاري نين ياخيندا حياتا
گنجيريلمه نين قطعى اولدوغو قرارينا گتيرميشدير .

ليتوانى ده آيريليق ايستك و اعلانينا دؤزه ن و اونو مشروط قبول
اادن قوربا چوف وياخين امكداشلاري ، مسلمان آذرى لرین بئله بيرفكيرو
قرارلارينا دؤزمه يهرك بوملى - خلقى جريانى داها حرکته وحياتا گئجمه
- ميش نطفه ده بوغماق اوچون ان صون سلاخلارلا مجهز اولان قيزيل اوردو
سونو اورايا گونده رميشلرو سؤزده امنيت و سكوتى برقرار ائتمك
اوزره سلاحي ساكى خلقيني قانينا غلطان ائتميشلر ! تاسفكى بوتون
غرب دونياسى و امزونو دموكراسى و بشر حقوقى مدافعه چيسى سايسان
آمرىكا دولتى داخى بو قييرغيني تايبدا ائتميش و مسكووانين آذربا -
يجا نليلارين حقلى دعواسى قارشيسيندا توپ - توفنگ له جواب وئرمه -
گيني خوش گورموشدور .! بورادا بو سوال قارشيميزدا دورماقدا و دنيا
باريشيجى تشكىلاتلاريني قوران و اداره اادن لردن ، بيرلشميش ملتler
تشكىلاتيندان و بروستروويكا قهرمانى قوربا چوفدان وهامى ميىزدان
جواب گوزله مكدده دير ؟

نه دن ليتوانى ده استقلال و حتى آيريليق حرکتيته توپ - توفنگ
يوخ ان انسانى شكيلده جواب وئريلير ، سوويت اتفاقي رهبرى قوربا چوف
شخصاً اورايا گئدير و اورادا كى رهبرلره حتى خلق له باش - باشا
قائير و اونلارلا دوستجا دانيشير و ايستكلريني مشروط اولاراق قبول
ايدير . اما همان بو رهبر و بروستروويكا و قلاسنوست قهرمانى آذربا -
يجانى و آذربايجانليلارى قانا بولاشديرير و اورادا استانين كيمنى
داورانير !

نه دن بير مسيحي نين بورنو قانا ديغى زامان بوتون دونيا آياغا
قالخير ، كليسالارين زنگلى حالينير ، بيرلشميش ملتler تشكىلاتيندان
توتوب تابشر حقوقوندا ن مدافعه اادن جمعيتلره قده ر هاميسى اعتسراض

سلریننی قالدیریر و پروتستولار چکیلیر، اقتصادی تحریملر قـراری وئرلییر اما هر یئرده. مسلمان قانی تـوکولنده. هـچ کس دن سس چیخمیر، چیخسادا تایید مهـری وورولور!

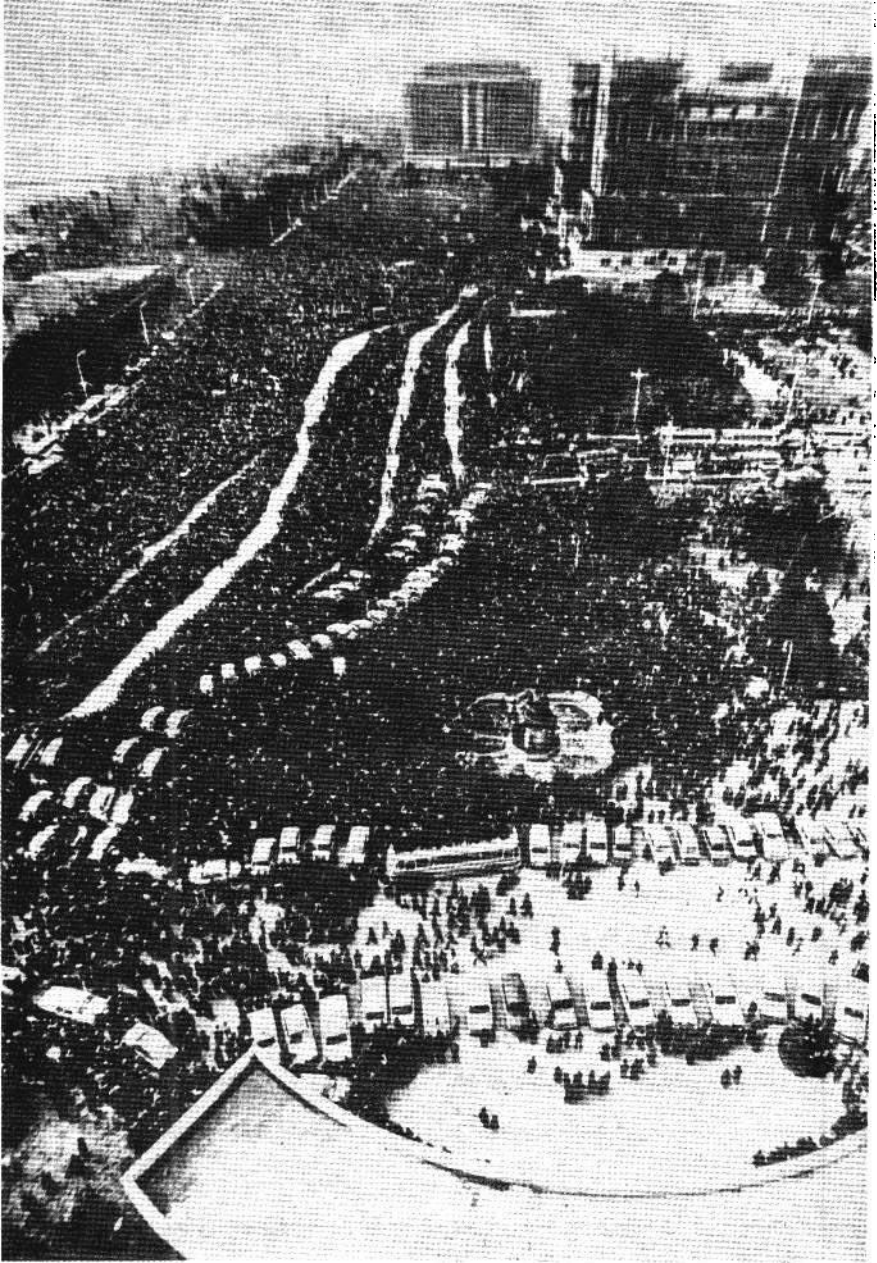
وای اولسون بئلنجی انسانلیغا، وای اولسون بئلنجی انسانپرور و باریش سئوهن رهبرلر و انسانلارا. هله آذربایجان مسلمانلاری نین مسلمانلقدان باشقا آیری بیری گناهلاری دا. واردیر کی ببودا اولارین. جزالارینی ایکی قات آرتیریر، ودا اولارین تـوزکسی دانیشماغی دیر! آذری قارداشلاریمیزا سس وئرک و اوللاری حقلی داعوالاریندا. تـک قویماق بـوتون مسلمانلارین خصوصاً اسلام بایراغینی الینده داشیمیان ایران ملتـی نین و بیز آذری لرین وظیفه سی دیر.

بو خصوصدا چووخ شوکور ایران حکومتی و مسلمان ملتـی الیندن کلدیگی قدهر آذری قارداشلاریمیزا سس وئریش و اوللارین یانیندا اولدوغونو دونیا یا اعلان ائتمیشدیر. بیز قهرمان آذربایجانلیلارین بو حقلی داعوالاریندا موفق اولجاغینا و بو حادته دن آلفی آچیق چیخا جاغینا اینانیریق. بورادا بو حادته لر مناسبتیله ایراندا عکس جدالار. دان بیریبارچا سینی نقل ائتمه گئی فایدالمی گوردوک فقط اوندان اول ۲ ایکی نکته نی ده اهمیتله قید ائتمک ایسته ییریک.

بیز هـچ بیر زمان ایسته ر آذری، ایسته رنه ارمنی لرین قانلاری - نین آخماغینا راضی دگیلیک. بیز ارمنی - آذری ویا ارمنی مسلمان داعوالارینی اوزگه لیزین خصوصاً بویوک قدرتلرین قیزیشدیردیغینا اینانیریق و مفرط ملتچی داشنا کلارین دا اوللار طرفیندن تحریک و تقویت ائدیلدیگینی بیلیریک و امید ائدیریک بو حقیقتی اوللاردا. باشا دوشسونلر و بویوک دولتله آلت اولوب ایکینجی لهنسان یاراتما سینلار.

حادته لیزین گئدیسی سیزه بئله گوسته ریرکی کلاسنوست و آزادلیغی قوربا چوف دا مسلمان جمهوریتلرینه چووخ گورمه ایچوی ذه کی اسکی دن قالما گئریجی و محافظه کار قوه لر آزادلیغی اوز ضررلرینه گوردوکلری اوچون اللرینده کی امکان لاردان فایدالاناراق بهره آرخا سیندان یغنی حادته لرین چیخماغینا سبب اولورلار و نتیجه ده منکروادان اوردو کلب فوق العاده وضعین اعلان اولونماغینا و آزادلیغین محدود دیتینه حتی عملده تعطیلینه شرایط یارادیرلار. ایشین ایچ اوزو هرنه اولورسا اولسون بیز بوگون سوویت جمهوریتلرینده ایکی ضد سیاستین تطبیق ۱ - لنهن ده. چیخان گاردین غزه سینه گوره

باکی دا ۳۰ دی (قانلی شنبه) شهیدلری نین تشع جنازه مراسمنی
گۆستهرن بیرشکل (عکس)

اندیلدیگینی گؤرمکده بیک یعنی دموکراسی نین مسیحی ملتدرده. وزورا
کی لیغین مسلمان جمهوریتلرینده !

ایران جمهوری اسلامی رهبری حضرت

آیت الله خامنه ای دن . (اطلاعات ۱۷/۱/۱۹۹۰)

" سووئت آذربایجانلی مسلمانلاری نین دوینغو و حسیاتی اسلامی دیر
اونلاری انصاف و عدالتله قارشیلماق لازم دیر . "

سبز بؤگون سووئت آذربایجانیندا قارداشلاریمیزین نه قده راسلام
دینینه باغلی اولدوقلارینی گؤرورمؤنوز، اگر بؤتون بو حس و علاقه لری
یا نینز ملی تلقی ائدنلر وارسادا سهوا ائتمکده دیرلر بوعلاقه و دوینغو-
لار اسلامی دیر و اونا گؤره ده بیر میلیارد مسلمان خلقلری بونونلا
علاقه دار دیر. سووئت رهبری بومسئله نی ره آلیسته قارشیلامالی دیر.
اولما سین کی بونلارا قارشی یا نلیش وغیردوزگون یا ناشیلین .

سووئت اتفافی عالی رهبری اسکی سیستم و سیاستلرینی دگیشدیرمک
له بؤیوک و تقدیره لایق شجاعت گؤسته رمیشدیر. بؤگون (سووئت اتفا
قیندا) سئتلر و خلقلر اؤز فکر و عقیده لرینی آشکار شکیلده. افاده
اغده. بیلیرلر . ۷۰ ایندن چوخ بیرمدتده. زورلا اسلامدان اوزاق قالمیش
اولان بومسلمان قارداشلاریمیز تکرار اسلاما قاییدیب اسلامی دوینغو و
علاقه لرینی گؤسته ریرلر. بیز بوعلاقه لری بؤیوک تقدیرله قارشیلاییریک،
اولمایا سووئت رهبرلری سهوا تحلیل و دگرلندیرکنه بونلارا قارشی
قاپا و یا نلیش بیر ایش گؤره لر. سو اسلامین سسی دیر و اسلامین سسی
ده. سؤسدورولایبلمز. اسلام تجاوزکار و ظالم ده دگیل. اسلام انصاف و
عدله حکم ائدیر. اسلام جامه سی بوتون دونیادا انصاف و عدالتله عاشیق
دیر. بونا گؤره ده مسلمانلاری انصاف و عدالتله قارشیلماق لازم دیر. "

ایران خارجه ناظرلیگی نین شمالی آذربایجاندا

سووئت اوردوسو قیرغینینا قارشی وئردیگی

بیاننامهدن

ایران اسلامی جمهوریتی اوزونو بؤتون مسلمانلارین مقدراتیندا
شریک بیلدیگی اؤچون ایلک گؤندن آذربایجان حادثه لرینی حساسیتله
ایزله میش و سووئت حکومتی ایله قوردوغو تماسلاردا اونون آییق -

ساييىق و متين اولماغىنى توشيه ائتميشدير بو خصوصدا. گئچن هفته اسلام جمهورسى بۇيوك رهبرى ده سووئت رهبرليگينه مسلمانلارا قارشى انصاف عدالتله و دوزگون حركت ائتمگىنى توشيه ائتميشدير.

تاسفاكى بوتون بو توشيه لره رغماً آذربايجانا اوردو گوننده - ريلميش و اوراداكي مسلمان حماعت قيرغينا توتولموشدور.

ايران خارجه ناظرليگى بو دوزگون اولمايان حركتدن تاسفينسى بيلديره رك جدى شكيلده سوويت حكومتيندن بو قابا و غيرانسانسى حركتين دوردوروب باريشچى شكيلده مسئله نين حل اولونماغىنى ايسته - ميشدير چونكى بو وضعيت دوام ائده رسه مسئله داها دا مركبو چتئين اولاجا قدير.

✧ ايران اسلامى مجلسينده ✧

ايران اسلامى مجلسينده. باشدا مجلس صدرى حضرت حجت الاسلام كروبي اولماق او زره بئش نماينده آذربايجان مسئله سى باره ده جيخيش ائله - ميشلر و هاميسى قوربا چوفا و سووئت اوردوسونا آذربايجانا قوشون چكيت مسلمانلارى قيرما لاريننا اعتراض ائتميشلر.

ايلك دفعه مجلس صدرى آقاي كروبي سووئت حكومتينه اعتراض ائده - رك دئتميشديركى سووئت مسئوللارى بيلمه لى ديركى بومسئله نين حلى زورلا ممكن دگيلدير. نهدن سووئت رهبرلرى آزادليق وئرمكده سووئت خلق لرى آراسيندا فرق قويورلار. مجلس صدرى جيخيشى نين صونوندا آذربا - يجانلىلارلا درديولداسى اولدوغو بيلديردى و شهيدا اولانلارين عالمله - ر - ينه باش ساغليغى وئردى .

صونرا كرمان دان زرنده نماينده سى آقاي انصارى و اوندان صونرا آستارا نماينده سى آقاي محمد فرض پورماجيانى بو مسئله حقينده دانيشيب ، اعتراضلاريني بيلديرديلر. آقاي انصارى حكومتدن قوزئى دن گلن قارداشلاريمىزى قونا غلاماق و عزيزله مك اوچون لازم اولان ايشلرين گورولمه گىنى ايسته دى و بوايش اوچون بير كميته نين قورولما غىنى لازم گوردو .

مجلسين ايكىنجى بيغيندا غيندا قم نماينده سى آقاي خلخالى و تهران نماينده سى آقاي دوزدوزانلى آذربايجان توركحه سيله دانيشيب آذربايجانداكى قيرغينا قارشى اعز قكروديوغولاريني بيلديرديلر .

آقای خلخالی سۆز لرینه بئله باشلادی :

گئچن گۆن باکی دا بیرملیون آدام شهیدلری نین جنازه لرینی مشایعت ائتمیشلر. بیز بو بؤیوک مصیبتده آذربایجان خلقی ایله دزد اورتاقی بیق و بؤناگۆرده بؤگۆن بیر چۆخ نماینده لر قارایالتار گتیمیشلر. آقاي خلخالی سۆز لری سین صؤنؤندا شمالی آذربایجانلی قارداشلا- ریمیزا خطاباً تورکجه بئله دئدی :

ای آذربایجانلی، مسلمان جماعتی، بیلین، ملتفت اولون، ایسران جماعتی سیزون دالیزدا دوروبلار. مجلس سیزینن همدردلیک ائلیر، هئج واخدا بؤ موضع دن عدول ائله مزلر. سیزلر رشید جماعتلر سیز، اسلام یولوندا همیشه قان و جان وئریب سیز. همیشه جوان وئریب سیز. ملت ایران و مملکت مسئوللای سیزدن حمایت ائلیرلر. بئله دگیل کی بیزلر سیزلری تک قویاخ، ایران جماعتی، ایران دولتی هئج وقت اؤرا اسلحه صادر ائله مەیب. هئج وقت اولاری اسلحه یینن مسلح ائله مە یبلر. اولار اؤز حیثیت لریندن، اؤز مسجدلریندن، اؤز قرآنلاریندان و اؤز مذهب لریندن دفاع ائلیرلر. غرب بؤندان قورخورکی ائلیه بیله ۷ ملیون جمعیت اتحاد جماهیر شورویدن (سووتاتفاقیندان) گلرلر ایرانینان متحدا اولار بونی بیزیم مسئوللار بیلیرلر. بیزیم اما میمیزین یئری فعلا (ایندلیکده) بؤش دی. البته بیز افتخار ائلیروخ بؤیوک رهبریمیزه، هر حور تصمیم توتسالار عادلانه و قاطعانه عمل ائدریک .

آقاي دؤزدوزانلی آذربایجانداکی قانلی حادثه لزه اشاره ائده رک دئدی کی من و منیم کیمی بیرچوخ نماینده لر آقاي قورسا جونا اومید بسله میشدیک اؤنؤ آزادلیق طرفداری و مرد بیر رهبر و انسان بیلیر- دیک. اؤ شرقی اوروپاداکی آزادلیق جریانلارینی مثبت قارشیلادی حتی لیتوانی داکی آیریلما تشبؤنه ده گؤز یؤمدو. و اؤنؤ مشروط اولاراق - قبول ائتدی. اما نه دن آذربایجان مسلمانلاری نین آزادلیق حرکتلری و مذهبی احساسلارینا تۆپ- تۆفنگ له جواب وئردی و مسلمانلاری قانلارینا غلطان ائله دی. صؤنرا آذربایجانلیلار خطاباً آذربایجان تورکجه سیله بئله دئدی :

عزیز باجی قارداشلار، ای اولاری کی انقلاب اسلامی نین شهد (بال) یندن داد آلیبلار و آغیزلارینی شیرینله شیبیدیلر، ای اولارکی امام امتین موضعین و سؤمنتین حرکتلرین درک ائلیبلر، ای اولاری کی اسلامیه هئج

بیر مرز (سرحد) تانیمایا بیلار و تانیمایا جاقلار، ای اولاری کی آذربا-
 یجان شوروی، آذربایجان ایران، تمام مملکت ایران، تمام عالم بشری
 بیرعالم بشری بیلیر و هامی بشر افرادینا وظیفه لزی واردی. من
 سیزلری استقامته (دایانماغا) دعوت اقلیرم. تانری بین بشارتسی
 سیزین اوچون و سیزین شهیدلریزین سعادتسی سیزلره مبارک اولسون و
 سیزین یولوز آچیق، هموار و آباد اولسون .

صونرا اهر نماینده سی آقای قاسم معماری و اوندان صونرا زحمان
 نماینده سی آقای داود حاج ناصری همین مسئله باره ده. دانیشدیلار و اؤز
 اعتراضلارینی بیلدیردیلر. (اطلاعات ۴ بهمن = ۲۴ ژانویه ۱۹۹۰)

جمعه نامازی خطبه سینده آیت الله موسوی اردبیلی بئله دئدی :

ایران خلقی سووشت آذربایجان ملیتی نین یانیندا اولاجا قدیر .

بومراسمده آیت الله موسوی اردبیلی آنا دیلینده بئله دئیشدیر:
 قارداشلار و باحیلار! هر یقوده. وار سینیز بو سؤزومو ائشیدین، منیم
 بو پیامیم بو مقدس یقوده تهراندا، جمعه نامازیندان سیزین قوللا -
 غیرا بیئتیشیر. من اؤز طرفیمدن و تمام ملتیمیزین طرفیندن، تمام
 اؤرقانلارین طرفیندن، بیویوک و عزیز رهبرین طرفیندن، عزیز جمهوری
 رقهسی، دولتین و مجلسین طرفیندن عرض ائلیرم سیزه، سیزکی ۷۰ ایل
 صدخدا تبلیغاتنی نین قاپاغیندا دینیزی، ایمانیزی، مذهبیزی حفظ
 اقله می سیز. سیزکی مذهبی احساس و عواطفیزی ساخلامی سیز تا بوگونکی
 گونده کی فرصت اله گلیب آلاهیین لطفیله سیز گله سیز آشکارا دینیز -
 دن، ایمانیزدان حمایت ائله ییب، دفاع ائیله یه سیز، من هامی نین
 طرفیندن سیزدن تشکر اقلیرم و آلاهییمیزدان سیز اوچون توفیق و عنایت
 ایسته ییرم.

سیزین بو حرکتیزده مصیبت لر سیزه آل وقردی، شهیدوردیز. ایران
 ملتین بو مصیبتده اؤزوزله شریک بیلین و ایران ملیتی نین طرفیندن
 شهیدلرین باره سینده من سیزه هم تسلیت دئیییرم و هم چون شهید اولوبلار
 تبریک دئیییرم .....

ایران اسلامی شورا مجلسی نین ۱۶۰ نماینده سی نین امضاء لاریله
 سووشت رهبرلیگی نین آذربایجان داکی مسلمانلارلا قاپا و غیرانساننی

رفتاری پېسلندی .

خلاصه : بيز اسلامي شورا مجلسي نيين نمايندهلزي ده. دؤنيانين بوتون مسلمانلاري كيمي آذربايجانلي مسلمانلارينا اوز وئرهن مصيبتلر اوچون شدتلي تاسفيميزي بيلديرهرك اوولارا باش ساغليغي وئرييب ، سووت رهبرليگينه دؤنيا امپرياليزي و آمريكا جنايتكارلاري نيين پوسقوسونا دوشمه مهي و اسلام نورونون قلبلرينده پارلايان سووت مسلمانلاريله ياغهي داورانماسيني بيلديريريك . بونودا بيلمه لي سيز كي قابا داورانيش هئج بير موشكلي آرادان آبارا بيلمز . ترسيه مسئله تي داها دا . چتيله شدير ر و آقاي قورباچوفون پرسترويكا سيني شبه و ستوال آلتينا آلار .

✽ باكي شهيدلري اوچون برها ائديلن ماتم مجلسينده ✽

تهران مجلس نماينده سي (دهوتاتي) حجت الاسلام محتشمي بئله دئدي :

سووت آذربايجانلاردين قيرغينيندا آمريكانين الي قورباچوفون كوئنگيندن چيخدي .

قورباچوف بيلمه لي ديريكي ، آمريكانين اونا قوردوغو پوسقوسونو ندا اونو بيخچاق و اونون اءلاجاتچي ايشلريني ياريمچيق قويا جاق دير .

تهران اونيورسيته سي اسلامي طلبه لر جمعيتي طرفيندن حاضرلانان و اونيورسيته مسجدينه برها ائديلن بۇ پيغينجا قدا . دانيشان حجت الاسلام محتشمي سوزلرينه بئله دوام ائتدي :

بوكون شوروي مسلمانلاري حقيقي مسئله لريني حل ائتمك ايسته ييرلر بللي دگيل قورباچوف نهدن ليتواني ده علقين سوزلريني دينليه رهك اونلاري قبول ائدير ، اونلارا ، مسكورا ، حكومتينه اعتراضا يورويوش لرينه اجازه وئيرير . اما بو حقي آذربايجان مسلمانلارينا وئرمير . ۷۰ اينل بويونلارينا اوراق و باشلارينا چكيچ وورولدوغو حالدا . سولان عطق ايندي . حقيني ايسنه ديكي زمان اونلاري اولدورولر . بوسياست امپريا - ليمم سياستي دير .

آقاي محتشمي نطقى نيين سونوندا بئله دئدي :

بوتون دؤنيا مسلمانلاري غرب و شرق امپرياليسينه قارشى آياغا قالمالي ديلار تا كي آذربايجانين مسلمان خلقينه اولان ظلمي دنيايه چا تديرسينلار و آمريكا و سووت حكومتلرينه ده بيلديرسينلركي ، مسلمان لار دؤنيانين هريشرينده اولملاردا بير - بيرلري نيين قدر و مقدراتي

له علاقه دارديرلار. بو ييغينجاغين صونوندا دانا قباقدان حاضيرانان آذربايجان مسئله سيله علاقه دار بير قطعنامه اوخوندى و تاييد ائديلى .

ارك مسجدينده آذربايجان شهيدلى اوخون برپا ائديلىن ماتم و خاطيرلاما مراسيمى

سه شنبه گونو ۱۹۹۰/۱/۲۳ دا مبارز روحانى لر جامعه سي (جامعه روحانيت مبارز) طرفيندن ارك مسجدينده آذربايجاندا شهيد اولان قارداشلاريميز اوچون طنطنه لي بير ييغينجا ق قورولدو. بو ييغينجا قدا مجلس نماينده لرى و بيرنجه ناظر و حكومت آداملارى و مختلف طبقه لردن آداملار اشراك ائتديلر.

مجامعه اسكى داخليه ناظرى و اينديكى مجلس نماينده سي حجت الاسلام آقاي ناطق نورى چيگيش ائله دي. آذربايجانا اوردو گونده ريب حلقين قيريلماغينا و يارالانماغينا باعث اولدوغو اوچون قوربا چوفا اعتراض ائديب دئيميشديركى، آقاي قوربا چوف ليتوانيا لى لارين استقلال و آيريلما ايستك و حركت لرينه او قدر يوموشق و انسانجا حركت ائتديكى حالدا نهدن آذرى مسلمانلارينا قتل عامى روا گورموشدور؟

آقاي ناطق نورى قوربا چوفا خطابا اونو آمريكانين قوردوغو بوسقودان اعززونو قورتارماغيني توصيه ائتميش و دونيا مسلمانلارى - نين مسلمانلارين قيرغينينا لاقيد قالا بيلميه جكلرينى بيلديرميشدير .

قم فيضيه مدرسه سينده آذربايجان شهيد لرينه برپا ائديلىن ماتم و خاطيرلاما مراسيمى

بو ييغينجا قدا بيرجوخ عالم ، روحانى و قم حلقى اشراك ائتميش و حجت الاسلام آل طه بئله دانيشميشدير: حضرت امام خمينى قوربا چوفا يازديغى مکتوبوندا اونو آمريكانين بوسقوسونا دوشمكدن برحذر ائتميشدير .

بيز مسلمانلار دينى وظيفه ميز ايجابى مظلوملارى حمايت و ظالم لره مبارزه ائتمه ميز لازم دير. ايران ملتى بوگون مسلمانلارين عليه نسه اولان ظلمى محكوم ائديب و مظلوملارى حمايت ائده حكدير. بو مسئله نسي اعزگه اولكه لرين داخلى ايشلرينه قارشى قيمي تلقى ائتمك دوزگون دگيلدير

ری شهزاده آذربایجان شهیدلرینه برپا ائدیلن

* ماتم مراسمی *

بو ییغینجا ق حضرت عبدالعظیم علمی مدرسه (حوزه علمیه) سینی اوستاد و طلبه لری و اداره چی لری طرفیندن برپا ائدیلیمیش و ایکی ساعت دوام ائتمیشدیر .

تهراندا یا شایان آذربایجانلیلار طرفیندن شمال آذربایجان

* شهیدلری اوچون برپا ائدیلن ماتم مراسمی *

جمعه گونو بهمن آیی نین آلتی سیندا (۲۵ ژانویه) تهراندا کئی آذربایجانلیلار طرفیندن تهرانین ستارخان^{خان} بائیندا اولان ابوالفضل مسجدینده . بویوک ماتم مراسمی برپا ائدیلدی .

بو مراسمده اولاق قرآن اوخوندو صونرا شهیدلره فاتحه و قریلیدی . صونرا آذربایجانلیلارین مشهور نوحه کوانی آقای مؤذن زاده اردبیلی نیسکیلی شعرلر و نوحه لر اوخودو و صونرا حجت الاسلام سیدجعفر موسوی منبره چیخدی ریاریم ساعتدن چوخ بو آجی قانلی حادثه باره ده دانیشار . کن آذری قارداشلاریمیزین حقلی مبارزه سی و اونلارا گؤسته ریلن ظلم و حنا یتدن بحث ائدیپ و آذربایجانین بویوک شاعری بختیار وها بزاده یه خطاباً قوشدوغه " آنا جان " آدلی شعرینی اوخودو .

اوندان صونرا آقای م . ع . فرزانه طرفیندن آذربایجانلیلارین قطعنامه سی اوخوندو و پوتون اشتراکچیلار طرفیندن تاپید ائدیلدی . صونرا ییغینجا قدا . اشتراک ائدن مجلس نماینده لریندن آقای دوکتور امین لو قیسملا چیخیشیندا آذری قارداشلاریمیزا اولان ظلم و قیرغینی قینادی و بو آجی ماتمه . قارداشلاریمیزلا درد اورتاغی اولدوغونو بیلدیردی .

بوزادا اولاق آقای مؤذن زاده نین و صونرا حجت الاسلام موسوی نین اوخودوقلاری شعرلردن نقل ائده جگیک .

شهریاردان :

* ایگیتلر یوردو قفقازیم *

ایگیتلر یوردی قفقازیم ، سنه مندن سلام اولسون
سنین عشقوندن ایراندا ، هنوز صبری تالان واردیر
آنام تبریز منه گهواره ده سویلردی : یا وروم بیل !

سزین قالمیشراؤتايدا، خاللى - تغللى بىرخالان واردىر
 بۇدونىياده. اۇغۇل، عشق اهلينه، كفر اهلى دوشمان دىر
 بىر الله خان وقره رسه، مین ده بىزدن جان آلان واردىر
 اۇنى بىزدن آيىردى روزگارین ساز ناسازى
 اۇنۇنچون سىزلارام، هر يئوده. گورسم ساز چالان واردىر.
 آراز دوشمان الينده بىر قىليچ تک اورتانى كسدى
 اۇنۇن اولادى وارسا بىل سنى ياده سالان واردىر .

* * *

منى باشدان چىخارماق چون، ياراما زلار دا. سۇيلهردى :
 سۇزه چوخ اعتبار ائتمه كى دۇز واردىر، يالان واردىر
 بۇى آتدیم، آختارىب تاپدیم، نه حاصل گكتمهگه گوردوم
 آرامىزدا يۇلى باغلى، قارائلىق بىر دالان واردىر.
 بىزى كفر اهلى ايسترسه، يۇكون چاتماق اوچون ايستهر
 بىزه سۇنلاردان آرتىق قالسا، بىر بىرتىخ يالان واردىر
 اوگون كى، راحيمين مكتوبى گلدى چاتدى، باخديم كى
 آنام قانىله قلى چىرىپىنا نلاردان قالان واردىر.
 داها حيدر بايانين نعره سين قايتارمادان گوردوم
 او تايدا: سینه لرده جانكى مین لر سا والان واردىر
 اورهك قانىله من ده يازديم آى نازلى آنام قفقاز
 سنين ده " شىريار" ين تك بۇتايدا. بىر بالان واردىر .

*****

بختيار وهاب زاده يه اتجاف

﴿ آنا جان ﴾

آنا جان، آى آنا، دۇر گور هله ليك يۇللار آچىلدى
 باجى قارداشلا. قوجا قلاشماق اوچون قۇللار آچىلدى

۰۰۰۰۰۰

يانىرام من سنه ايللر بۇى باخدين يۇلا يان سدين
 دۇشدون آغلار گوزوله غصه لى حالدان خالا يان سدين
 يان سدين سن گكجه لر هتى دىدين اى وى بالا يان سدين

ايمدى دۇر گلدى بالان سۇيله اۇنا جان سنه قربان
 نىيه گكچ گلدين اۇغۇل قلب پىريشان سنه قربان

شوكر اولالا اوز مرحمتين باشه يفتيردى
 چرخ دوران دولانيب يولداشي ، يولداشه يفتيردى
 يفتيميش ايل آيرى دوشن قارداشي ، قارداشه يفتيردى
 با جي گوردى با جيسين سلهدى جان جان باجي گلدين؟
 بيرا وتورسن دولانيم باشووه جئيران با جي گلدين ؟
 آخ پريشان با جي گلدين ؟ سنه قربان با جي گلدين ؟
 نه بلا گلدى نهلر اولدى كي ، گفتمدين بيزى آتدين ؟
 نه اوچون آي كيمي چيخدين ؟ نيهه بس گون كيمي با تدين ؟
 ايش ها ياندا ن دوزه ليب سن گينه گلدين بيزه چا تدين ؟
 بورا خوش كلموسن اي جان ، داها قال گفتمه آماندير
 فرقتين سوزى چتيندير ، آيرى ليق دردى يا ماندير
 آنا يات قبرده آي غمله يانان قلمبووه قربان
 بشرين جهلى ائديبدير آنا چوخ قلبى پريشان
 نه قدهر وار بو جهالت قيرا جاق انسانى انمان
 جون ، بو انسان يا شا ييب دانقا ، سوز وترسه قانيدير
 تانريدان آيرى دوشوب ، آغلينا تكجه اينانير
 آغلى الله وغريب انمانلارا ، حثيو اندان آليبدير
 وغريب آغلى ولى بير ياندير يحي درده ساليبدير
 داغدا حثيو ان گتچينير ليك بو آواره قاليبدير
 تكجه مغروردى بو الفاظه دثيير منده آغليل وار
 اي واي اي واي بونون آغليندا نه چوخ غملى ناغليل وار
 گاه بيرى دعوت ائدير خلقى كي من باب نجاتم
 او گفدير ، آيريسى سويلور كي ، من عالي درجام
 صوندان اوچ منجيسى داد ائيلورى من آب حياتم
 قرنلر ككچدى بو سوزلر كي ، دئيلدى بقله گفتمدى
 نه دثييم سن ده بيليرسن ائله گلدى بقله گفتمدى
 كر فلاطون او زمان مشرب اشراقيله گلدى
 يا ارسطو چاليشيب مركب قيراقيله گلدى
 غربه بير باخ بو زمان حبه براقيله گلدى
 هئچ بيرى درده دوا ائتمهدى گون ككچدى گون اوسته
 بيردوگون گور آچيليب ؟ دوشدى دوگونلر دوگونلر اوسته

دوزدور ايمدى بشرين مينمهگه طيارهسى واردير
 داغدا دشت و دره ده سورمهگه سيارهسى واردير
 ليک قلبينده ده يوزمين لريجه يارهسى واردير
 وای اوگوندن ائده لربمب آتملارلا تيبسانى
 بيل يقين ائيليه جکلر اوزمان عالمى فانى
 آغیل اولسايدى تاپيلمازدى داخى هيتلر و چنگيز
 قلبى يانديرمازىدى دال با دال اخبار غم انگيز
 اولور ای وای ائشيدنده آدامين توکلری بيز- بيز
 بئله بير غملى ايشى اولمه ديك ايراندا داگوردوک
 قمدا، قزوین ده ده تبریزده ده تهراندا داگوردوک
 اولمییوب جبهه اسلامداکی ایمانلی جوانلار
 گئدن آلالهله خوش- خوش گوروشه شانلی جوانلار
 اولزلی گوزلری دعواده قیزیل قانلی جوانلار
 حقه تاپشیردیلار اوز جانلارینی قان آراسیندا
 دوشدولر سجده شکرانیه معیدان آراسیندا
 هاتسی الدیر او سینان ال کی محبتله اوزانمیر
 بو یانار اولدار ایچینده یانان انسانلار یانمیر
 نه قدهر ظلم ائله ییر هئچ یورولوب بیرجه اوصانمیر
 گاه یازیق انسانی طوفانه سالیر مذهب آدیلا
 گاه چکیر ذلته نابود ائله ییر مکتب آدیلا
 باکس شهرینده بو طوفانه دوشن گوللره قوربان
 او جفائيله صولان سوسن و سونبوللره قوربان
 داغ گوره لاله لره غملى قرنفيل لره قوربان
 بختیار تک جان آلان نغمه لی بولبوللره قوربان
 قوی تغزل ده یازیم من، او قارا تغلله قوربان
 او شیرین دیلله قوربان
 اولمه سین بختیار اوندان بوتایا جان سسی گلدی
 یاشاسین عزتيله جان سسی، ایمان سسی گلدی
 دادای جانان سسی گلدی، آدلی قرآن سسی گلدی
 آناسیندان او گوزه ل کسب ائله ییب دیربو کمالی
 الله، الله آنادان امدیگی سواد اولسون حلالی
 گغمه سین باده جلالی دولماسین درده خیالی

آناسین گور نه زمان قبله راز اوسته گوروبدور
 گوز آچاندان اونی محراب نماز اوسته گوروبدور
 گجه لر آلاهیلا راز و نیاز اوسته گوروبدور
 سؤد امنده آنانین درسی دؤلوب قلیینه قانلا
 درس اگر سؤدله دؤلا قلبه گره کدیر چیخا جانلا
 چوخ شرافت قازانار آلاهیلا یار اولا هر کیم
 باشی عرشه یعتیشه ر حقّه طرفدار اولا هر کیم
 یاشایار غفیله عاشیق اغیار اولا هر کیم
 "موسوی" ختم کلام ائتگیله صون قوی سوزون اوسته
 وطن عاشیقلری نین سن آیاغین قوی گوزون اوسته

=====

میرجدایت حصاری

=====

* آنا یوردوم آذربایجان *

ای آنا توپراغیم، ای آذربایجان * قوی آرتسین هر زمان شوکتین سنین
 اعلانلار بجه رن، ایگیتلر دوغان * یاییلسین عالمه شهرتین سنین
 ۰۰۰۰۰

آزادلیق نغمه سی سندن اوجالیدی * ملت لر مسیندن الهاملار آلدی
 هیبتین شاهلاری توپراغا سالدی * تاریخه ثبت اولدی، قدرتین سنین
 ۰۰۰۰۰

ظلمه قارشی چیخدی قهرمانلارین * "جوانشیر"، "کوراوغلی" تک اوغلانلارین
 ستارخان، باقرخان، حیدرخانلارین * ظلمه باش اگمه ییب، ملتین سنین
 ۰۰۰۰۰۰

سهند، سلاوانین باشی اوجالسین * دنیا یا شادیقجا قالسین، قوجالسین
 اقللرین هر یترده. ظفرلر چالسین * اوجالسین عالمده عزتین سنین
 ۰۰۰۰۰۰

"اورمو" دریاسی نین سویی درماندیر * "خزر"ین ساحلی انسانا جان دیر
 "موغان"ین دوزلری، آلدیر، الواندیر * قیزیلدان آرتیق دیر تربتین سنین
 ۰۰۰۰۰۰

سنین قوجاغیندا من بیرگول کیمی * دؤغولدوم، بؤیؤدوم قرنغیل کیمی
 سنسپز هر ساعتیم گجه رایئل کیمی * گلمه سین زوالا دولتین سنین
 ۰۰۰۰۰۰

آی اودلار توپراغی، ای آنا وطن * هریشترین گول اولسون هریشترین چمن
"هدایت" وطنین آزاد ایسته سن * آرتار خلق ایچینده. حرمتین سنین

*****

إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

احساسات مسلمانان آذربایجان شوروی

﴿ قطعه نامه ﴾ اسلامی است و برخوردار با آنها باید آرزاه

عدل و انصاف باشد.

حضرت آیت الله خامنه‌ای

رهبر جمهوری اسلامی

درست در بحبوحه شرایطی که آوای شکستن یخهای خشونت و اعمال
زور در سرتاسر رسانه‌های گروهی جهان می پیچد و امیدها و چشم‌اندازهای
تازه‌ای در رابطه با استقرار صلح و همزیستی مسالمت‌آمیز و الفای
پیمانهای نظامی و آزادی در عقیده و بیان و تعیین سرنوشت در افق
زندگی ملت‌ها پدیدار می گردد. مردم مسلمان و حق طلب جمهوری آذربایجان
یچان در قبال خواستهای مشروع و برحق خود با خشونت و لشکرکشی و کشتار
و خون ریزی روبرو شدند. نیروهای ضربتی شوروی به همراه نیروهای
موتریزه و تانکهای مرگ آفرین در ادامه تمهیدات و توطئه‌هایی که از
دیرباز ساخته و پرداخته شده بود و انگشت‌حادثه آفرین و جنایت‌کار
امپریالیسم جهانی در آن نمایان بود به بهانه پایان بخشیدن به "تنشهای
ستیزه‌گرانه" و "ایجاد آرامش" به جمهوری آذربایجان حمله بردند و
خیابانها و میدانها را با خون پاک مردم بی‌گناهی که هیچ گناهی
جز دفاع از موجودیت عقیدتی و تاریخی خود ندارند رنگین کردند.

حمله خشونت‌بار و استیلاگرانه ارتش شوروی به جمهوری آذربایجان -
یچان در موقعیتی اتفاق می افتد که امپریالیسم جهانی بی درنگ و
بی پروا بر آن صحنه می گذارد و حتی در آستانه تدارک این هجوم و
کشتار جنایت‌بار رسانه‌های گروهی امپریالیسم یک صدا پیش‌بینی می
کنند که همین روزها مسئله آذربایجان برحسته‌ترین مسئله سیاست
جهانی خواهد بود و نام این خطه به عنوان مرکز رخدادها با خطوط درشت
در روزنامه‌ها چاپ خواهد شد و مسائل دیگر جهانی را در سایه قزاق خواهد داد.

جهت گیری و هم آوازی خشونت آمیز و توطئه گرانه رهبری شوروی با پیش داوریهای شیطنت آمیز محافل امپریالیستی جهان دقیقا پیش بینی امام بزرگوار رضوان الله علیه زابیه یاد می آورد که در پیام تاریخی خود به رهبر شوروی از غلتیدن در دام نیرنگهای امپریالیسم غرب بر حذر می داشت .

تناقص و چهره زشت و توطئه آمیز تصمیم به اعزام واحدهای ارتش سرخ جهت سرکوب مردم به پا خاسته مسلمان آذربایجان وقتی به طور برجسته نمایان می گردد. که رهبر شوروی درست چند روز قبل از وقوع این لشکر کشی در قبال اعلام رسمی جمهوری مسیحی مذهب لیتوانی دایر بر این که مصمم است از قیومیت اتحاد شوروی رها شده و حکومت مستقل خود را سازمان دهد. رهبر شوروی سخما به آن جمهوری سفر می کند و با مسئولین آنجا به گفتگو می نشیند و حتی با مردم کوچه و بازار به مباحثه می پردازد و به طور ضمنی و مشروط مسئله استقلال طلبی آنها را مورد تأیید قرار می دهد. اما همین رهبر و همین دستگاه رهبر در قبال حرکت تاریخی و طلبات مشروع مردم مسلمان آذربایجان زبان تفاهم و مسالمت را از یاد می برند و به مردم بی دفاع با زبان تانک و مسلسل و نیروی ضربتی و کشتار دسته جمعی و حکومت نظامی پاسخ می دهند و اغواگران و منافقانه این مردم برانگیخته یک پارچه را اقلیتی ستیزه گر و آشوب طلب به قلم می دهند .

آنچه امروز در جمهوری آذربایجان می گذرد و موج عظیم و دامنه گستری که امروز سرتاسر این خطه را در بر گرفته است نه با مقاومت و لجاجت یک اقلیت ستیزه گر و نه حتی مسئله ای در حد واکنش قانونی که توطئه خیانت آمیزی است که از دیرباز به عنوان مسئله " داغلیق قرا - باغ " بر خلاف تمام موازین قومی و عقیدتی و جغرافیایی بر مردم قهرمان آذربایجان تحمیل گردیده است .

حرکت فراگیر مردم قهرمان و جان نغشان جمهوری آذربایجان از یک سو ریشه عمیق در تاریخ و سنن و آداب و اعتقادات مذهبی راسخ این مردم دارد. پیوندهای تاریخی و عقیدتی مردم مسلمان جمهوری آذربایجان با سایر وجوه مردم ایران آنچنان محکم و پایدار است که برای اثبات آن صرف نظر از تمام دلایل و براهین شاید ارائه همان موزه ها و کتابخانه های انباشته از آثار فرهنگ مشترک اسلامی و قومی موجود در خود آن جمهو ری کافی باشد .

علاوه بر این واقعیت تاریخی، خشونت و اعمال زور تحمیل شده در عرض هفتاد سال سلطه بدون توجه به ویژگیها و بافت عقیدتی مردم و تحقیر تمام معیارهایی که طی قرن‌ها و نسل‌ها برای آنان به عنوان میراث آبا و اجدادی عزیز و مقدس بوده موجب و عامل اصلی بروز این رستاخیز عظیم گشته است رستاخیزی که یک سوی آن جوان قهرمانی خود را به زیر چرخهای تانک استیلاگران می اندازد و در سوی دیگر آن شاعر بزرگ و پیراوازه از داشتن پاسپورت حکومت شوروی احساس خفت می کند و آن را به آتش کیمن برخاسته از خشم فروخورده مردم می سوزاند.

ما شرکت کنندگان در مراسم بزرگداشت قربانیان اشغال قهرآمییز جمهوری آذربایجان ضمن تایید سیاست قاطع و صریح مقامات و مراجع جمهوری اسلامی در افشای سیاست سلطه جویانه دولت شوروی در لشکرکشی به این جمهوری مسلمان نشین و بر حذر داشتن آن دولت از عواقب وخیم این اقدام می خواهیم :

۱- دولت اتحاد جماهیر شوروی به سیاست مسالمت آمیزی که خود مدعی تطبیق و اجرای آن میان دولت‌ها و ملت‌هاست بیشتر از این پای بند باشد و از توسل به روش‌های خشونت آمیز که مسلما بسیاری از مشکلات امروزی جهان محصول و پی آمد آنست اجتناب ورزد .

۲- نیروهای اشغالگر ارتش شوروی هر چه زودتر از جمهوری آذربایجان بیرون روند و حق تعیین سرنوشت مردم مسلمان آذربایجان را به خود آنان واگذار کنند .

۳- دولت شوروی نسبت به جبران خسارتهای عظیم مادی و معنوی و روحی که از این رهگذر به مردم فداکار آذربایجان وارد آمده اقدام شایسته معمول دارد .

۴- آزادی رهبران و شخصیت‌های ملی و دستگیر شده و تامین امنیت جانی آنان ها .

آذربایجانیان مقیم تهران

۱۳۶۸/۱۱/۶

* قطعنامه *

بیز تانری دانیق و اونا دا قایداجا غیق

(قرآن آیهسی)

" شوروی آذربایجاننی مسلمانلاری نیسن
احساساتی اسلامی دیر، اونلارلا عدالت و
انصافلا رفتار ایشمک لازیمدیر. "

جمهوری اسلامی رهبری حضرت آیت اله خامنه ای

زوراکیلیق هده قورخو بوزلاری نین سینماسی صداسی دونیا نیسن
عمومی رابطه واسطه لریندن ایشیدیلدیگی و دینج یا شطماق اوچون یقنی
اومیدلر یارانیدیگی، نظامی مقاوله لرین لغو اولوندوغو، سوز و جدان و
تعیین مقدرات، آزادلیغی مزده سی نین وئریلدیگی بیرشرایطده آذربا -
یجان جمهورسی نین مسلمان و حق ستور عطفی اوز حقلی طلبلری
مقابلینده، حربی هجوم، قان و اولومله قارشیلاندی. شوروی نین ضربتی
قوه لزی اولوم ساچان موتوریزه و تانک دسته لری ایله، چوخدان بیری
حاضرلانمیش توطه لر و جنایتکار دنیا ایمپریالیزمی نین قورقوسیله
"اقتنیک توقوشمالارا صون نومیماق" و "ساکتلیک یاراتماق" بهانه -
سیله آذربایجان جمهورسی سینه هجوم ائدیب، خیابانلاری و مییدانلاری
اوز تاریخی و عقیدتی وارلیغینی قوروماقدان باشقا بیرگناهی اولما
یان آیاغی قالمیش عطفی پاک قانی ایله بولاشدیردیلار.

شوروی قوشونون کوبود و اشغالچی هجومو آذربایجان جمهورسی -
سینه اظه بیروقتده باش وئریب کی دونیا ایمپریالیزمی بویسوک
عجله ایله اوندان طرفدارلیق ائدیر، حتی بو هجوم و قیرغین تدارک
اولونان وقت اولنارین رادیولاری قاباقدان خبر وئیرلرکی آذربا -
یجان مسئله سی بوگونلرده، دونیا سیاسی مسئله لرینده، مهم یئر توتاجاق
و بو اولکهنین آدی، حادثه لر مرکزی عنوانیله، ایری خط لرله روزنامه
لرده، چاپ اولوناجاق و باشقا مسئله لری گولگه ده بوراخاجا قدیدر.

شوروی رهبرلیگی نین دونیا ایمپریالیزمی داشره لزی نین شیطاننی
قضاوتلرینه اویغون گلن کوبود و اشغالچی حرکتی امام بزرگوار (رضوا
اله علیه) یین شوروی رهبرینه گونده ردیگی تاریخی پیامی یادا سالیر
اورادا. شوروی رهبرینی غرب ایمپریالیزمی دسیملری نین تورونما
دوشمکدن چکیندیریردی .

آذربایجانین آياغا قالخيميش مسلمان خلقينی ازماک اوچون قوشون
 يثريئيمک عزمی نين ایگرنج صفتی ،ضديتلی و دسيسه کارلیغی اونداداها
 آيدین گورونورکی شوروی رهبری بو هجومدان یالنینز نتیجه گون قاباق
 مسیحی مذهب لیتوانی جمهوری سی نین رسمی شکیلده شوروی قیوملوغو -
 ندان چيغیب آموز مستقل حکومتینی قورماق حقیقنده .اعلامیه وئردیکده .
 شوروی رهبری شما او جمهوری یه گتدیر ،اوردادا .مسئول شخصلرلسه
 دانیشیق آپاریر ،حتی کوچه - بازاردا خلق ایله مباحثه یه گیریشیر و
 دولایی سیله اونلارین استقلالیت طلبلرینه مثبت جواب وئریر . لاکین
 همین رهبر و همین رهبرلیک دستگاھی آذربایجانین مسلمان خلقی نین
 تاریخی حرکتی و حقلی طلبلری مقابلینده . دینج داورانیشی وآنلاشقلی
 دیلی اونودور ،مدافعه سیز خلقه تانک ، مسلسل ،ضربه دستلری گوندهر-
 مک له گتله وی قیرغین و فوق العاده . وضعیت اعلان ائتمکله جواب وئریر
 و بو یگدل آياغا قالخيميش خلقی دالاشقان و شولوقلوق سالان بیراقلیت
 آدلاندیریر .

بوگون آذربایجان جمهوریسینده . جریان ائدمن و بو اولکهنی باش
 دان - باش بورویه ن حادثه لر نه بیر دالاشقان اقلیتین مقامتی دیر ،
 نه ده چوخدان بری "داغلیق قره باغ " مسئله سی کیمی خیانتله اورتا -
 لیغا آتیلیمیش توطئه نین قارشیمیندا قانونی عکس العمل دیر .آذربای -
 یجان جمهوری سی نین قهرمان ،فداکار خلقی نین هر طرفلی حرکتی نین
 بیر طرفدن بو خلقین تاریخینده ،عنعنه سینده ،آداب ورسوموندا و مذهبسی
 عقیده لرینده . درین گوکلری وار .آذربایجان جمهوری سی مسلمان خلقی
 نین ایزان خلق لری ایله اقله محکم و سارسیلماز تارویخی و عقیدتی
 باغلیلیغی واردیرکی اونو تپوتا یقتیرمک اوچون بوتون شاهدودلیسل
 لردن علاوه ، تکجه موزه لرینده . و کتابخانالارینداکی مشترک اسلامی
 مدنیتیه عاقدسلیمیز - حسابسیر اشیاء و کتابلاری گؤسته رمک کفایت ائدر .
 بوتاریخی واقعیتدن علاوه یقتمیش ایل مدتیله کی استیلادا خلقین
 عقیده سینى ،عصرلر بوویو نمیلدن - نسيله آتاب - بابا میراثی کیمی
 عزیز و مقدس اولان معنویا تینی تحقیر ائتمک بو بوویوک دیرچلمه یسه
 سبب اولموشدور ،اقله بیر دیرچلمه کی ،بیر طرفدن قهرمان بیر جوان آموز -
 نو اشغالچی تانک لارین چرخلری آلتینا آتیر ، باشقا طرفدن او بوویوک و
 مشهورشا عرکمونیست فرقه سینده اولماغی آچاقلیق حساب ائدیپ فرقه

دفتريچه سيني خلقين غضببندن دوغوموش اودا يانديرير .

بيز - آذربايجان جمهورى سینه زوراكيليقلا سوخولموش حربى قوه -
لرين قوربانليقلارى اولانلارين ماتم مراسيمنده اشتراك ائدهن لر ،
جمهورى اسلامى نين رسمى مقالارى نين بوساحدهده كي سياستينى ، تايبيد
ائدهرك شوروى دولتى نين بو مسلمان نشين جمهورى يه قوشون يثريتمه
سینی پيسله بير و اونو تهلكهلى عاقبتيندن خبردار ائديرىك و آشاغى
داكى ايستكلريميزى بيلديريرىك :

۱ - شوروى دولتى ادعاسيندا اولدوغو دولتلىر و ملتلىر آراسيندا
دينج ، قارشيليقلى آنلاشما سياستينه بوندان آرتيق رعایت ائتسين ،
بوگونكو دونيادا چوغلى مشكلات تورهدن كو بود داورانيشدان چكىنسين .
۲ - شوروى نين اشغالچى قوه لرى تغزليكه آذربايجان جمهورى
سيندن چيخسين و آذربايجان خلقى نين اعز مقدراتينى تعين حقوقو
اوزونه تاپشيريلسين .

۳ - شوروى دولتى بو يولدا فداكار آذربايجان خلقينه دگميش
جانى ، مادى ، معنوى و روحى ضررلى ائدهمك اوچون لازم اولان ايش
لرى يثرينه يثتيرسين .

۴ - آذربايجان جمهورى سى نين حبسه آليزيميش ملي رهبرلىرى و
شخصيت لرى آزاد ائديلسين و اولارين جانى و سياسى تهلكه سيزليگى
تامين اولونسون .

* تبريز اونيورسيته سمينده ماتم مراسى *

تبريزدن وئريلن خبره گوره بهمن آيى نين ۱۷ سينده (۱۶ فوريه)
تبريزدهكى اونيورسيته طلبه لرى (اسلامى جمعيتى) طرفيندن شمالى
آذربايجان شهيدلىرى اوچون ماتم و خاطرلتما پيغينجاغى برپا ائتميشلر
وباكى داكى سوويت اوردوسونون اشغالى و قارداشلاريميزين قيرغينينا
اعتراض ائتميشلر و ايران حكومتيندن بو وضعيتين دگيشمه سى و مسلمان
جماعته زوراكيليق و ظلمون دوردورالماسى اوچون شورى حكومتى ايله
تماس قورماسينى ايسته ميشلر .

✧ تبریزده برپا ائدیلن یاس مراسمی ✧

باکی دا سووقت اوردوسو هجومیله شهید اولان آذربایجانلی قارداشلاریمیز اوچون تبریزده، جامع مسجدده، یازبچی و شاعرلر طرفیندن امام جمعه و حکومت آداملاری نین اشتراکی ایله بیر بیغینجا قورو-لموش و اوردادا سووقت حکومتی نین باکی یه اوردو گونده رمه سنی پسیلنمیش و مسلمان خلقین قیغینا توتولماسی محکوم ائدیلیمیشدیر . بو بیغینجا قدا، آقای نایرام وطن دوست (شهاب) آذربایجان قیامنی مناسبتیله قوشدوغو شعرینی اوخوموشدور . بورادا آقای شهاب ین شعر-یندن بعضی پارچالاری نقل ائدیریک :

مرزین (سؤحد) ین سیم لرین الینن بیچیبلر
دوستون دوشمانیندن یا خستی سقچیلر
آرازین سویوندان ایچیبلر گقچیلر
بوتایا ، او جان تک عزیز قوناقلار

اقللرین قایناییب داماردا قانسی
سسه یین ستارخان - باقرخان هانسی
شوروی بیخانماز آذربایجانسی
بیچیلسه بو یولدا چوخدا آیاقلار

یا شاسین آذرین قورخمایان اقلسی
خنجردن ایتی دیر آغزیندا دیلسی
توپورسه آپارار دوشمانی سئلی
گریشه دوشمانین قول - قولا باغلار

سیزین مرامی نیز یثرینه ییتهر
دوشمانیز اگیلینب گوزلردن ایتهر
یئننی دن باغچادا یا پراق گول بیتهر
بیرده چیکلهر گوللو بوداقلار

قوی سوزو ائیله ییم خلاصه " شهاب "
ملت آیریلیغا گتیرمه دی تاب
قوناقلیق ائتمه گه اقتدیبلر شتاب
هم اوتای ، هم بوتای آچیق قوجاقلار

*****

آیريجا آذربایجانین باشقا شهرلینده ده . (مراغه ، اردبیل ...)

بونا بنزهر یاس مراسملری توتولموش و هریشدرده شهیدلرین خاطیره سی
 عزیزله نیب سوؤفت قرغیننی محکوم اشدیلیمیشدیر .
 بیز بو بوؤوک فاجعه نین ایکنجی گونو وارلیق یا زیچیلاری طرفیندن
 باکی داکی قارداشلاریمیزا خطاباً آذربایجان علملر آکادمیاسی
 آدرسینه بیر تلگراف گونده ردیک . آشاغیدا بو تلگرافین دا متننی
 نقل اشدیریک :

﴿ باکی فاجعه سی مناسبتیه ﴾

وارلیق طرفیندن گونده ریلن تلگراف

حرمتلی قارداشلاریمیز :

آکادمیک میرزا ابراهیموف ، پرفسور عباس زامانوف ، پرفسور
 بختیار واهابزاده ، پرفسور نورالدین رضایف ، رشید محمودوف ، پرفسور
 یاشار قاریوف ، پرفسور رستم علیوف ، آنا رضایف ، ائلچین افندیوف
 نبی خزری ، ابوالفضل علیوف ، یوسف صداوغلو ، اسماعیل شیخلی و
 بوتون آذربایجانلی وطن پرور ضیاء لیلارینا .

مسلمان آذربایجانلی قارداشلاریمیزین صون گونلرده روس اوردوسو
 طرفیندن قیرقینا معروض قالیب یوزلرجه شهید و غرمه سی هامیمیزی
 ماتمه بورویوب بوتون مسلمان ایرانلیلاری خصوصاً آذربایجانلیلاری
 عزالی اهتمیشدیر .

گورورسونوز کی دونیانین هر یقزینده مسلمانلار هر ملتیندن
 اولورسا اولسون حقلی اولسالاردا بوؤوک قوتلر طرفیندن ظلمه وقیرقینا
 اوغرا پیرلار . بوجنایتی اوونون عالم لریننی نه تانری نه ده مسلمان خلقلر
 یمیز باغیشلامییا جاق وان یاغین بیزرماندا حقلی اولان آذری لر حسق
 لریننه یقتیشه جک و جنایتکارلاردا تاریخ ده اوزوقا راورسوا اولاجا قلار .
 بیز سیزین بوؤوک ماتمیدیزده اشتراک اشدیب قارداشلیق دو یخولاری -
 میزی بیلدیریروتا نریدان سیزلره ساغلیق ، موفقیت و صبر دیله بییریک .

وارلیق یا زیچیلاری طرفیندن

آکادمیک دوکتور جواد هیئت

نامه و مقاله‌ی یکی از هم میهنان فارسی زبان :

آقای سعید شهدادی نا‌ثیننی

﴿ بمناسبت حوادث خونین آذربایجان شمالی ﴾

استاد و دانشمند گرامی جناب آقای دکتر جواد هیئت

ضمن عرض سلام (سلامی در این نا‌سلامتی‌ها و برخاسته از سلم و صفا) خدمت شما ، شما قی که سالهای سال در جهت اهداف و آمال پاک و انسانی و بزرگ خود ، رنج‌ها برده‌اید و گنج‌ها بر جای گذاشته‌اید . شما قی که اعتلا دهنده ، و مبلغ و منجی فرهنگ و ادب و حیثیت و افتیاری ، ترک هستید . من ، که ارادتمند شما بوده و هستم ، یک فارسم اما ، انسان (و چرامی‌گویم انسان ؟ که تا به حال و خصوصاً این روزها چه سرمساری‌ها داریم از این کلمه و این ... و بگذریم که مبادا عقده‌ها باز شوند !) وبه همین علت ، این روزها سخت هیجان زده ، پرشور و سرمست از آن همه عشق و احساس‌های گونه ملت آذربایجان و اکنون ماتم‌دار و غرق اندوه و دلگیر از آن همه جنایت و خیانت و کشتار ، و هرچه گفتیم به‌که دردهایم را بگوئیم و حرفهایم را بزنم و با که بگوئیم و دیدم سرانجام تنها پناهگاه و بهترین یار و یاور " وارلیق " منصف و عادل و عزیز است این تربیت شده و شکل یافته در دامن شما جناب دکتر ، و خوشنودم از این که با شما به درد دل نشستم ، قدری تسکین یافتم و مزاحمت همین بود . دیگر هزاران هزار دعا و راز و نیاز به درگاه اجدیت برای موفقیت روزن افزون حضرتعالی و جامعه عمل پوشیدن اندیشه‌های بزرگ و گرامی شما و سلامتی و سعادت ملت ترک و در انتظار روزهای بهتر .

وباز هم نهایت تشکر ، ارادتمند :

سعید شهدادی نا‌ثیننی

ای صبا گر بگذری بر ساحل رود ارس
بوسه زن بر خاک آن وادی و مشکین کن نفس
عشرت شبگیر کن می نوش کاندرا راه عشق
شبروان را آشنا تپهاست با میر عصم

بگذار بیشتر ببینمت ای مرد تنهای آذربه جانی و بگذار بیشتر باورت کنم ای زن مسلمان آذربایجانی. بگذار صدای رسا و کلام عاشقانهات را در میان بخارهای برخاسته از دهان گرمت در این هوای سسرد زمستانی؛ بنوشم، بنوشم و سرمست شوم از این همه عشق و از این همه خلوص و از این پاکی و مردانگی. و من دیدمت ای مرد ترک ای جوان آن هنگام که تن بر آب سرد و خروشان ارس دادی. به من بگو دیگر چرا لباس-هایت را کندی؟! چه احمقند آنانی که ترابی فکرمی دانند. و شاید هم درست می گویند. آری دیگر زمان فکر نبود. جای عشق بود و جنون بر-خاسته از دل سوزان و عاطفه بی حد و پاک انسانی و لباسهای مانعی بودند بر سر راه رفتن عاشقانه و مردانهات. و تن به آب دادی. چسه حسودیم می شود به ارس که جای من به جای همه دلهای تپنده برای تو بدن مردانه و پیر صلابت تورا در آغوش کشید. و آغوش ارس از گرمی تن تو گرم شد و خوشا به حال ارس با این همه سعادت. اما ای ارس، ای سرشار از بزرگی و متانت و عشق از تو گله دارم. از تو و از دیگران در محضر توشابیت می برم. بگذار دلتنگی هایم را و غم هایم را و عقده هایم را بر سر تو خالی کنم. من از تو شکایت دارم برای آن که چشمهایم دروغ نمی گویند. دیدم که تو، جوی جوی خون می خوردی. دیدم که ارس خونهای داغ و سوزان و سرخ عزیزان و یاران را می نوشید و دم بر نمی آورد. آه ای ارس چقدر سکوت تو کشنده و آزار دهنده است. چرا دم بر نییاوردی ای ارس چرا نخروشیدی و به تلاطم در نیامدی. چه از تو دلگیرم ای ارس. من چگونه می توانم تحمل کنم این پریز شدن های گلها و این به خاک در افتادن سروها را و آن سکوت ها و آن توجیه ها را. بگذار بگویم ای ارس بگذار اشکهای تلخ من با آب گرم شده از خون تو، در آ میزد شطید سیلابی شود و در پی هوای تازه آبی و سبزه و گلی را می زده دهند. ای عزیز آذربایجانی ای دوست ای که دوستت دارم و از تو دورم باورت کردم و درکت کردم. و تو را فهمیدم. می دانم که حق را فریادمی زنی اما آخر مگر تاریخ را ندیده ای که چه خون آشام خون حق گویان و حق خواهان را نوشید. ای مهربان

آذربایجانى ، بگذار "خارهای بالانشین" در کنار بهاریهای گرم و در فضای مطبوع کاخهایشان برای تصمیم بگیرند و به جای تفکر کنند و حتی برای احساس تعیین کنند و محدوده عاطفه و مرز عشق بگذار به قیمت خون تو زندگی کنند. بگذار در زیر پایشان جوی خون باشد و بر لب خنده و در دهان حرفهای قشنگ و فریبنده. اما من دیگر فریب نمی خورم ای یار غریب و ای غریب تنها ، باز هم "شاد باش ای عشق پرسودای ما" امید بدار که من و تو از خدایمان آموخته ایم و به یاد داریم که "إِنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادُ الصَّالِحِينَ" و میدانم و میدانی و میدانیم که خدا هرگز دروغ نمی گوید که خود فرموده: "لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ وَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ" . فَضَّلْتَ آیه ۴۲ " و هرگز از پیش و پس (آینده و گذشته) این کتاب حق ، باطل نشود (و تا قیامت حکمش باقی است) زیرا او فرستاده خدای مقتدر حکیم ستوده. صفات است "

* * * * *

بیر فارس و پنداشیمیز آقای سعید شهدادی تأییدی دن
شمالی آذربایجان حادثه لری مناسبتیه آدیغمیز
* * * * * مکتوب و مقاله * * *

عزیز استاد و عالم آقای دوکتور جواد هیثت جنابلاری

بو سلامت سیزلیکلرده. باریش و صفادن گلن سلاملا سیزی سلاملا بیرام سیز کی اوزون ایلر تمیز ر انسانی بویوک غایه و هدف لری نیز اوجون عذابلر چکدنیز و خزینه لر بورا خدینیز . سیزکی تورک ادبیات ، مدنیت حیثیت و اعتبارینی اوجالتدینیز ، من سیزی سئوهن بیر فارسام . اما بیر انسان (نه دن انسان دئییرم ؟ ایندییه تک خصوصاً بو گونلرده . نه قدهر بو کلمه دن اوتانیریق و بو . . . . گئچک ، ساقین عقده . (دوگوم) لریمیز آچیلما سین !) ائله بونا گوره بو گونلر چوخ هیجانلی یام و آذربایجان ملتی نین اوقدر الهی عشق و دویغوسوندان سرمستم و ایندی ده اوقدر جنایت ، خیانت و قیرغین دان یاسلی یام و غم دریا سیندا بوغولموشام . دئدیم درد لریمی کیمه آچیم و سوز لریمی کیمه دئییم ، کیمه آغلا ییم صونوندا . سیزین لرینزله شکیللنن و تربیه گوره عدالتلی و انصافلی (وارلیق) ی ان یا عشی یار و یا و رویگانه پناه گورووم . سیزه اوره ک درد لریمی آچما قلا چوخ شادام . دوکتور جنابلاری

بیرآز اوڭره گیم آچیلدی و تسکین تاپدیم و سیزه زحمتیم بو قدردی و سیزین اوچون تانری یا مینلرجه دعا ائدیرم کی، سیزی بویوک فکر و ایده یالارینیزی حیاتا گئچیرمکه. موفق ائتسین و تورک ملتینه ماغلیق و خوشبختلیک آرزو ائدیرم و یاغشی گونلر گوزله ییرم .

کینه ده . چوخ تشکر ائدیرم . سیزی سئوه ن

سعید شهادی نا ئینین

(قم حقوق فاکولته سی طلبه سی)

ای صبا اگر ارس چایی سا حلیندن گئچه رسن
اورانین تورپا غین اوپونفسین عطرلندیبر
گئجه حیاتی با تا ، منی ایچ کی، عشق یولوندا
گئجه گزینلرله گزمه با شجیلاری تانیتدیبر لار

(حافظ)

ای یالقیز قالمیش و جانی اودلانمیش آذربایجانلی کیشی ، قوی منی
داها چوخ گوروم ، قوی منه داها چوخ اینانیم ای آذربایجانلی
مسلمان قادینی .

قوی بو قیشین صویوق ها واسیندا ایستی آغیزیندان چیخان بوخار
لاردا . یوکسله لن سسینی ائشیدیم و بو قدەر عشق ، صداقت ، تمیزلیک و
مردلیگیندن سرمست اولوم . ای تورک ایگیدی ، ای گنج من سنی اوزونو
آرازین صویوق و داشقین سولارینا ووردوغون زامان گوردوم . منه سویله
نهدن پالتارلارینی چیخارتدین ؟ سنی دوشونجه سیز سانانلار نه قسده ر
آخماق دیلار ، بلکه ده دوغرو سویله ییرلر ! بلی داها دوشونمک زامانی
دگیلدی . یانیق اوڭره گیندن و حدسیزپاک انسانی علاقه دن فیشقیران عشق
و جنون هنگامه سی ایدی . پالتارلارین عاشقانه و ایگیتجه یورومگی نه
قارشی گنیردی و سن اوزونو سویا ووردون .

نه قدەر آراز گنجیکله نیرم کی ، منیم یئریمه و سنین اوچون
اوڭره گی چیرپینان اوڭره کلرین یئرینه سنین صلابتلی و ایگیت وجودونو
قوجا قلادی و قوجا غی سنین وجودونون ایستی سیندن ایسیندی . بو قدەر
خوشبختکیله خوش اولسون آرازین حالینه

اما ای آراز ، ای بویوک ، متین و عشقله دولو آراز سندن گیلشیلی
— یم ، سندن با شقالاریندان سنه شکایت ائدیرم . قوی داریخما لاریمی ، غم و
عقده لریمی سنده . بوشال دیم . من سندن شکایتچی یم چونکی گوزلریم یالان

سۆیله میرلر، من گوردوم کی، سن آرخ - آرخ قان ایچیردین، گوردوم کی، عزیزلرین و دوستلارین داغ و قیزیل قانلاریننی ایچیردین و بیرسوز ده . دشمیردین . آه، ای آراز سنین سوسماغین نه قدر . بوغوجو و اولدوروجودور نه دن دینمه دین . نه دن جوشمادین و تلامه گلمه دین ؟ سنه کوسموشم ، من بو چیچکلرین یولونماغینا و بو سرولرین یتره دوشمه لرینه و اوقدرسکوت و توجیه لره نئجه دوزه بیلهرم . قوی آغلایم ای آراز، قوی منیم آجسی گوز یا شلاریم سنده کی قانلاردان ایسینمیش سولارلا قاریشین بکه بیر سیلاب اولوب یقنی هاوادان و یاشیللیق و چیچکن مزده . و ترسین .

ای عزیز آذربایجانلی، ای ستودیکیم و سندن اوزاقتا قالدیغیم دوست ، سنی آنلایب ، درک ائتدیم و سنه ایناندیم . بیلیرم کی حقی چاغیریرسان اما تاریخی بیلمیرسن می کی نه قدر قان ایچن دیر و حق جارجیلاری نین و حق ایسته ینلرین قانلاریننی ایچمیشدیر . ای مهربان آذربایجانلی قوی " یوخاریدا اوتوران تیکانلار " قصرلینده . ایستی صوبالارین یا نیندا اوتوروب سنین اوجون قرار آل سینلار و سنین یتره ینه دوشونسونلر و حتی سنین اوجون دویغوبیجی سینلر و عشقین و عاطفه ن اوجون سرحد قویسونلار . قوی سنین قانین باها سینا یا شاسینلار . قوی آیاقلاری آلتیندا قان آخسین و دوداقلاری گوله رک گوزه ل و آلداتیجی سوزلر سۆیله سینلر . اما من بیرداها آلدانمارام .

ای غریب دوست ، ای یالقیز قالان غریب ، گینه ده . " شد اول ای منیم سودالی عشقیم . " امیدوار اول چونکی بییز تانریمیزدان اوگر - ندیک و یادیمیزدا ساغلا دیق کی " ان الارض یرثها عباده الصالحون " (یتر صالح بنده لرین ارثی دیر) و بیلیریک کی تانری هئج وقت یا لان سۆیله مز و دشمیشدیرکی " لا یا تیه الباطل من بین یدییه ولا من خلفیه تنزیل من حکیم حمید (فضلت - آیه ۴۲) "

بو حق کتابی هئج وقت باطل اولما میس و اولمیاجا قیدیر . او اوولموش حکیم تانری طرفیندن گونده ریلمیشدیر .

دونا مه از دکتور نریمان نریمانوف

نخستین صدر کمیته انقلاب و کمیته اجرائی آذربایجان شوروی

دکتور نریمان نریمانوف در سال ۱۸۷۰ در شهر تفلیس بدنیآ آمد. پدرش کربلائی نجف از ایرانیان مقیم قفقاز بود. تحصیلات ابتدائی و متوسطه اش را در سمیناریای شهر غوری گرجستان به پایان رسانید و چندی در دهات بورچالو شغل آموزگاری داشت. مقالات متعددی در موضوع سیاسی و اجتماعی و فرهنگی در مطبوعات به چاپ می رسانید. با نوشتن آثار ادبی نظیر "نادانلیق"، "شمعدان بیگ"، "نادر شاه"، "بهادر و صونا" شهرت و محبوبیت چشمگیری کسب کرد. بعد در دانشکده پزشکی ارنیورسیتته ادسا به ادامه تحصیل پرداخت، از ۱۹۰۸ در باکو شغل پزشکی داشت و فعالیت سیاسی و انقلابی را با شور فراوان ادامه می داد. از سال ۱۹۰۵ عضو حزب سوسیال - دموکرات روسیه بود و با انقلابیون ایرانی همکاری نزدیکی داشت. پس از انقلاب اکتبر دارای مشاغل مهم در حزب و دولت شوروی بود. در ژوئیه ۱۹۱۹ در وزارت امور خارجه شوروی مدیر شعبه شرق نزدیک، در ۱۹۲۰ صدر کمیته انقلاب و صدر کمیته اجرائیه آذربایجان، در ۱۹۲۲ یکی از سه صدر کمیته اجرائیه فدراسیون ماوراء قفقاز و در سامبر در ۱۹۲۲ در کنگره اول شورای اتحاد جماهیر شوروی به صدارت کمیته اجرائیه مرکزی انتخاب گردیده بود. در ۱۹ مارس ۱۹۲۵ هنگامی که در مسکو صدارت کمیته اجرائیه مرکزی شوروی را به عهده داشت غفلتاً و به شکل مرموز فوت کرد.

این دونا مه که از متن روسی آنها ترجمه شده است، تا این اواخر در آرشیو حزب بایگانی بود و بر ملا نشده بود. چون نشانگر اختلافات و توطئه های درون حزبی سالهای نخستین انقلاب سوسیالیستی است و تا اندازه ای ریشه های اختلافات قومی و ضد توتالیتاریسم این روزها را آشکار می سازد به درج آنها مبادرت ورزیدیم. خواننده در این نامه ها پیشگویی - های نریمانوف و به حقیقت پیوستن آنها را به خوبی ملاحظه خواهد کرد.

دکتر نریمان نریمانوف

به کمیته مرکزی ر. استالین
رونوشت بهر. تروتسکی، به رادکوف

اقتباس از "درباره تاریخ انقلاب در حومه‌ها"

نگارش دکتر نریمانوف

من از ر. چیچرین (۱) نامه‌ای دریافت داشتم، ضمن آن می‌نویسد که باید هرگونه مساعدت با انقلابیون ایران (۲) را قطع کرد، زیرا این مانع ایجاد مناسبات ما با انگلستان می‌گردد.
من بطور قطع گفتم که، با دست خودمان جنبش آزادی بخش رادرا ایران خفه کردیم.

از مسائل اساسی عمده اینها مطرح شده بود:

۱ - در اثنای شوروی شدن آذربایجان اشتباهاتی که در روسیه رخ داده است تکرار نشود، اوضاع محلی بحساب گرفته شود، جمهوری شوروی مستقل نمونه‌ای تأسیس گردد (۳)

۲ - با در دست گرفتن رشته‌های اساسی صنایع، کارگاه‌های کوچک به حوال خود باقی گذاشته شود و تجارت خصوصی مجاز باشد (۴)

حکومت مساوات صورت مجلسی ترتیب داده که در طی آن گفته می‌شود که حکومت به کمونیست‌های مسلمان تحویل داده می‌شود.

ر. سرگو (اورجینیکدزه) (۵) قبل از حرکت به مسکو معلوم نیست به چه علت این مسئله را پیش کشید:

"آیا لازمست که جمهوری آذربایجان مستقل باشد و یا آن بایدمانند جزئی به روسیه شوروی ملحق گردد؟"

اعضاء کمیته قارایف (۶) - منشویک از ۱۹۱۸ و م. د. حسینوف - مسا - واتچی از ۱۹۱۸ با دهان کف‌آلود این گفته را قدری هم توسعه دادند و اظهار داشتند: برای ماهیچگونه استقلال لازم نیست، ما باید آذربایجان را به روسیه شوروی ملحق سازیم،

- پس از آن اورجینیکدزه بطرف من متوجه شده و پرسید: "شما درباره این مسئله چطور فکری کنید، نظر شما برای من اهمیت دارد."

- من بطرز قطعی و مؤکد اظهار داشتم: "جمهوری آذربایجان باید تا برقراری حکومت شوروی در گرجستان و ارمنستان مستقل باشد و سپس

به بینیم تا چه پیش می آید "

این حسینوف تا همین دیروز برای آن به من فحش می داد که من بعنوان یک کمونیست با پیشنهادها دبه مردم آذربایجان برای اتحاد با کارگران روسیه گویا منافع ملی را به دیگران می فروشم .

اما حالا، در سال بیستم، او علیه من صحبت می کند و در همه جا و همیشه می خواهد مرا ملت گرا نشان دهد. این آدم دوباره بواسطه همان اورجینیکد زه و کیروف^(۷) فقط به خاطر این بمقام مهمی بالا کشیده شده است که با من رقابت دارد .

آنها درخواست مرا درباره ضرورت بالا بردن سطح ارتقاء کارگران بحساب انحراف ملی گرفتند ..

میزرویان با داشتن عمال خود در همه جا و با اقدام منحصرأ بر اساس گزارشات آنها، بعنوان یک شخص کوتاه بین تمام صلاحیت خود را در مقام دبیری کمیته باکو به سلاح علیه کسانی که از این دسته انتقاد می کنند تبدیل کرده است .

ضمناً عمال معینی مانند شاتونوسکایا، آرتان و دیگران در جلسات حزبی و محافل دیگر از من بدگویی می کنند. مرا متهم می کنند که اقداماتم ضعیف بود. که این صحت ندارد. برای آنکه به ماجراجویی های رفقای جوان، همان کسانی که بالاخره از من دوری جستند و من آنها را کمونیست های فرصت طلب می نامم، تسلیم نشوم، من تکالیف خود را بطور بسیار وسیع درک می کردم. عوض آن، رفقای آزموده قدیمی با سوابق عضویت از ۱۹۰۶ و ۱۹۱۱ و تمام کارگران مسلمان با من ماندند. درباره روستائیان چیزی نمی گویم

حالا برای سرگو^(۸) به جهت مبارزه علیه رقبای گرجی و آذربایجانی خود نیروهای ضرورت داشت و برای این منظور م. د. حسینوف را به صدارت شورای کمیته های ماوراء قفقاز و آخوندوف^(۹) سر (سوسیال انقلابی) سیابق از ۱۹۱۹ را بعضویت کمیته ایالتی ماوراء قفقاز ارتقاء داد، فقط بخاطر اینکه این تیپها علیه من اقدام می کنند ..

تعجب آورنیست که من از آذربایجان به کنگره دوازدهم حزب انتخاب نشدم و فقط با قرار دبیرخانه سیاسی با رای مشورتی در آن شرکت کردم، ولی از آذربایجان با رای قاطع در کنگره یوسف قاسموف مسلاواتچی سابق (آموزگار) نشسته بود ..

معلوم می شود کسانی که از من دوری جسته اند، "پاکیزه" شده اند. آنها با اطرافیان کاری نداشتند، حرف سرخودنریمانوف بود که می توانست به کسانی که حکومت شوروی را در آذربایجان فرسوده می کردند و با تمام تاکتیکها سعی می کردند از آذربایجان سلب هویت نمایند یا سخ بدهد. می گویند تا تبدلات در آذربایجان ر. میکویان بطور دائم تاکید می کرد می گفت که من هر چه زود تر به باکو میایم. با کمال میل این را باور دارم. بلی، او که برای بدست آوردن حکومت جانفشانی می کرد، طور دیگری نمی توانست حرکت کند. او می دانست که من در آذربایجان از چه نفوذی برخوردار بودم.

پس بعد؟ پس از آنکه تبدلات صورت گرفت، خودش را راحت حس کرد میکویان اظهار داشت: "مانریمانوف را صدر کمیته انقلاب انتخاب می کنیم و او را طوری احاطه می کنیم که از نفوذ خود امکان استفاده نداشته باشد"

من بطور قطع می گویم، زمانی که رمان "بهادر و صونا" (۱۰) (به سبب روح انترناسیونالیستی - م) با استقبال مردم مواجه بود آنوقت میکویان دانشناک (۱۱) بود. پس چرا بعد از مرور ۲۰ سال من باید ملت گرا باشم و رفیق میکویان انترناسیونالیست؟

بدین ترتیب میکویان در سیمای کمیته باکو اپوزیسیون ایجاد می کند گویا به این منظور که در اقدامات من انحرافات ملت گرائی بظهور نییوندد.

بالاخره میکویان بمرکز دعوت میشود. لابد "انقلاب کمونیستی او در ایران" و یا علت دیگر سبب این ارتقاء گردیده است.

جالب این است که پس از میکویان سرکیس می خواهد به هر قیمتی باشد دبیر کمیته باکو باشد که پس از نیل به مقصود خط میکویان را ادامه بدهد و قبل از هر چیز مسئله صادره را پیش بکشد. کسی مثل سرکیس کارگران را به فساد نکشیده. کسی مثل میکویان حزب را فاسد نکرده است.

میکویان کار را به خود فروشی گذرگان نرساند. لیکن برای سرکیس این یک عمل عادی محسوب می شد.

درباره این صادره ها روزنامه های ایران و ترکیه چیزها نوشتند و اظهار داشتند که بلشویک ها حتی شلوار زنان مسلمان را تاراج کردند. سرکیس می باید که یک کمونیست "متین" فقط بدون سابقه است. در این

موقع ارمنستان به‌چنین کمونیست‌ها بی‌خیلی نیاز داشت. من به‌او پیشین-
نهاد کردم که به ارمنستان برود لیکن او امتناع ورزید. رفقای ارمنی
هم که در ارمنستان فعالیت می‌کردند او را نخواستند.

بدینوسیله سرکیس با دستاویزهای گوناگون به‌اقامت خود در باکو
ادامه داد و جلساتی تشکیل داد که در آنها قرارهای کمیته مرکزی حزب
کمونیست روسیه مورد انتقاد شدید قرار می‌گرفت. بالاخره اعضاء کمیته
مرکزی حزب کمونیست روسیه با تاکید تمام رفتن او را خواستار شدند. اینجا
با زهم یک‌کمدی تازه رخ می‌دهد: م. د. حسینوف دستور می‌دهد و آگون سرکیس
را از قطار جداکنند و شایع‌کننده‌گویی‌ها را رگران تجمع کردند و آگون را
از قطار باز کردند. یک دروغ بی‌شمارانه! این دیسیپلین حزبی نیست، این
سقوط واقعی و فساد است. نهایتاً، سرکیس می‌رود، جای او را رفیق دائمی
وی میرزویان اشغال می‌کند. میرزویان تا کنفرانس بمقام دبیر موقت
کمیته باکو انتخاب می‌شود.

از تمام اینها بوضوح می‌پیوندد که کمیته باکو به‌ارث به میرزویان
می‌رسد. معلوم است که اینها هم مطابق نقشه معلوم عمل می‌کنند.
گرداننده تمام اینها می‌گویان است که از آنها کمی عاقلتر است.
از یک طرف اقدامات دانشاکی زیرپرچم کمونیسم انجام می‌گیرد، از
طرف دیگر سرهای سابق آرام و بدون وقفه حکومت شوروی را فرسوده می‌کنند
اگر من با اشخاص ضعیف‌النفس که فقط در فکر حفظ موقعیت امروزی شان
می‌باشند احاطه نمی‌شدم، اگر مرکز بمن اطمینان می‌کرد، در حالیکه مرکز
فقط به س. او رجنیکیدزه اطمینان می‌کند. سرگونیز بیشتر به آن ضعیف
النفس‌ها که بخاطر تحکیم موقعیت خودشان در مقابل او نوک‌رصفی می‌کنند
و در باره آنها تملیلات ملت‌گرا می‌در آذربایجان جنجال به‌راه می‌اندازند،
اتکا دارد.

نیروی ما مدیون دیسیپلین حزب ماست، لیکن بکارگرفتن دیسیپلین
در راستای بی‌هویت کردن اعضای حزب که در شرق کم‌وبیش معروفیت دارند
این بمنابا به مرگ سیاست ما در مشرق زمین می‌باشد.

توده زحمتکشان مسلمان از سیاست‌تزارهای روس بقدر کافی زجر
کشیده‌اند، اکنون آنها بخوبی تشخیص می‌دهند که تزاریم چیست و در مقابل
آن دموکراتیزم و حکومت شوروی - حکومت خود زحمتکشان چیست.

آذربایجان شوروی خودش بطور داوطلبانه اعلام کرده‌که نفت متعلق به

تمام زحمتکشان روسیه شوروی است. دیگر چه لازم بود که در جمهوری شوروی یک "سلطنت" و در رأس آن "پادشاهی" بنام سربرووسکی تشکیل گردد. این سربرووسکی تا امروز هم خیال می کند که آذربایجانها را هلال و ستاره گول می زند. (۱۲)

اگر به ترکیب کارکنان کمیته نفت و شورای باکو دقت شود. آنوقت مشاهده کنند: بیطرف حیرت زده می شود. این موسسات با روس ها، ارمنی ها و یهودی ها اشباع شده است. (۱۳) در حالیکه روستائی آذربایجانی بعفت نداشتن نفت در خانه اش پیه سوز روشن می کند شهروند آذربایجانی وقتی که می بیند نفت در تغلیس از گنجه ارزانتر است خواهی نخواهی بعنوان کسانی که این اوضاع را بعمل آورده اند، ملامت ها شنیده. خواهند شد و اتهامات استعمارزدگی و امثال اینها به گوش خواهد رسید.

من تمام سال با رفیق سربرووسکی در خصوص حواله درصد تولیدات نفتی بنفع آذربایجان مبارزه کردم کار ما تا دبیرخانه سیاسی کشید. دبیرخانه ر. سربرووسکی را ملزم به پرداخت آن کرد. پس چرا کمیته مرکزی جمهوری اجرای این قرار کمیته مرکزی را تحت نظارت قرار نمی دهد؟ برای آنکه رفقا کیروف، میرزویان و کمپانی آنها در سطح بالا نسبت به این مسائل بی اعتنا هستند. باید حقیقتاً روح انترناسیولیستی داشت تا به این مسائل توجه کرد. مگر به خرج آنها می رود که در آذربایجان روستائیان در با تلاق جهالت غرق می شوند؟ پس متصدیان امور مسلمان از قبیل صدر کمیته احراییه مرکزی آغا علی اوغلی و صدر شورای (۱۴) وزیران موسی بکوف (۱۵)؟ بلی این بیچاره ها به این مقامات برای آن پیش کشیده شده اند که سکوت کنند.

این همه خوبی معلوم است که س. اورجنیکیدزه کاندیدای مرا برای آن به صدارت کمیته مرکزی احراییه اتحاد جماهیر شوروی پیش کشید که در آذربایجان در خصوص منافع وی دیگر صحبتی بمیان نیاید... برای وی کسان اجرا کننده؟ مطیع بدون داشتن نظر شخصی لازم بود. البته این طرز برخورد با امور ضدیت های ملی را گسترش می دهد.

انحراف ملی تا زمانی که این انحراف از سوی مقابل خواهد بود ادامه خواهد داشت. این رانمی شود در عرض دو سه چهار سال ریشه کن کرد. برای آن که سیاست ملی ملت ابر دولت در زمان نیکلا بانفرت انگیزترین طرز اعمال آن در مغز اهالی حومه ها ریشه بسیار عمیق دوانده است.

دفاع از منافع محلی از قول مرکز صلاحیتدار، انحراف ملی-
نامیده می شود. لیکن دفاع از منافع روسیه، شوروی در جمهوری حومه ظلم
ملی نامیده می شود.

این، برای بار دیگر بحث درباره حقوق ویژه ولیکورو (روس بزرگ)
را پیش می کشد.

در حقیقت نیز برای مرکز مخصوصاً حالا که ما از کمونیسم بسیار دور
افتاده ایم، لازم است این قبیل اعمال خود را توجیه نماید.

آیا در زمان حاضر در آذربایجان حقیقتاً حزبی هست که تمثیل کننده
آذربایجان باشد؟ من بطور قطعی ادعا می کنم که یک چنین حزبی وجود
ندارد. و تا زمانی که میرزویان ها از سیاست کثیف خودشان، از سیاست هویت
زدایی آذربایجان دست برندارند، موجود نخواهد داشت (۱۶)

ممکن است میرزویانها به نظریات یک قسمت از کارگران روس که
دارای عقاید ملت گرایی می باشند، تکل بکنند... حزب همانا از اینها
تشکیل یافته است. شمار کارگران مسلمان (حزبی) بطور صناعی کاهش داده
می شود. میرزویان حتی در کلوب بحث و انتقاد گفت: از کارگران ایرانی
نباید به حزب قبول کرد. آیا این تعجب آور نیست؟

من تکرار می کنم: از ابتدا شعار من این بود: آماده کردن کار -
گران مسلمان بسرعت هر چه تمامتر، یعنی بالا بردن سطح فرهنگی آنها تا
سطح فرهنگی کارگران روس، برای نیل به دو هدف:

اولاً بدین وسیله ما می توانیم ضدیت بین کارگران مسلمان و روس
را که اکنون موجود است بر طرف سازیم، ثانیاً برای حکومت های شوروی
آینده ایران و ترکیه کادر لازم را تهیه بکنیم.

دربکی از گردهم آتیه های کارگران ایرانی صدر جمهوری آذربایجان
آقامعلی اوغلی امام حسین را ترسو نامید و برای این نیز مورد اعتراض
کارگران قرار گرفت.

ترسو آن نیست که با هفتاد نفر که تجهیزات کافی هم نداشتند در مقابل
دشمنی که نیرویش دهها برابر بود ایستادگی کرد، ترسو آن کسی است
که با ترس از دسته چپ گرا، اوضاع راستین امور را پنهان می کند
و با این عمل اعضاء حزب را اغفال می نماید. چگونگی کسی است که بخاطر مقام
با رذالت دروغ بپردازد.

اینست یکی از شرایط مخصوصی که درباره آنها نریمانوف فریاد
کشیده و فریاد می کشد، درباره کسانی که درک نمی کنند و نفهمیده به

دایرهٔ چپ‌گرائی کشانده شده‌اند.

در اینجا صدر مرکز- کیروف نیز سردرگم شده‌است: مخالفت با دین بعنوان ماتریالیست یکی است و افراد مسلح گماردن برای ممانعت از بجا آوردن مراسم عبادت مردم، امر دیگری است.

قبل از سفر من به ژنو، بمناسبتی راستالین بمن گفت: سرگوراب شده‌است. خیر او خراب نشده‌است، او را خراب کردند. به تدابیر دولتی او بیش از حد ارزش قائل شدند. او نجات انقلاب را فقط در سرکوبی می بیند. در آخرین کنگره سازمانهای کمونیستی ما و راه قفقاز به چه تدابیری او دست نیازید؟! گفتن درباره همه اینها شرم آور است.

در اروپا ما تا وقتی که در موضع رژیم کمونیستی قرار داشتیم با تبلیغات - تمان قوی بودیم. وضعیت کنونی ما کارگر اروپا را به رعب انداخته‌ها و در مقابل این پرسش قرار داده‌است که آیا در رژیم جدید وضع او بهتر خواهد شد؟

ما به صمیمیت شعارها مان درباره آزادی خلقها و درآمیختگی خلقهای کم‌رشد از لحاظ فرهنگی با خلق نسبتاً پیشرفته روس با ورداشتیم و در نتیجه برای نیرو بخشیدن و پیش بردن انقلاب راههای طبیعی را می جستیم. در این تلاش ما با شونیستهای روس، مقام پرستهای روس که میخواستند با هر وسیله‌ای برای خود در مقابل مرکز اسم و رسمی دست و پا کنند و با احزاب متخاصمی که خود آگاهانه در حزب رخنه کردند تا آنرا بفساد بکشانند و بپرو شدیم.

این عناصر ما را در ملت‌گرائی، در انحرافات مختلف در ناپایداری در تجزیه طلبی وس. متهم می کردند. بسیار در دآورا است که مرکز به آنها گوش داد و حالا هم به صدای این عناصر گوش می دهد. برای ما یک راه باقی می ماند: یا تاکتیک ما صحیح تشخیص داده شود و بالنتیجه بما ابراز اطمینان قطعی شود و یا از صحنه خارج شویم یعنی در پمتهای مسئولیت دار نباشیم فقط با مور فرهنگی مشغول شویم که این نیز برای ما یک ارضاء روحی کامل است.

من در تصمیمات کمیته مرکزی آذربایجان که ترکیب آن بطور استثنائی از مخالفین من می باشد تاثیر ندارم. این دسته پس از دور کردن من از آذربایجان با همفکران من با بیرحمانه‌ترین طرز به تصفیه حساب پرداختند.

اکنون دسته‌ها را ست‌گرا و خودن‌دار دوسر نوشت‌آذربایجان در دست " چپ گراها " می‌باشد که در راس آن میرزویان قرار دارد .
 من تا کیدمی کنم که با اقدامات این دسته در آینه‌ده نزدیک در آذر-بایجان ترکستان دوم ب‌وجود خواهد آمد (۱۷)

من بطور قطع اعلام می‌کنم که از این پس در بارهٔ اوضاع آذربایجان مسئولیتی بگردن نمی‌گیرم و تمام مسئولیت روی این دسته و کسانی که از اعمال آنها طرفداری می‌کنند قرار می‌گیرد .

البته بنا به نظریهٔ اورجنیکیدزه، اهالی آذربایجان کوچک را می‌شود بطور پیگیر محو کرد، پس آنوقت جمهوری از چه کسانی تشکیل خواهد شد؟
 من در پائین شواهدی را ارائه می‌دهم که بهتر از هر چیز نشانگر سیاست استعماری رفقای مسئول که از اطمینان مرکز بهره‌مند هستند، می‌باشد .
 در پائین تخت آذربایجان ترکها ناچار باید بطور شفاهی و کتبی به کارمندان شورای شهر باکو (شهرداری - م) به زبان روسی مراجعه کنند بعلمت آنکه کارمندان آن که عبارت از روسها، یهودی‌ها و ارمنی‌ها می‌باشند بزبان ترکی صحبت نمی‌کنند (۱۸).

من بطور قطع می‌گویم زمانی که دومای شهر بود، اهالی ترک دچار این فشار نبودند .

مگر از تمام اینها رفقا کیروف و میرزویان خبر ندارند ؟
 آیا به این قبیل اشخاص پس از یک سری تصمیمات کنگره‌ها در مورد مسئلهٔ ملی می‌توان سرنوشت زحمتکشان آذربایجان را سپرد ؟
 این گزارش در تابستان ۱۹۲۳ به کمیتهٔ مرکزی حزب تقدیم گردیده است جریان حوادث در طول حیات حزب ما نشان می‌دهد که این نوشته در آتیه اهمیت سند تاریخی را کسب خواهد کرد .

من تمام اینها را در این سند برای آن تشبیت می‌کنم که تاریخ حزب ما بدانند که چه کسی محق بوده و در اضمحلال ما چه کسی مقصر بوده است . می‌توان گفت که در آینه‌ده ما در لب پرتگاه قرار خواهیم گرفت .
 راستالین بمناسبت این گزارش بمن گفت : " در گزارش لازم نبود از اشخاص اسم ببرید "

من این گزارش را " از تاریخ انقلاب ما در حومه‌ها " نامیده‌ام . اشخاصی که در آذربایجان نقش منفی و یا مثبت داشتند بایستی برای نسل‌های آینه‌ده ارزیابی می‌شدند . این سند مکان انتشار ندارد ، ما زمانی می‌رسد که

تاریخ به جستجوی مقصرین فاجعه ما خواهد پرداخت .
در این اواخر معلوم شد که سرگو نماینده مرکز است . من با او قبل
از آنکه رفیق لنین اورا تجریدنماید با نامه مشهور خود بمبارزه پرداخته
- ام . این برای بار دیگر نشان می دهد که این آدم را من قبل از لنین
گزیده ام . من امیدوارم ایده ما پیروز خواهد شد . شاید ما بمیریم ،
لیکن برای آن می میریم که دوباره زنده شویم و آنوقت نوشته های من
تا حد معینی به رهبران کمونیستها فایده خواهد رساند .

مسکو ، ۲۴ دسامبر ۱۹۲۳

ن . نریمانوف

نریمان نریمانوف

این یادداشت را من در ۲۷ مه ۱۹۲۴ بقلم آورده ام

در این گزارش بطور تقریباً اینطور گفته می شود :

۱- رفقای ارمنی و شونیست های روس - رهبران سازمان باکو با استفاده
از نیروی کارگران مسلمان سیاست جنایتکارانه ای را تعقیب می کند .
آنها با ترس از گذشته خود برای بدست آوردن مقصودشان که بغضدکشییدن
حزب می باشد نقش چپ گرا را بازی می کنند .

۲ - بعلت عدم فعالیت در بین کارگران ترک و برخوردار نادرست با آنها
ضدیت در میان آنها تشدید پیدا می کند . . . .

۳ - اینها مطابق برنامه معلومی بوسیله افراد شناخته شده ای که
برای منظور ناایجابا کشتن به هر قیمتی باشد در صدد هویبت زدائی آذربایجان
می باشند بعمل می آید . برای نیل به این هدف آنها خودشان سخنرانی می
کنند و بر علیه مدافعان منافع آذربایجان ، ترکهای آذربایجانی را به
سخن گفتن وادار می کنند ، این عمل زیر شعار " تفرقه بینداز و حکمفرما -
ئی نما " دوام پیدا کرده و اکنون نیز ادامه دارد .

برای سرگو دور شدن من از آذربایجان بدینجهت لازم بود که هرگونه
موانع را از جلو پیشرفت " سیاست قفقاز " خود از میان بردارد ، او با
میرزویان به مشورت نشست ، میرزویان گفت : " ما فقط منتظر توافق تو می
باشیم اگر موافقت بکنی نریمانوف در اینجا نخواهد ماند " . سرگو هم جواب
داد : " شروع کن ! "

میرزویان این راه اجرا درمی آورد: خان بوداقوف را به دبیری کمیته مرکزی حزب کمونیست آذربایجان انتخاب می کنند و کار شروع میشود. او اقوام خود را به بخشهای جمهوری اعزام می دارد و دستور می دهد که در هیچ جا از نریمانوف اسمی به میان نیاید و او را به هیچ جا انتخاب نکنند و از این قبیل. همینکه این کار را به آخر رساندند، خان بوداقوف به میرزویان اظهار می دارد: "من کار بخشها را به پایان رساندم" بخشهای کارگری که در عهده خود میرزویان بودند، خیلی وقت بود که آمادگی داشت به سرگو گزارش می دهند که حالا نریمانوف را با اطمینان می شود برداشت. مرابه بهانه محول کردن وظیفه بالاتر در مسکو من فصل می کنند. و واقعاً نیز مرابه صدارت کمیته اجرائیه مرکزی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی انتخاب می کنند. میرزویان و سرگو به وجود می آیند زیرا مرانفصل کردند و هیچگونه اتفاقی رخ نداد، حتی کسی را جرات نیست که از نریمانوف اسم ببرد.

بدین طریق آذربایجان بدبخت در دست این شیادان بی وجدان به بازیچه

مبدل می شود...

نصف دیگر پیشگویی من درباره فعالیت داشناکی در آذربایجان،

به عقیده من همین امسال بظهور می پیوندد...

ناگورنی قره باغ در زیر فشار قوی میرزویان ولایت خود مختار را اعلان

شده است^(۲۵) در حضور من این کار را نتوانستند بکنند، نه برای آنکه من

مخالف این خود مختاری بودم. برای آنکه خود دهقانان ارمنی این را

نمی خواستند. در عرض این مدت میرزویان با دستگیری معلمین ارمنی

داشناک زمینه را مهیا کرد و مسئله را به کمیته حومه های ما و راه قفقاز

کشاند. از این موقع مناسبات دهقانان ارمنی و دهقانان ترک بشدت

به وخامت گراشید. بعد این مسئله درباره ناگورنی گنجه مطرح میشود و الخ!

سیاست داشناکی در آذربایجان بطور همه جانبه ادامه دارد. برای من

کوچکترین تردیدی نیست که کمیته مرکزی حزب کمونیست روسیه در سیمای

سرگو و استالین به ما ترکها اطمینان نمی کنند و سرنوشت آذربایجان

را به ارمنی های داشناک می سپارند. ^(۲۶) تعجب آور است که این اشخاص

خیال می کنند ترکها یکسره کودن هستند و تمام اینها را درگ نمی کنند

آنها همه وقت قارایف را که تمام آذربایجان او را به عنوان خود فروش از

هر لحاظ همیشه بخاطر خواهد داشت، جلو می کشند.

خدمتگزاران با شرف ترک این بی اعتنائی را از طرف کمیته مرکزی حزب کمونیست روسیه نصبت به آذربایجان در سیما ی این قبیل اعضاء حزب هیچوقت از یاد نخواهند برد. من در اینجا یک مثال بسیار گویا که بقدر کافی عمل سرگوبها لنتیجه استالین را در آذربایجان نشان می دهد، ارائه می دهم. در این گزارش در مورد حاجی بابای خود فروش گفته می شود، این تیپ چهار سال به عنوان کارمند مسئول (در این اواخر حتی عضو کمیسیون مرکزی بود) دزدی کرد، رشوت گرفت، به ناموس زنان و دختران بیچاره روستا - فی بیعنف تجاوز کرد و الخ. بالاخره کار بجائی رسید که دیگر نمی شد او را در حزب نگه داشت. بی چه یاد کرد؟. نمی شود بر اساس این اعمال او را از حزب اخراج کرد؟ این جنایات که در پیش چشم همه چهار سال تمام ادامه داشت.

بلی، سرگو دستور می دهد: او یک فرد غیر طبیعی شناخته شود (!؟) این جرثومه چهار سال تمام بعنوان نماینده حزب و حکومت شوروی مشغول جنایت گردید و سرگو تحمل کرد برای آنکه این عنصر فرومایه علیه من حربه خوبی محسوب می شد.

این است مثالی که غصبت کار سازمان باکو و البته سرگور ابخوبی تشریح می سازد و سیاست سرگو از طرف استالین مورد پشتیبانی قرار می گیرد. دیگر چه بگویم. من تمام اینها را مکرر می گویم، اینها را خدمت گزاران شریف کمونیست ترک در آذربایجان فراموش نخواهند کرد.

زیرنویس: ۱ - چیچورین: کمیسرامور خارجه شوروی ۲ - منظور جنبش انقلابی میرزا کوچک خان جنگلی و دسته های حزب کمونیست ایران بوده است ۳ - آرزوئی که صورت عمل نپذیرفت ۴ - بعد از گشت هفتاد سال این مسئله مطرح می شود ۵ - سرگواور جنیکیدزه از انقلابیون گرچی بوده و در جریان انقلاب مشروطه ایران (۱۹۰۹) در رشت بوده و با مشروطه خواهان همکاری داشته است و در سال ۱۹۳۷ در مسکو مرده است ۶ - علی حیدر قارایف عضو کمیته مرکزی حزب کمونیست آذربایجان، ژورنالیست، یکی از قربا - نیان دوران دیکتاتوری استالین در ۱۹۳۸ ۷ - سرگی کیروف عضو کمیته مرکزی و دبیر اول سازمان حزبی لنینگراد، یکی از قربانیان دوران دیکتاتوری استالین در ۱۹۳۴ ۸ - سرگو همان اورجنیکیدزه ۹ - روح الله

آخوندوف از قربانیان دوران دیکتاتوری استالین در ۱۹۳۸ - ۱۵ - رمان "بهادر و صونا" از لحاظ تبلیغ دوستی و همزیستی بین ملل و به ویژه ملل قفقاز حائز اهمیت است. ۱۱ - حزب ملت گرای افراطی داشناکیون دریا و آخونده گذشته تا سپس شده و اکنون نیز در بسیاری از کشورهای شعبه های آشکار و مخفی دارد. ۱۲ - منظور بیریق هلال و ستاره تزکیه است. ۱۳ - آنچه امروز نیز مورد اعتراض مردم آذربایجان شوروی قرار گرفته است ۱۴ - صد آقا آغا معلی اوغلی از رجال انقلابی آذربایجان شوروی بوده در ۱۹۳۵ وفات یافته است ۱۵ - دکتر موسی بکوف از قربانیان دیکتاتوری استالین در ۱۹۳۸ - ۱۶ - مسئله ای که امروز نیز به همان شکل باقی مانده و مطرح است. ۱۷ - قیام با سماچی هلترکستان مورد نظر است ۱۸ - آنچه امروز نیز مورد اعتراض مردم است ۱۹ - پیشگوئی بسیار دواندیشانه ۲۰ - تخم نفاقی که عداز ۸۰ سال به بزر رسید! ۲۱ - عدم اطمینان و سیاستی که تاکنون مداوم دارد.

لشین دن ۱۷/۳/۱۹۲۰ تاریخیدا قافقاز جبهه سی انقلابی شورا سی سمیلقای و اولژنوکززیبه باکی نین اشقالی او چون گونده ریلن تلکراف

۱۹۲۰ - ۳ - ۱۷ قافقاز جبهه سی انقلابی شورا سی

سمیلقای و اولژنوکززیبه

باکی نی توتماق بیزه صون درجه ، صون درجه ضروری دیر . بوتون سعیلر - نیز ی بونا وترین . هم ده بیانا قدا صون درجه دیپلوماتیک اولماق و محکم بیترلی سووه ت حاکمیتی حاضرانندیغینی تما میله تعین اتمک لازم دیر . گرجستان حقیقدا عینله حرکت اتمه لی اوزوده گرجستانلا داها احتیاطلا یانا شماغی مصلحت گورورم . قوه لزین یتریدیلمه سی حقیقده باش کوماندا نلا مصلحت لشین . (لشین)

تورکجه تورکجه سیندن آذربایجان
تورکجه سینه چئویره
گرمی - حسن راشدی
=====

✦ "قره باغ" قارشی ارمنی ادعالاری ! ✦

تحریک ائدیلمن سوؤت ارمنی لری، آذربایجانین قارباغ منطقه سی
نین آذربایجاندا ن آلینیب سوؤت ارمنستانینا ملحق اولماسی اوچون
قارباغین مرکزی اولان "استاپاناکرت" (تاریخی آدی خان کنسدی)
شهرینده نمایش لر کئچیردی لر .

بئله بیر مسئله آذربایجانلیلارلا ارمنی لر آراسیندا گرکینلیگی
آرتیریب آذربایجانین سومقاییت شهرینده ده نمایش لرا ولدو .
ارمنی لرله آذربایجانلیلار آراسیندا تورهن اختلافلار نتیجه سینده
سوؤت رسمی رقم لرینه گؤره ۳۳ نفر اولموشدور، لاکن رسمی اولغایان خیر
لره گؤره بو رقم داها آرتیق دیر .

بو حادثه دن قابق باکی رادیوسونون سوویت باش دادستانی معاونی
طرفیندن دئدیگینه گؤره ۲۷ فوریه ده ۱۶ یاشیندا بختیار علی اوف و ۲۳
یاشیندا علی حاجیف آدیندا ایکی آذربایجانلی ارمنی لر طرفیندن
اولدورولندن صورنا باشقا حادثه لر اوز وئرمیشدیر .

هله قارباغین ارمنستان باغلانماسی ۱۹۷۹ - ینجی ایلهده مشهور
ارمنی یازیچیسی "سروهانزانیان" طرفیندن "برژنف"ه یازیلان بیر
آجیق مکتوبدا ایسته نیلمیشدیر . عینی ایستگ ۱۰ اکتبر ۱۹۸۷ - ینجی
ایلینده ارمنستانین مرکزی ایراوان شهرینده کئچیریلن نمایشده
تکرار اولونموشدو . آیریجا قارباغین چارداغلی کندینده ارمنی لر
ایله آذربایجانلیلار آراسیندا چارباشمالار دا خیر وئریلمیشدیر .
ارمنی لرین یئرسیز ادعالارینا قارشی آذربایجان شاعری و آذربایجان
علمر آکادمیاسی نین عضو، بختیار وها بزاده و تاریخ پروفیسور
اثلیار اوف طرفیندن علمی حوابلار وئریلمیشدیر .

اونلار "آذربایجان" آدلی آیلیق ادبی ژورنالی نین ۱۹۸۸ - ینجی
ایل ایکینجی سایه سیندا، تاریخی واقعیت لره و سوؤت قایناق لارا دایا -
ناراق ارمنی لرین ادعالارینی پوچا چیخارمیشلار . بو ادعالاری ایره لی
سوره نلرین آراسیندا "گورباچف" ون اقتصادا یشتیری مشاوری "کانکیان"
و ارمنی تاریخچیسی "س . میکویان" دا واردیر

آگانیکیانین بو حاقدا ۱۸ نوامبر ۱۹۸۷ - ینجی ایلده. یازدیغی مقاله سی پاریسده چیخان "هومانیته" غزه ته سینده چاپ اولموشدور.

وها بزاده. و ائلیاروف بو یئرسیز ادعالاری بوچا چیخارتدیقدان صونرا آگانیکیانین یازدیغی مقاله سیننی تحریک ائدیجی و سووت آنا یا - ساسی نین (قانون اساسی نین) ۷۸ - ینجی ماده سی نین علییهینه اولدوغونو بیلدیردیلر. بوماده گؤسته ریرکی "بیر جمهوری نین تورپا قلا ری او جمهوری نین رضاسی اولمادان باشقا جمهوری یه ملحق اولایلنمز" داغلیق قاراباغ منطقه سی نین ارمنی اکثریتلی اولان مجلسی قارا باغین ارمنستانا باغلانما ایسته ک قرارینی ایلک دفعه آذربایجانا گؤنده رمه ک عوضینه مسکویا گؤنده ریمیشدیر.

۱۷ مارس تاریخینده. یازیلان عینی ایسته ک قراری اوصوله او یغون اولراق آذربایجانین مرکزی اولان "باکی" یا گؤندریلمیشدیر.

تاریجی میکویان "لیتراتورنا یا" غزه ته سی نین ۱۹۸۷ - ینجی ایلی نین ۲ سیتا مبر دا قاراباغین آذربایجان انا ره سی چرچیوه سینده قالدیغینا گؤره اقتصادا گئری قالدیغینی و نریمان نریمانوف سون طرفیندن بو منطقه نین ارمنی لره وئريلمه سیننی ادعا ائتمیشدیر.

وها بزاده و ائلیاروف بو ادعالارا وئردیگلی جوابدا: نریمان نریمانوفون بوباره ده یازدیغی مقاله سی نین واقعی متنینی یایمیش دیلار.

نریمانوف ۱۹۲۱ - ینجی ایلده "زاریا وستوکا" غزه ته سینده یازدیغی مقاله ده. آذربایجان گورجستان و ارمنستان اراضی لرینده کی ساواشلا - ریندا جوخلو قانلارین تگولمه سی نتیجه سینده. بو اراضی نین ساکن لری نین یازیق اولدوغونا اشاره ائده رک ساواشین صونتا چاتما سیننی ایسته ییب و بوساواشین سبب لری اولان منطقه لرباره سینده بقله دشمیش دیر: منشویک لر قولدوقدان صونرا، آذربایجان زنگه زور و ارمنستان - نین آیریلماز بیرپارچاسی اعلان ائتمیشدیر، ارمنستان ایسه قاراباغی آذربایجانین آیریلماز بیرپارچاسی اولدوغونو قبول ائتمیشدیر. "ی - دو بینسکی موها دزه، نریمانوف باکی ۱۹۷۹ صحیفه ۲۲۵)

گورونورکی ارمنی لرین ادعاسی نین تام ترسینه قاراباغین

آذربایجانین آیریلماز بیر پارچاسی اولدوغونو قبول ائده نلر ارمنی لر دی لر و نریمانوف دا بونو اعلان ائتمیشدیر .

وها بزاده و اقلی اراوف آیریجا میکویاندان ۲۲ مای ۱۹۲۵ ده لنینه و بلشویک پارتیاسی مرکزی کمیته سینه یازدیغی بیر یازی دا بوسطیرلری ده نقل ائتمیشلر . داشناقلار قاراباغین ارمنستانلا بیرلشمه سینه چالیشیرلار لکن بقله بیر تشبث قاراباغ خلقی نین واقعی هیات قاینا - غی اولان "باکی" دان محروم قالماسی و هئچ بیر زمان باغلی اولما - دیقلاری ایروانا باغلانماسی دمکدیر ، ارمنی نماینده لری بتشینجی حزب کونگره سینده قاراباغین آذربایجانلا بیرلشمه قزارینی قبول ائتمیشلر " (قولی اوف - لنین ملی سیاستی بایراغی آلتیندا . (روسجا) باکی ۱۹۷۲ صحیفه ۳۵۲۱) .

اورکونیکیتزه و نازارتیانین تکلیفی اوزه رینده . بلشویک پارتیا سی قافقاز بوروسو ۵ جون ۱۹۲۵ ده داغلیق قاراباغین آذربایجانان حدودلاری ایچینده قالماسی و اونا مختاریت وقریلمه سی قرارینی قبول ائتمیشدیر . (عینی کتاب صحیفه ۳۵۲)

زنگه زورون ارمنی لره وقریلمه سی ده هرایکی جمهوریتین راخیلیغی ونریمان نریمانوفون قبولی ایله اولموشدور . بقله لیکله آذربایجانین تورپاقلاری ۹۰۰۰ کیلومتر مربع آزالاراق ۸۶۷۰۰ کیلومتر مربع مساحت دوشموشدور . ارمنی لر کئچمیشده کی بو قرارلاری بقله گورمک ایسته مه - بییرلر !

وها بزاده و اقلی اراوفون یازدیقلارینا گوره ۱۸۳۲ - ینجی ایله ده کی رسمی روس ساییمی (سرشماری) گوسته ریرکی ، اوزمان قاراباغین نفوسونون ۶۸/۸% آذری و ۳۸/۸% ارمنی ایمیش .

(ترانسقافقاز یاداکی روس تورپاقلاری نین اجمالی (روسجا) اوچ بؤلوم اس . پی . ای . ۱۸۳۴ - بجدولی)

۱۸۲۸ - ینجی ایلینده روس - ایران ساواشلاری نین ایلک اوچ - ایلینده ارمنی لرین قاراباغ و آذربایجانین باشقا ایالت لرینده عمومی حالیندا کؤچمه ک لری ده دفته لایق دیر .

هله دونیا ساواشی سیراسیندا ارمنی لرین بویوک ساییلاردا قارا - باغدا یئرلشدیریلمه سینی نظره آلاراق دیگر طرفدن استالین دؤورونده ۱۰۰.۰۰۰ دن آرتیق آذربایجانلیلار زورلا ارمنستان دان چیخاریلدیلار .

بوکونا هسيز اينسانلار ايللر بويو يا شاديقلاري اوجاقلارين داغيلما -
سي نين بئله علتيني بيلمه ديلر .

بئله ليکله ارمنستاني تک ملتلي بير جمهوريته چئويرمک سياستي،
رسمي هويت قازانيردي . بوندان صونرا آذربايجاندا تورپاق ايسته مک
بیر عادت کیمی اولوب بوتون طلبلر آذربايجان عليهينه نتيجه لندی .
بونا بنزه ر حادته ايکي ايل قاباق اولدووقا زاق رايونوندا ۵۰۰۰
هکتار دانا آرتيق حاصلخيز اراضي آذربايجاندا قوپا ريلدی .

بوتون بوتصميم لر زنجيرلمه حاليندا اولور و بئله بير وضعيت
آذربايجانين داغيلماسي ايله نتيجه لنه بيله ر .

وها بيزده واليارا و فداها صونرا کورجو تاريخچي لرین آذربايجا -
نين شکی ايا لتينده . حق ادعا اقتديکلريني بيلديريرلر . بئله بير ادهنا
اولوندوغو زامان گورجستان سرحدلري ايجينده ۳۰۰/۰۰۰ و ارمنستاندا .
۱۶۱/۰۰۰ نفر ياشايان آذربايجانليلارين هنج بيرملی مختاريت حق لری
يوخدور . ارمنستاندا ياشايان آذربايجانليلارين بئويوک بير قسمني ۱۹۵۰
- ينجي ايللرينده زورلا ارمنستاندا چيخا ريليمب اوراها گونه ريليمش
دير . گورجستاندا اولان آذربايجانليلارين دا چوخو " بورچالي " دا -
يا شاپيرلار . بورانين آدينا ايندي " مارشولي " دئييلير .
آذربايجانلي چنگيزعلي اوغلو بورانين موقعيتي باره ده آشاغيداکي
شعري سؤيله ميشدير :

* بورچاليدا . ددديکيم شعر *

بو تورچاهين گندي واردير آدی بوخ
بو تورچاهين کوزو واردير اودويوخ
بو تورپاغی سنجيرله ميش کورن
بو سنجيري آچماق اوچون جادی بوخ

۰۰۰۰۰۰

گاه آچيلان ، گاه توتولان کؤکلری
دهلي گونلو کدر اوسته کؤکلده ي
ها ددديم کي سيليم آتام بو فمي
گوردوم کي بوخ درينده دير کؤکلری!

۰۰۰۰۰

کؤکدن گلن غياريندان بارالديم
گاه ساريلديم ، گاه سيخيلديم دارالديم

قارداش قلبی قلب دگیلمیش قلب ایعیش

دوست سوزونو ساختا گوروب قاراالدیم

۰۰۰۰۰۰

یقنه دئی می قالا آلیم ، بورج آلیم

عومور چا تماز واختی کیمدن بورج آلیم

من کلیمیشدیم قوناق ایدیم گتدیره م

یا شا سنی اؤز آدینلا بورچالسی .

باکی نین دیلچیلیک انستیتوتوسونون مدیر معاونی ولایت قولی اوف
ارمنی لرین صون زاماندا "بویوک ارمنستان" قورماقلاریندان بحث
اقتمه که باشلادیقلارینی ویالنینیز آذربایجان دگیل تورکیه ، گورجستان و
ایران دان دا تورپاق ایسته مک لرینی سؤیله میشدیر . حتی بعضی ارمنی
عالم لری " ! " گورجستانین قدیمدن ارمنی تورپاقلاری اولدوغونو دا
ادعا ائتمیشلر .

گورجو یازیچی سی ایتلیا چا و اچا و ادره سیز ارمنی لری بیز قانا -
دیمیزین آلتینا آلدیق لازیمی قدهور یئر و قردیک ، قارداش اولسدوق ،
ایندی اؤز ائویمیزده بیزله دوشمان کیمی رفتار ائتمه یین . دئیسه
یاز میشدی . (ارمنی عالم لری و فریاد قوبهاران تاشلار (روسجا) تفلیس
۱۹۰۲ صحیفه ۸۹ - ۱۲۳)

نمایشلر زامانی قاراباغ کئندن روس "راز موسکی" ارمنی لرین
قاراباغ منطقه سینده اقتصاداً کئری قالدیقلاری ادعا سی نین یالان
اولدوغونو بیلدیر میشدیر . لکن او دشمیشدیرکی سووت سیستمی نتیجه
سینده سووت اتفافی نین باشقا یئرلرینده اولدوغو کیمی قاراباغدا
دا چا تیشما زلیقلار واردیر . قاراباغدا ایشیزلیک آذربایجانین
یاریمی قدهردیر و سوسیال خدمت باخیمیندان دا داها یاخشی دیر .
مثلا قاراباغ مرکزی اولان استایاناکرتده آدام باشینا ایللیک
یاغ ۱۲ کیلودیر . بیر صورتده کی بو مقدار علی بایراملیدا ۵۰ کیلو
مینگه چئویرده ۱۱ کیلو ۵۰۰ گرم ، سومقاییتدا ۵۰ کیلو ۶۰۰ گرم ،
کنجهده ۱۰ کیلو ۵۰۰ گرم ویالنینیز باکی دا ۱۳ کیلودیر . سووت وات
باخیمیندان دا قاراباغین مرکزی آذربایجانین باشقا شهرلریندن
ایره لی یالنینیز باکی دان کئری دیر .

قاراباغدا اغتشا شلارین سببی اقتصاددی دگیلدیر، بلکه سووت بیر-
لیگی نین هر یقیرینده. ۱۹۷۰ - ینجی ایل لریندن ملیچیلکدن توره نسن
مسئله لر قاراباغدا دا. اوزونو گوسته رمیشدیر.

سومقا جیت دادستانی قریب اوفون بیلدیردیگینه گوره سومقا جیتداکی
حادثه لرده. شرکت اقدن لرین اورتا یا شلاری ۲۰ دن آشاغیدیر. سووت
بیرلیگینده. " ملیت مسئله سی " حل اولونموش کیمی گوسته ریلیر لاکن
بو مسئله قطعی شکلیده. حل اقدیلمه میشدیر و هریشده. گرگینلیک
اوزونو گوسته رمکده دیر .

مقاله نی شاه اسماعیل خطای نین اقولادلارینا بو وصیتی ایله
باشا چا تدیریریق :

" وطنین بیر آوج توریاغیننی بیر آوج آلتوندان، دیلی
میزین بیر کلمه سیننی بیر اولچو جواهردن اوستون
بیلدیم ، دیلیمیزین ، وطنیمیزین ابدی یا شاماسی اوچون
ایمندن گلنه ای اقتدیم . منی لعنته یاد ائتمه یین ، نه
اقتدیمسه دوام ائتدیرین ، خطالاریمی تکرار ائتمه یین
... آتالار سیزه اوچ امانت یادگار قویوبلار :

دیلیمیز ، غیرتیمیز ، وطنیمیز ."

(بو مقاله " اورخون " مجله سی نین ۱۹۸۸ - ینجی ایل اوچونجو

نومره سیندن چوریلیمیشدیر .)

یادنامه استاد شهریار

بمناسبت اولین سالگرد وفات استاد شهریار

با مقدمه آقای منوچهر قدسی وبه اهتمام سیدحسامی و وافسی و
همکاری جمعی از خوشنویسان اصفهان در بهار ۱۳۶۸ از چاپ
خارج شد .

عزیزلر، یاندى جیگه ریم...
 *****
 *****

آلاه- آلاه بو نجه ظولمایدی، یاندى جیگه ریم
 ایستیره م اویله یانام، قالماسین اصلا اثریم .
 آز سئویندیم کی، گئدیر آیریلیق، حسرت قوتارا
 ائله بیر طۆلمو گۆروب، مین دغه آرتدی کده ریم .
 تۆکولوب قیردیلا مظلوم باجیمی، قارداشیمی
 اۆره ییم یاره له نیب، شربتیم اولموش زهر ریم .
 بو قفسلر قیریلان وقتى، دووارلار (۱) سۆکولور
 نه فجایعه منیم، تار اولور آیدین سحر ریم .
 تانکلار آلتدا قوجالار، آرواد- اوشاقلار قیریلیب
 اۆره ییم قانا دؤنوب، قان اولوب اشک بصریم .
 کۆرپه سین دؤشدن آلیب، های- کۆیه چیخمیش کۆچه ده
 آنانی قانا بۆیور گولله (۲) دۆشور اول هجریم (۳)
 بالا آغلیر، آنانی قان آپاریب، باغری یانیر
 اوجالیر گۆیلره اول لحظه ده آهیم، شره ریم .
 باکی نین دۆشمانی "مسک داش" ایدی، چکدی قانا (۴)
 آغلیر احوالینا انسانلاریلا گۆی خزیم .
 بو "قیلاسئوس"، "یعنی دن قورما" ویا قیرما ایتمیش؟! .
 کی، گلیب فیئردی، اونا قالمادی بیر خوش نظریم .
 کاغاذ اۆزره یازیلان سۆز و قرارلار پوچ ایتمیش
 اُونو دا یئل آپاریب، سانکی پوزوقدور چیریم (۵)
 قوشا دوشمان نجه وئرمیش ال-اله قیرغین اعدیر
 وار مسلمانلارین، البته، بیر آلاهی کریم .
 لبنانی قانا چکن وحشی فالانئسان، تانیرام
 قانینا قان ائده جک بیل او فلسطینلی لریم .
 بۇ عرب یوردو یوخ، اود یوردو آذربایجان دیر
 اودومو گۆرله ده سن بیل اولاجاق چوخ خطریم .
 سن او منحوس گۆزونو سال بویانا، تبریزه باخ
 اوییره ن انسانلیغیمی، سئیر ائله بیر هنده وه ریم .

بیر اوووج ارمنی بیز نئجه ساخلاشدیریریک
 کی، وطنداش صایاراق، ذرهجه یوخ درد سریم (۶)
 داخی دوشموش سنین ای وحشی طاسین داملاردان
 قیرقیز، اوزبک، تاجیکیم گور او، دیشیم بو ایچهریم .
 نئجه باخ شوم آدینی لعنت اعدیر، دیشره آتیر
 آدین ایله اوزونه وار بئله نفرتلی حریم .
 سنی تاریخ بویو من ایزله میشم، مۇردارسان
 "سونبات"ین (۷) اوغلو خائین سان صانیسان یوخ خبریم؟
 بو آذربایجانیمین قانی، او بابک قانی دیر
 نئجه تاریخه بزه ک دیر او ایگیت ناموریم؟! ...
 سن او مۇردار طمعین کسمه لیسن یوردومدان
 سنی، بیل، یان دیراجاق کینه م، اودوم، گور شره ریم .
 بیرمی یانوار (۸) دا سنین حیلنه آیدینلاتمیش
 آما ایشترسه دو شوب، آرتیراجاقدیر ده یهریم .
 بو شهیدلر قانی حریتیمه اولدو تمل
 اینامیم وار اولاحاق قورتولوش آدلی شم ریم .
 هر شهید قانی فیکیر یوللاریمین گور ایشینی
 اونودولماز او عزیز خاطره، پارلاق گوهریم .
 ساوالان، کؤکسونه چکدی بو آغیر حادثه داغ
 کی، بئشینجی داغی اوز باغرینا یازدی حجریم . (۹)

ایضا حلا: (۱) آلمان اولکه سینی ایکی یه بولن برلین دوواری .
 (۲) مرمی (۳) بیر جوان ایگیت آنا (۴) بیر فیکیر، بیر یول ، و بیر
 مسلکده اولانلار (۵) باری، حصار (۶) رسوای اولماق (۷) آذربایجانین
 ایگیت، قهرمان سرکرده سی بابکی حیله و آل ایله دوستلوق صفتی ایله
 خائنجاسینا دوشمانا وئره ن سونبات اوغلو سهل (۸) یانوار ژانویه
 دئمک دیر (۹) بیرینجی داغ "تورکمن چای" معاهده سی - ایکینجی داغ
 ۱۹۰۵ - ده آذربایجانلیلاری قیرغینا چکمک - اوچونجو داغ یئنه ۱۹۱۸
 ده تۆکولوب، آذربایجانلیلاری قیرغینا چکمک - دوردونجو داغ ۱۹۲۰ ده
 بلشویکلرین آذربایجان استیلاسی - بئشینجی داغ ۲۰ - یانوار ۱۹۹۰ -
 فاجعه سی .

حرمتلى قلم دوستوم، خلق شاعرى "ئىبى خزرى" نىن نىچە ايل بوندان اول
يازديغى شعرىنى، و منىم صون گۆنلرده، باكى فاجەسى ايله علاقه دار،
اول شعره يازديغىم جوابى، شمالى آذربايجاندا ياشايان وطنداش -
لاريمىزا اتحاف ائدويم . سۆنمز

*****
هيجانلى يۇخو
*****

عۇمور - گۆن يولداشيم
باخدى نگران:
- نيه قىشقىرىردىن؟
- نه اولوب؟ -
دئدى .
- بىر جئيران گوروردوم ...
آلاگوز جئيران .
- جئيران؟
چوخ ياخشىدير،
اول، يۇخودا كى ..
- بىلىرسن؟
ته تىكى چكىشىدى انسان ...
گوره سن،
اول گۆله آچيلمادى كى ..؟

بىر جئيران گوروندو
ياشيل تارلادا،
اولر كك باخيشلارلا
داياندى، باخدى .
بارىنت قوخويوردو
يئر ده، هاوا دا،
سانكى،
غفيل گۆله آچىلا جاقدى .
- هاردا سان؟
آي اووچو
ال ساخلا،
دايان!
اوياندىم ...
بدنىم تير - تير اسيردى .

*****
اول گۆله آچىلدى
*****

آلاگوز اولاردا،
شن جئيرانلاردا
بىرجه آن وئرمەدى آمان،
آچىلدى .

يۇخودا گوردوگون
اول غفيل گۆله
آشكاردا آچىلدى،
يامان آچىلدى .

بو نه دیر دئییرم؟...
گۆله، گۆله دیر.
گۆله نین یاخشیسی،
یامانی نه دیر؟

حیات!
بیر دالغالی دنیزکیمی دیر،
بولانیب، جوشار دا،
دورولار دا او.
دوشمنله اینیاملا
اوزه-اوزه دوران
ساواشدا، وورار دا
ورولار دا او.

دوشمنی آیاقدان
سالان بیر گۆله
یاخشی اولماسا دا،
یامان دا دگیل.
او گۆله، بیر "دوست" دان
آتیلسا نهجه؟...
دئمک...

دوست "دوستوندان" اماندا دگیل!

گۆله لر، گۆله لر، امان گۆله لر،
غیلدن آچیلان یامان گۆله لر!

بیر خلق کی، جئیرانین

اولانماسیندان
اوره گی آجی بیر یوخوسوندا دا،

بس نهجه دوردولار
اونون قصدینه؟
نه آد وثرمه لی بیک
بونا دونیادا؟

"یولداشلیق" نامینه
آتیلان گۆله،
هارداسا، میلیونا
ساتیلان گۆله!

سانکی بیر سئوالمیش
خلقین گناهی،
سن سؤیله او باشدان،
من ده بویاشدان:

هانسی عائله ده
"بویوک قارداشین"
حق آرتیق اولار
کیچیک قارداشان؟

سئواللار،
گۆله ایلن
سوسان سئواللار،
سوسا رکن،

قیزیل قان
قوسان سئواللار!

* * * *

✽ گلستان معاهده‌سی ✽

قلمی کوٚت اوٚلوٚب سینایدی قولوٚ ✽ گلستان پیمانین باغلیانلارین
اوٚره‌گی اوٚلایدی کدرله دولسوٚ ✽ باغریمی لاله تک داغلیانلارین

○○○○

نعجه بیر بدنی ایکی بولدولر ؟ ✽ غیرتی، وجدانی الدن آتانلار
لکلهی آد قویوب ناپاک اولدولر ✽ مقدس وطنی یادا ساتانلار

○○○○○

گوزلرین یا شهیدیر آخیر اوٚ چایدا ✽ غضبلی لوهملهی دالقالی سئل تک
آراز اوٚره‌گیمی قویدوٚ اوٚ تایدوٚ ✽ اوٚ دورکی سیزلاییر سازلاردا سئل تک

○○○○○

گوروم باتسین آدی ترکمن چایینین ✽ آدی تاریخ بویوٚ لکلهی قالدی
قارشیندا. درومادی روس آلابی نین ✽ اوٚن یقددی شه‌هزی الیمدن آلدی

○○○○

قارداش بوفا پیدایر، باچی اوٚ تایدوٚ ✽ سلیرم سیمه‌س و شرمیر نهدن
بیزی آییرمادان سیزه نه فایدوٚ؟ ✽ نعجه آیری قالار اوٚره‌کدن بدن ؟

○○○○

کیم آیرا بیلهر جانی بدنندن ✽ بیزیم بیرقان آخیر داماریمیزدا.
ال اوٚزه بیلهر یک دوغما وطنندن ✽ اولسکده. دورموشوق ایلقاریمیزدا

○○○○

بیز بییر آتادان، بییر آنادانیق ✽ بییر اوٚره‌ک چیرپینیر ایکی بدننده.
آیریلیق داغیندان اوٚره‌گی یانیق ✽ غریب تک یا شیریق دوغما وطننده.

○○○○

بیزی آپییران ال ، چولاق اولسون ✽ کئچدی بو آیریلیق یوزسکسان ایلدن
اوٚره‌گی دردلنه نیب قانا دولایدی ✽ هرکس بو اوبانی آییردی ائلندن

○○ ○

قارداش قارداشینا وفاسیز اولماز ✽ های چکسم، هایما های وئره‌جکدیر
اولان سئودالی باش بلاسیز اولماز ✽ ایندی آیریلسادا، بییرلشه‌جکدیر

○○○○○○

بابک اولادی دیر ناموسون آتماز * اگمز آذر ائلی یادلارا باشین
جان وئره تورپاغین اوزگه یه ساتماز * اونوتماز دار گونده قوهوم قارداشین

○○○○

داغ کیمی دایاقدیر باکی یاتمیریز * قویمازدویوش گونو آرخاسیز قالا
بیزه سیزلرسینیز جان کیمی عزیز * یاردیم سیزقویارمی آتانسی بالا؟

○○○○○

قاراباغ مولکودور آذربایجانین * اوندان بیرقاریشدایادلارا وئرمز
اوندا نه حق و ارمنستانین * اولاردان یارانان زورا باش اگمز

○○○○○

کسیب باغلاسا دا. اورتانسی آراز * ایتی قیلچ کیمی دوشمان الینده.
بوغسا دا. میلیونلار انسانسی آراز * سالانماز آیریلیق آذر ائلینده

○○○○○

نئجه قاری، جاوان دئمه سین آغی * باکی دا جان وئره ن شهیدلر اوچون
ظلم ایلن آبییران اتدن دیرناغی * "آذر" یاز، عار اولسون یزیدلر اوچون

***

توکولن قانلاری نیز گون دوغانا آز قالمیش
کوی اوزونده، گورونن آل ایشیغابنزر چوخ
اوزو آغ ائيله دینیز غلقیمیزی اللر وار
سیز تک اولادی اولان یوردا، ائله اولمک یوخ

ع.ح. اردبیلی

===== واشنگتن دا آذربایجان مدنیت اوچاغی =====

یعنی آلدیغیمیز (دیریلیک) آدلی تورکجه - فارسجا مجله ده واشنگتن
دا ایرانلی آذربایجانلیلار طرفیندن آذربایجان مدنیت اوچاغی آدلی
فرهنگی بیر انجمن قورولدوغونو اوگرندیک . بو انجمنین اورگانلی اولان
دیریلیک آدلی ادبی نشریه نین مهر آیی ۱۳۶۸ تاریخلی ایلک صایی سینین
چوخ حصه سی مرحوم استاد شهریا را حصر ائدلمیشدیر . بونشریه نین آلتینجی
صفحه سینده (" وارلیق" ملی وارلیغیمیزدیر) عنوانیله قیسا بیر مقاله
یازیلیمیش و وارلیقین صایلاری نین جلدلریندن اوچ نمونه چاپ ائدلمیش
دیر .

آقای علی‌رضای دانشجوی مجتمع آموزش عالی قم که خود اهل جلفا - علمدار می‌باشد نامه‌ای برای ما فرستاده و در آن ضمن دادن خبر تشکیل گروه ادبی - فرهنگی به نام استاد سخن شهریار (شادروان) ضمن ارمطهدات خود را از مرز ایران و شوروی برای ما نوشته‌اند که در اینجا عیناً نقل می‌کنیم :

" صحنه‌ای که با چشم خود شاهد آن بودم. در مورد آذربایجان شوروی و ایران برایتان بازگوینمایم و اگر صلاح دیدید در مجله درج نماید بعد از ظهر ساعت ۳ آذریبهای شوروی و ایران در کنار رود ارس - جلفا اجتماع کردند و پیامی به خویشان خود در دو طرف مرز می‌فرستادند پیروزی ۸۵ ساله از اهالی علمدار ایران در حالی که پرچم ایران را در دست و عکس آیت الله... خط‌منهای را برسینه زده بود از روی پل چوبی جلفا به طرف آذربایجان شوروی در حال حرکت بود و از آن طرف پیروزی ۸۵ ساله از روستای جلیل آباد شوروی در حالی که پرچم آذربایجان را در دست گرفته بود - به طرف ایران می‌آمد وقتی که هردو به وسط پل رسیدند، با صدا زدن همدیگر: (با جی آی با جی) در آغوش همدیگر بی هوش افتادند. آری این دو خواهر بودند کی بیش از ۵۰ سال از هم دیگر جدا بودند و حال به هم رسیدند - چه خوش گفته: " یوسف گمشده باز آید به کنعان هم مخور " - تمام افرادی که در دوسوی مرز اجتماع کرده بودند با صدای بلند به گریه افتادند - اما افسوس که باید از همدیگر جدا می‌شدند ..

✽ شرح حال عاشق مشی پاشائی ✽

عاشق مشی پاشائی فرزند حاجی پاشائی بشماره شناسنامه ۳۸۶ تاریخ تولد ۱۳۱۰ در روستای "میرزا علی کندی" به دنیا آمده و از سال ۱۳۳۰ سازی آذری معروف به چوکور (چوقور) یا (قوپوز) را نزد استاد عاشق نیکانقیل و عاشق قشم و عاشق امن و عاشق عیسی تبریزی و حاجعلی عاشقی را یاد گرفته است. و در شهر تبریز در دروازه گجیل و باغ گلستان و در منطقه "مغان" (عشایری) و قره‌داغ (عشایری) و محال گونئی و سایر نقاط آذربایجان و همچنین درجستهای ملی همانند ۲۲ بهمن در قالار وحدت شرکت داشته است.

اُونون ايشيفين بۆتۈلندىر. بېيغمبرلىك جزاسى اۆچون اُونون شهادتين كسەرلى ، سوزون اوتگون ائت . اۆ حضرتين دانيشيغى دۇغورۇ ، يۇلۇحق ايله باطل آييران ايدى . الهى بيزايله اۆحضرتى قووشدۇر: كۆزهل ياشايشدا ، بۆلۇقدا ، ايمتكلىر ال وئرهن ، آرزيلاز گول آچان ، ديلك لر چيچكلنهن ، تانرى نين كرم تحفهلزى دريلن يئوده !

* * *

ايكى اۆزلو آدامين آلىنا اۆيما ماق كرهك . اُونون دوستلۇغوايله دوشمنلىگى بىردىر . اوزده . دوست اولسا ، دالدا آداما قۇيو قازار ... بئلنچى ايكى اۆزلولردن بىرىمى كَم اۆغلو مروان ايدى . بۇ كيشى جمل ساواشيندا امام علي (ع) نين آداملارى واسطه سيله دوستاق اولاندان صونرا قىرىمى قولاي كۆروب يالئاق ديلين ايشه سالدى كى ، من ايسته بىرم علي (ع) يه بيعت اتدهم راي وئرم . اُونون تكليفين اما مين قولۇغونا يئتيردىلر امام بۆيوردولار :

۷۲ - نجى خطبه :

اَوْلَمْ يَبَا يَعْنِي بَعْدَ قَتْلِ عُمَانَ ؟ لَا حَاجَتَهُ لِي فِي بَيْعَتِهِ ، اِنَّمَا كَفَّيْتَهُ وَوَيْتَهُ .....
عثمان اولدورولندن صونرا منه بيعت اتتمه ديمي ؟! منيم اُونون بيعتينه احتياجيم يوخ . اُونون الى يهودى اليدىر . الى ايله بيعت باعلاسا قويروغو ايله آل ائلر ! بو كيشى اۆچون ايتين بۇرئون يالاماغى كيمي بىر بگلىك دؤورو اولاجاق (قيسلا زمان حكومت اتدهم) اۆ دؤرد باشچى نين آتاسيدىر . اُمت اوندان و اُونون توره مه سيندن آل گون (قانلى گون) كۆره جكدىر !
(بو سۆزله مولا گله جكده . مروانين قان تۆكن اولانلارى نين حكومتينه اشاره ائتميشلر)

* * *

ائل عثمان ايله بيعت باغلاماغا كئده ركن بۇيورموش :

۷۳ - نجو خطبه :

تَقَدَّ عَلِمْتُمْ اَنْبِيَّ اجَبَّقْ بِهَا مِنْ غَيْرِي وَوَاللَّهِ لَأَسْلَمَنَّ مَا سَلِمَتِ اُمُورُ الْمَسْلَمِينَ .....
منيم هر كىمدن آرتيق خلافت اۆچون حقلى اولدوغومو ياخشى بىلىر . سىز . آما آند اولسون آلاها ! مسلمانلارين ايشلرى بۇزولما يينجا

ھرنه قرار قۇيسالار دىنمەيە جگم ! اولسون كى بۇ ايشدە يالنىزمندن باشقاسىنا بىر ظلم تۇخانمايا (بو حقىمى اسلاما فدا. ائتمكسده اللاهدان) اجر، ثواب اومودوم وار، سىزىن وار - دولتىندن اوتىزو ال - قول اتدىغىز دونيادا منىم ھتج گوزوم يوخ !

=====

آخىشەن آغ كىرلى

=====

* دى قارداشىم ھاراليسان ؟ *

مىن لىر يارامىز
دى قارداشىم ھاردا سان ؟!
تکجه سوسوما قلا اولارمى درد آسان
ھر آن آتسه توتولا آنان ، بالان
دى قارداشىم ھاردا سان ؟!
كۆورەلىرىم ، كۆورەلىرىم ،
من گوز ياشىملا
نغمە ، آوازىملا ،
كۆزلەيىرىم ، كۆزلەيىرىم
بىر تن ، بىر جان اولماغىنى
دىلەيىرىم ، دىلەيىرىم
دى قارداشىم ھاراليسان ؟!

=====

ماتمە چقوريلير
ياسا باتير
چلنگ - چلنگ نغمە
توپا - توپا غم ،
ماتمە چقوريلير گوللر ، نغمەلر ،
اقللر
ماتمە چقوريلير گوللر .
دى قارداشىم
ھاردا سان ؟!
دوغودا ، باتيدا ، قوزغىدە ، گونشىدە مى ؟
ھاردا سان ؟!
دىنلە
دۇنندن بوگونه قدەر دگىل
دردلر يىمىز ! امان تارىخ بويو
يارالاردان يارانىب

✽ ہارالیسان ✽

قیرخ ایلدییر وطندن آرالییام من ✽ اوزوم ده. بیلیمیرم ہارالیییام من
بیر بوئو بیلیرم یارالیییام من ✽

یارالی ہجراندان، یارالی کونلوم ✽ سؤیلہ ہارالیسان، ہارالی کونلوم
یادلا صؤرؤشما دان آپییرمیش بییزی
آپییرمیش باکی دان، آنا تہییزی
آپییرمیش قیلینجلا، ایتیرمیش اییزی

دؤشموش او جاغینندان آرالی کونلوم
سؤیلہ ہارالیسان، ہارالی کونلوم

سازین نغمہ سینده. دیل آچیر بو درد
آرازین سسینده دیل آچیر بو درد
آنا نفسینده دیل آچیر بو درد

بو درددن کول اولوب قارالی کونلوم
سؤیلہ ہارالیسان، ہارالی کونلوم

وطنده. - وطنہ، آنا یا حسرت
سئوہ نلر - نقودیکگی صونا یا حسرت
دؤشدو آیاقلارا ایلکین محبت

غزان یارباغی تکہ سازالی کونلوم
سؤیلہ ہارالیسان، ہارالی کونلوم

بلکہ صاحبسیر اییمیش بو بوئیوک اولکہ
قوی یادلا سالما سین اوستونہ کولکہ
بلکہ باکی لییام، تہریزلی بلکہ

دانیش اؤرالیسان، اورالی کونلوم
سؤیلہ ہارالیسان، ہارالی کونلوم

قوی کیمسہ دؤشمہ سین نیز دوشن اؤدا
خلقین باشی اگمہ میش یاغیسیا یادا
بابکیم، کور اوغلم قالیردونیا دا

دؤشموروز کؤکوندن آرالی کونلوم
سؤیلہ ہارالیسان، ہارالی کونلوم

(گوندرن : احمد آذرلو)

اۋرۇجىلى دوزنانى

✧ دىنىز داملاسى ✧

قوى اۋرەك سۆزلىرىن كاغىذا سوزوم
اۋرەكدن چىخاردىب اۋرەگىمىز دوزوم
دىنلەسىن سىمى شائىلى اقللىرىم
قاپلانلى داغىلاريم جىيرانلىسى دوزوم
اۋرەكلەرە ياتسىن دۇب دوزگون سوزىم
بو پالان دونىدادا. دۇب دۇغروم دوزوم
انسانلىق دىنىزدىر من بىر بالىقام
گرەكدىر دىنىزدە گۆزەلجىمىز اوزوم
ياغود بىز داملايام بۇيوك دىنىزدن
اۋلماز كى ايلگىمى دىنىزدن اوزوم
سالمىشام كۆنلومە ائللر آغرىسىن
آغىر آغرىلاردان سارالىب اوزوم
قۇل آتىبايچىمىدە سانكى قارا مو
سالخىم سالخىم دردىم تۆكۈبدور اوزوم
چكىم اقلر دردىن اولارام انسان
بىر آغرىم آرتاراق قوى اولسون يۇزوم

بىلىدىرىش

✧ اوخوجولارىمىز ✧

مجله مىزىن متنى نى تايىپ ائتمك اوچون آنا دىلىمىزى
اوخويوب يازا بىلن سىر تايىمىتە (ماشىن نويسمىز)
احتياجىمىز واردىر. علاقەلى لرىن، آدرسىمىزە مراجعت
ائتمەسى خواهش اولونور. (وارلىق)

﴿ کیهان هوائی آذربایجان تورکجه سیله ﴾

بهمن آیی نین اونونجو (فوریه نین بیری) گونوندن هفته لیـک غزته اولان " کیهان هوائی " نین ایکی صفحه سی آذربایجان تورکجه سیله چیخما قدادیر. بورادا " اوره ک لر چاتیشماسی " عنوانلی قیسا بیر فصل آچیلیمیشدیر. بو فصلده. اوتای دا اقربالاریندان خبرسیز قالانلار کیهان هوائی ده. اعز آدرس و هویتلرینی یا زیب چاپ ائتدیرمکله اوتا سیدا کی اقربالارینا خبر گونده ریر و اونلاردان کیهان هوائی یه بیر جواب گلیرسه عیناً غزته ده چاپ ائتدیلیر و بوشکیلده. اقل طایفا سیندان آیری دوشن قارداشلاریمیز بیر- بیریندن خبر آلا بیلرلر.

عزیز هموطنلر

نچه ایل، در، شوروی ده یاشایان عائله آدم لاریزدان خبریز بوخدور؟

«کیهان هوائی» بوانتظاراسون قویور و کیهان هوائی نامه و پیغامیزی چاپ ائت مگله اونلاری عزیز لروزه چاتدیر ماغا آماده اولماسینی بیلدیریر. سیزین عزیز لروز شورالار اتفاقی نین هریرینده اولورسا اولسونلار آذربایجاندا، گرجستاندا و باشقایر لرده... سیزین کیهان هوائی ده چاپ اولونان پیغامیزی اخویا جاق لاروبیز ایسه اونلارین پیغامینی سیزه یتیره جه ییگ. پیغام لار، مکتوب لار و عکس لروزی چاپ اوگماق ایچون کیهان هوائیه گوندمرین

تهران خیابان فردوسی موسسه کیهان- کیهان هوائی

هموطنان عزیز

چند سال است که از فرد یا افرادی از خانواده خود که در شوروی به سر می برند اطلاعی ندارید؟ چند سال است که در اشتیاق خبری، نامه ای یا پیامی انتظار می کشید؟

«کیهان هوائی» این انتظار را به پایان می برد و آماده است نامه و پیام را با درج در کیهان هوائی به عزیزانتان برساند.

عزیزان شما در هر کجای کشور اتحاد جماهیر شوروی که باشند در آذربایجان شوروی، در گرجستان در قفقاز و... پیام شما را خواهند خواند و ما پیام آنان را نیز به شما خواهیم رساند

پیامها، نامهها و عکسهای خود را به کیهان هوائی برای چاپ در این نشریه ارسال دارید.

تهران خیابان فردوسی موسسه کیهان- کیهان هوائی

گورکملی ادبیاتشناس عالم، استعدادلی یازیچی گنجعلی صباحی شرفلی عؤمور یولونون ۸۳ - جو ایلینده ابدی اولاراق بودونیا یاسا گۆزلرینی یومدو، ادیبین خلق و وطن محبتیله دؤگونن اورهگی دایاندی. ۱۹۵۶ - جی ایلده جنوبی آذربایجانین مرند شهرینده دوغولموش گنجعلی صباحی بوتون شعورلو حیاتی بویو وطن و دوغما خلقه ناموسلا صداقتله خدمت ائتمیشدیر. بۆیوک ادیب و اجتماعی خادم، آذربایجان معارفی، ادبیاتی و مدنیتی نین، آنادیلپیمیزین انکشافی یولوندا چوخ امک صرف ائتمیشدیر. پارلاق استعدادی نین، توکنمز قوه و باجاریقی نین چوخ حصه سینی اوزون ایللر پداقوژی فعالیتته وئره ن گنجعلی صباحی ۳۵ - جو ایللرده شامخورد، صونرالار ایسه ایراندا آذربایجان دموکراتیک حکومتی نین تشکیل ائتدیگی تبریز دارلفنوندا معلملیک کیمی نجیب بیر ایشه مشغول اولموشدور.

گنجعلی صباحی شرفلی حیاتی نین محبت و اینام، گۆزه للیک و الهام منبعی اولان ادبیاتا، مدنیتته حصر ائدیپ، ادیبین علمی و بدیع یی یارادیلگی ۱۹۷۹ - جو ایل ایران انقلابیندان صونرا گئنیش وسعت آلدی. او، گورکملی ادبیاتشناس عالم، قدرتلی قلم صاحبی ایدی. ادیبین علمی و بدیع یی یارادیلگی صون اون ایللرده جوشقون انکشاف دؤورون یا شاییردی. بو دؤورده یازدیغی "شعریمیز زمانلا آددیملا ییر"، "ادبیاتین اجتماعی حیاته تاثیر"، "خلق شاعری ح. ساهرین یارادیلگی هینا بیر باغیش"، "ص. وورغونون "آیگون"، "سؤنمزین "عیسی نین صون شامی" آلدی پوئمالاری باره ده یازیلاری، همچین علمی - نظری مقاله لیری بوتون آذربایجان ادبیاتینا قیمتلی هدیه لردیر. اونون اوستاد شهریار "خلق شاعری سهند"، "عاشیق علسگر"، "م. محزون"، "ح. طرلان" حقیقنده کی فیکیرلرینی ده خلقیمیز بۆیوک رغبتله قارشیلامیشدیر.

حقیقی ادبیات، جغرافی، محلی محدودلوق بیلمز، هارادا یارا - ندیغیندان آسیلی اولما یاراق، هامی یا عئینی قوتله تاثیر ائده ر، عئینی بیر قایناقدان الهام آلان، بئله اثرلر هئج وقت اوز طراوتینی ایتیرمز. گنجعلی صباحی نین ده اثرلری بئله دیر.

ادیبین ایستهر "قارتال" پووئستی، ایستهرسه "حیات فاحه لیری" کتابیندا کی حکایه لری، "وارلیق" ژورنالیندا / نمره ۳ - ۶۴ / چاپ

اولونموش " سؤنمز محبت و گذشت " اثری قدرتلی قلمین محصولودور .
سئویله- سئویله اوخونان بو اثرلرده دوزلوک ، حقیقت ، خئیرخواه . -
لیق ، هومانیزم تبلیغ اولونور حقیقت پرستلیک ، مبارزلیک ، جسارتلی
و قورخماز اولماق گنجعلی صباحی قهرمانلاری نین اساس معنوی کیفیت
لری دیر .

گنجعلی صباحی نین علمی و بدیعی اثرلری همیشه سئویله جک ،
اوخونا جاق ، دیلچی ، تاریخچی و ادبیاتچی عالم لر اوچون معتبر ایلک
منبع کیمی قالاجاقدیر .

آذربایجان س س ر علم لر آکادمی یاسی نین نظامی آدینا انستیتوتو
و xx - xix عصر لر جنوبی آذربایجان ادبیاتی شعبه سی گنجعلی صباحی
نین وفاتی مناسبتیله دریندن کدرلندیگینی بیلدیریر . مرحومون عاقله
- سینه ، قلم یولداشلارینا ، اونو سئوهن اوخوجولارا درین حزنله باش
ساغلیغی وئریر .

نظامی انستیتوتون xx - xix عصر لر جنوبی آذربایجان ادبیاتی
شعبه سی آدیندان - میرزه ابراهیموف

آکادمیک ، خلق یازیچیسی ، سوسیالیست امگی قهرمانی

(۱۹۸۹/۱۱/۲۸)

✽ سئوال و ایضاح ✽

وارلیق درگی سی نین ۳ - ۷۴ صایی سی نین ۱۷ - اینجی صحیفه سینده دو قتورجواد هیئت معلم طرفیندن سوویت آذربایجانی و باکی سفری آدلی گۆزل و محتوی لی بیر مقاله یا زیلیب و اوخوجولارین آراسیندا یا یلیب دیر. بومقاله ده بویوک استا دیمیز و درگیمیزین مدیری گۆردوک- لریندن و دولاندیقلاری یئرلردن و علمی و جراحی چیخیشلاریندان سۆز آچیب و ۷۱ - اینجی صحیفه نین ضونوندا دو قتور هیئت باکی شهرینده تازه پیر مسجینه گتدیب و اورادا شیخ الاسلام الله شکور پاشا زاده ایلن گۆروش- لریندن سۆز آچیب و اونون لنگرانلی اولوب تلیده. من ایله عمو اوغلو و لماسی حقینده اشاره ائدیب دیر. من بو خصوصدا بیر ایضاح و ثمره گیمی لازیم گورورم : منیم ان بویوک بابام مراغانین بیرا مکانلی شخصیت لریندن بیر اییدی و حاجی علی اوغلو حاجی پاشا آدلاناردی. اونون گۆزلی گوی (آبی) اولدوغو اوچون اونا گوی گۆز حاجی پاشا دئیرمیشلر. حاجی پاشانین دؤرد رسمی قادینی و اریمیش کی، بو قادینلاردان اوچ اوغلو و اوچ قیزی دونیا یا گلیمیشدیر. اوغلانلاری نین آدلاری دؤغوم ترتیبی ایله اکبر (منیم آتام)، محسن عمیم و بیریمی ده. عسکرایدی .

حاجی پاشا، بیر ملاک و اکینجی ایمیش و اونلار جا اوزوم باغسی و باداملیغی و ارایمیش کی اوز گنجه کوندوز تلاشیندان آلیب و هابیله آتاسی حاجی علی دن ارث آپارمیشدی. او زمان ماشین یوخودو و روسیه و باکو مرزلی ده آچیغیدی. او اوز استحصال ماده لرینی باکی یا گونده ریب و اورادان دا نفت، قند و روس چیتی گتیریپ تا چرلر آراسیندا ساتاردی. بونا خاطر چوخلو آت- قاطر و ده وه سی و اریمش و اقدر ده وه سی و ارایمیش کی، اوتوردوغو کوچه نین آدنی (ده وه لیک) کوچه سی آدلانمیشدی. بو قافلنه نی روسیه و باکویا آپاریب گتیرمه - مسئول منیم عسکر آدلی عمیم ایمیش. بیرگون بیر سفرده روسیه دن مرافا - یا گلنده عسکر عمیمین بیر قاطیری یوک ایلن قافیله دن آیری دؤشور و بو حادثه نین اوستینده حاجی پاشا بابام اوز دامادی نین تحریکی ایله عمیمه آحقلا نییر و اونو حبس ائدیور. عمیم دوستاقدان (آتاسی نین تنبیه دوستاغیندان) چیخان دان ضونرا بیر آت و بیر قاطر و

بیرمقدار پول گوتورور و آتا - آناسینا دشمه میشن اشودن و اغز وطنی
 مراغادان چیخیر و روسیه گتدیر. مدت لر عسکر عمیعدن خیرا ولمور
 بیرینجی دونیا محاربه سینده اورادان گلن آداملار خیر گتیریر کی
 عسکر روسیه ده دیر. صونرا یوللار باغلانیر و گت - گل شوروی ایلسن
 اولمور و عسکر عمیعدن ده هتج خیر اولمور. حاجی پاشا با بام ۱۱۵ یاشیندا
 دونیادان گتدیر و ۱۳۲۰ ده ایکینجی بین الخلق محاربه سینده یقنه ده
 روسلار ایرانا گلیر و دموکرات فرقه سی آذربایجاندا حکومت قورور و
 اورادان گلن باکولولاردان بیرسی منیم آتام (اکبره) سویله بیر کی
 سنین قارداشین شوروی ده دیر. قرار اولورکی بو آدام شوروی یه گتده ده
 اوندان بیر خیر گتیرسین و آتام قارداشینا بیر مکتوب یازیر و بو
 آدامین وسیله یوللاییر. همان ایل دموکرات حکومتی سقوط ائدیر و
 گینه یوللار باغلانیر. با بام عمیعدن دانیشاندا آغلاردی. خاطر مسده.
 دیر کی، من اوشاق حالیندا آتام دان سوروشاردیم کی عمیم ها چان
 گله جک؟ صونرالار قاندیم کی، اونون ایرانا کلمه سی ممکن ذگیل، آتا
 آنلامیردیم کی عمیم اولوب یا قالیر.

ایندی کی، بو خبری سیزدن آلدیم چون هیجانلاندیم و یقنه ده.
 بیلمیرم کی عمیم عسکر پاشا زاده حیات دایدیر یا اولوب و اونون نچه
 اوشاگی واردیر. و آرزوی واریمیزدیرکی ملت لر آراسیندا دوستلوقلار
 او قدر یاخیلاشین کی هاملار دوستلوق الین بیر - بیرسینه و فرسین
 لر و آیری دوشن قارداش - قوهوم، قبیله لر - بمر بیرسی له قونوشون
 لار، بونو دا دشمه لی یم کی، ایندی منیم محسن عمیم و اکبر آتام و
 ها بئله عملیریم ها موسی اولوب و حاجی پاشا تورمه سیندن فقط
 نوله زی و نتیجه لری و کوتوکجه لزی و نبیره لری حیاتدا بئش نسل
 واردیلار.

✽ باشا سین وارلیق ✽

اثلیمین، هم دیلیمین وارلیغی سنسن وارلیق
خوش اولار هر آی اگر سن اله گلسن وارلیق
سن اثلین بولبولوسن، باغی، بهاری، گولوسن
سن فرح بخش اثلین لاله، چمنسن وارلیق
آنام اهورگندیگی دیل بیرزما مان اولموشدی یاساق
اؤز آنام تک منه دیل مشقی وئره نسن وارلیق
گوزودارلار هله ده تورکی دیلین لهجه بیلیر
وارلیغینلان یا غیلار آغزین ازه نسن وارلیق
زر نابی محکمه قویماغا صراف ایستهر
لعلسن، درومیسن، یاکی نه دنسن وارلیق
سن فضولیه، نیات تی دیلی نین طوطی سی سن
شهریارین دیلینه قایغی چه نسن وارلیق
اثل، اوبام فخر امله بیر سنله بوگون باور امله
کیمدی قورقود دده؟ چون خلقه دئینسن وارلیق
فولکلور، هم پوئما، شعر و غزل مخزن سی سن
آتالاردان سؤز آچان هر نه بیلنسن وارلیق
گنج دوغولدون اودوکی، ائیله یا شا دولما موسان
بوکیچیکلیک له گینه، پیرکهن سن وارلیق
ای اثلین حق دانیشان بولبولی مینلرجه یا شا
آذرستان اثلینه قورخما گووه ن سن وارلیق
سن اثلین سرداشیمان قایغی چه ن قارداشیمان
اؤزون اللرده، سؤزون دیلده گزه نسن وارلیق
باشا سین، اللری وار، کل قلم هیئتین سی
اولار اللردیسه گر، سن ده بدنسن وارلیق
(پیرتبریز)* گوزه ل یا زدی کی: بیرلیک یا رادین
بیرلیک اولسا، دیرلیک واردی بیلنسن وارلیق
سن آزادلیق قوشوسان، آچ قانادین بوکسه اؤچ
"سرمد"ین ده. گوزونه سعی امله گورسن وارلیق

حرمتملی وارلیق مجله سینین دانشنده مدیری دکترهنت جنابلری

آغیر ارادت و درین سلامدان صونورا :

بیر نچه بیت آذری دلینده شعر، نظامی تکلیفیه مطلع بیر شخص وسیله سیله الیه چاتیب
بتله کی او شخص اظهار اندیر، بو شعر مشهور آذربایجان شاعری حکیم نظامی گنجوی نون آذری
دلینده اولان اثر لریندن دیر. شاید ده بتله اولسون. لاکن من هله ده بونی نوزیمه اثبات
انده بیلمه میشم. جنابوزدان رجا اندیره م بو مسئله فی تحقیق ایچون بیلک لی تحقیقاتچیلر اختیارینا
قویاسیز کی اگر بو مسئله دو زگون دیر. پس حکیم نظامی نون آیری آذری دلینده اولان اثرین آخاری تا باغ

اول سن

گنجیه کنچپیش، منه گهل بیر مه تابان اول سن

عشقیون همدیم، سفره مه مهیان اول سن

دیو دلیک چشمه سیدر لبدرین ای نازلی نگار

گتیه میش جانیم الیمده منه جانان اول سن

نه قدر اود اولوب، اودلار دور اجاقسان جانیم

چکدیگیم درد که سنین دیر، باری درمان اول سن

کاکلین آی چتیری، مشک ساتیر زلفدرین

بیر قولون در بو «نظامی» اونا سلطان اول سن

آذربایجان ادبیاتی نون کچیک خادمی محمود ملامسی - (آرم تبریزی)

آرم تبریز
۱۳۹۸

* آنالار سوزو و منلار *

- * آخسامین ایشینی صابا حا قویما !
- * یئکه باشین فایداسی یوخدور. ایچینده بئین گرهک
- * بویوندوروقدان قاچان اوکوزو کسرلر
- * الیمدن توتان یوخ ، دالیمدان ایتله یین چوخ .
- * ساغ گؤز ، صول گؤزه محتاج اولماسین .
- * آجین قارنی دو یار ، گؤزو دو یماز .
- * گئچی جان هاییندا ، قصاب پیی آختاریر .
- * ات یئیهن قوش دیمدی کیندن معلوم اولار .
- * اتی اتدن کسرلر. اومان یئردن کوسرلر .
- * تویوق بیر یومورتا یوموتلاسا - خبری یوز ائوه چاتار
- جامیش دوغسا - سسی چیخماز .
- * سودلو آش دادلی اولور. بیرگون سیزده ، بیرگون بیزده !
- * سودون دادینی قیسیرامن دانا بیلهر .
- * قیزیلدان چاریق گئیسن، پئنه آدی چاریق دیر .
- * قازان دئدی : - دیمیم قیزیل دیر .
- چومچه دئدی : - ایندیجه گزیب گلیمشم .
- * درزی په کؤچ دئدی لر . - ایگنه سینی یاخاسینا سانجدی .
- * شمع یانماسا ، باشینا پروانه دولانماز !
- * قوشقون اولوب قویروغا گئینجه ، یوین اول آغیزا گئچ .
- * دگیرماندا دوغولان سیجان ، گوی گورولتوسوندا قورخماز .
- * آیی نی اول اولدور ، صونرا دریسینه قیمت قوی .
- * یه هر گاه آتین بئلینده گزه ر ، گاه آت پییه سی نین
- * چالیش گؤنی سویا وئرمه . وئردین حئیفسلنمه .
- * اورکن نه قده ر اوزون اولسا . کینه ده دوغاناقدان گئچه جک .
- * جوته گئتمه یین اوکوزو ، اتلیگه ساتارلار .
- * شرطی شومدا کس . خیرماندا یا بالاشما یا سان !
- * آنلین گؤزو ساتانین گؤزونده اولار .
- * پول قازانماق آسان دیر . ساخلاماق چتین !

﴿ شوکت‌لی ایرانیم ﴾

منیم ای شانلی یوردوم، قهرمان شوکت‌لی ایرانیم
 منیم ای عزتیم، ای افتخاریم شانلی سامانیم
 سنه قوربان منیم بوجوشلانا عشقینده کی قانیم
 گشت ای نقاش بیگانه، سنون نقشون هدر قیلام
 اغزون، اربابلارین دونیا یوزونده خونجر قیلام
 فنی گر دوغراسا دشمن، باش اگم دشمن دونه
 گوره هیجا گونی ساللام تزلزل چرخ گردونه
 دوشوندوررم بو سری عاقبت اعدای ملعونه
 دوشومده قانیلن ثبات ایلهرم ایرانیمین آدیمن
 قیزیل قانه بولاندوررام، وطن، دوشمنلر اولادیمین
 یورولمام یورمویونجا دهرده دوشمن هوا دارین
 ایاقدان دوشرم تا یوزمویام سامان و پرگاریمین
 منم یعقوب لیث اوغلی یوزان پرگارین اشراریمین
 منیمچون اجنبی هر کیمسه اولسا بی تفاوت دور
 ساغ اولسا یا صول اولسا هرکس اولسا بی تفاوت دور
 وطن، ای نر ایگیت لر اؤلکه سی، فرزانه لر یوردی
 وطن، ای شیرنر لر بی شه سی جانانه لر یوردی
 وطن، ای سندن اتمتری جان و نرمن مردانه لر یوردی
 بوتون پیر و جوانلار سینه سی، سنگردوره ایرانسه
 اوشاق، آرواد، کیشی، قوربان هامی یکسردور ایرانسه
 شکی - شیروانه ای ایران، آدیندور منبع السهام
 باکی اوغلانلارون، یوللار سنه، هر لحظه مین پیغام
 مداشن توپراغیندان هئی گلور آوای اسسترحام
 کیلیموش پیکروندن هر نه وار ایرانلی دلخون دور
 اوزاق دوشموش وطندن هموطن لر زار و محزون دور
 هواده، چؤلده، دریاده قیزیل قوش تک دولاننام من
 قاناد چاللام، اوجاللام، شهرتیلن آرخالاننام من
 وطن گول پرچمین، گول کؤلگه سینده دالدا لاننام من

من اوز قانيمله دفع شر اقوام دغل قيلملا
 شجاعتده جهانه خلقيمي ضرب المثل قيلملا
 او جالسون بايراقون ، خلقين هميشه شادمان اولسون
 كور اولسون دو شمنون ، اولسون گولي ، باغي خزان اولسون
 وار اولسون ، گوللرون ، گلشن لرون ، بختون جوان اولسون
 وطندور شمع ، من پروانه ، ياننام ميهن عشقينده
 وطندور جان منه ، جانانه ياننام ميهن عشقينده

oooooooooooo

امين صديقي (گئرمي - موغان)

=====

* ايكي گونش كيمي *

دونوب دوشونجه لر ، سوسوب خياللار
 كدردير ، ماتمدير هريانندان يا غير
 مئشه دن كوسوبن كوچوب ماراللار
 طبيعت ساكتدير ، يوخ چيغير ، باغير

زامانين اللرى كونلومو سيخيـــــ
 ايكي آغير نيسگيل يوكو بئليمده
 قايبي لاردان قارا باخيشلار چيخيـــــ
 ياس آردينجا ، ياسدير دوغما ائليمده

آخشامدان آددئييب ، كوچدو ، سليمان
 آيدين صاباحلارا بدير گونش كيمي
 بونه ايشدير ائتدين اوتانماز زامان
 شهريار اولومو بس دگيلدي مي ؟

اولمزدير سليمان ، ياخود شهريار
 صنعتكار اوجون ده اولوم اولورمو ؟
 آغ گونلره دوغرو بيزه يول آچار
 ايكي گونش كيمي اونلارين روحو

=====

✽ اورمو دریاچه سی ✽

(ایکینجی قسمت)

اورمو دریاچه سی گورموم کی، بلا جانینا گل سین
پای گلیب، گون قیزا ایستکلی لرین یانینا گل سین
کینه هر ایل کیمی ایستک قاتیشیب قانینا گل سین
گول گلستانینا گل سین

دسته - دسته هامی گول درمگه بوستانینا گل سین .
اڭده سن خسته دامارلاردا روان آب حیاتی
تؤکه سن جیب لره خوش خاطر لره نقل و نباتی
هر سازین، هر ناسازین سندن اولالده براتی

oooo

"قاراکهریز" سویی دائم گفجه - گوندوز آخار اولسون
هر طرفدن او یورولماز سویا گؤزلر باخار اولسون
قار - قیرولار اریسین گول - چیچک آچسین باهار اولسون
گؤیون اولدوزلاری تک باخاڭدا گوللر یانار اولسون
بایقوشون ناله سی باتسین، بولبولون آغزی وار اولسون
قیزلارین بخته ور اولسون، اصلان اوغلانلارین آماله
چاتیب بختیار اولسون

oooo

نئجه چیخسین اوره گیمدن گونئیین باخچاسی - باغی
باغی نین، باخچاسی نین زینگیله سی، سالخیمی تاغی
اگیلن بارلی بوداغی

شئلکی، هله له سی، قیز - گلینین آینا چیراغی
ساقدوشی، صوادوشی، خندان خلتی، خنچه طاباغی
شیندیوارین او تازا گول به سری اینجه بولاغی
او کوزه کنان منیمی او بینسین گوللی چاناغی
هریسین قیسی سی، بالی طی نین قایماغی یاغی
دریانین عطرلی آلماسی شرفخانه شالاغی
میشووون ان اوجا داغی

صانکی اوردا کدرین کوردو گوزو ، کاردی قولاغی

۰۰۰۰

اوره گیم آتدانی هرلظه سنی یاده سالاندا
منی ده سال یادا خوشگوللری آغوشه آلاندا
قیزلارین سینه وین اوسته صونا لار تک داغیلاندا
اوینویاندا ، اوخویاندا عاشیقین ساری چالاندا
کؤکلنن ساز ایله یئردن اوزولوب رقصه گلنده
باش اگیب ناز ایله عاشیقنریوه بوسه وئرنده
کاش من ده دودا قیندان نیبر اوپوش بوسه آلایدیم
سنی ایستکلی شیرین جان کیمی آغوشه آلایدیم
اٹله بیو اولکده غم غصه اوره کلرده قالارمی ؟
محنت و درد ایاغدان نگران نی سالارمی
عمر پیمانہ سی زهر ایله دولارمی
غنچه عشق صولار می ؟
اوردا غم اولسادا دریا کیمی انساننی بیخانماز
هر یانی بیخسادا طوفان گینه دریانی بیخانماز
قارا دئو رستم دستانی بیخانماز

۰۰۰۰

من آموزوم بوردا اولارکن ، دایا نیب گؤزلریم اوردا
آراییر خاطره لردن صوروشور دامدا - دیواردا
ناظرم گول - چیچکین آچما قینا نازلی با هاردا
اوردا حیدریبا داغین دا سراغ آلمادیر گوز
اونودا یاده شیرین خاطره تک سالما دادیر گوز
گوز اوره کدن قان امهر داغ جیگیریم ، داغ اوره گیم دیر
قوروموش جانیم او قان یئتیرن شاهرگیم دیر .
گؤزده کی شاه بیگیم دیر - اومودوم دیر ، دیله گیم دیر
سن بیلیرسن نه قدر اینجی میشم من بو کرج ده
قالمیشام داردا مصیبتده فلاکتده حرج ده
دوگونوم ترسه دوشوب آچماقا عاجزدی فرج ده
الیمی بوردا منیم توتما دی هتج کیمسه بیخیلیدیم
دار قفسده یاشایان قوش کیمی بیر کنجه سیخیلیدیم

۰۰۰۰

شادلیقیم دوشدو ایاقدان غم ایاق توتدی باش اولدو
 خوشگونوم اولدو یامان گون قارا گونلر هاماش اولدو
 اوره گیم قانی گوزومدن اوزومه آخدی یاش اولدو
 اونو کی ، یار سانیردیم اوره کی دوندو داش اولدو
 آرخامی داش ایله مجروح ائله یین آرخاداش اولدو
 ساریشیقلا ووروش اولدو ، باریشیقلا ساواش اولدو

•••••

ایندی یوخ تاب وتوانیم دوشموشم سانکی نفسدن
 سنی فریاد ائدیب امداده چاغیررام بو قفسدن
 سنی امداده چاغیررام دوشمهرم هئج داها سدن
 سلهرم تا سنه قوربان سنی وی آلمیام اولم
 گوزلهرم تا قولومو بوینوا بیر سالمیام اولم

•••••

آچیقلاما : قارا کهریز = خامنه کهریزلریندن بیری دیر تبریز- اورمیه
 جاده سی نین قیراغیندا واقع اولوب یای فطلی اولاندا تبریزدن شرفخانه
 دریا سینا گلن مسافرلر اوردا دوشوب سو یودلر کولگه سینده دینچلرین
 آلازلار . ۲) خندان خلعت = گلینین آداملارینا کوره کن طرفیندن وقریلن
 هدیه . ۳) شرفخانا = شاعرین آنادان اولان یقری . ۴) شیندیوار ، طسی
 (طسوج) ، کوزه کنان ، بیینیس ، دریان و هریم گونئی آبا دیلاریندان دیرلر
 ۵) مهنیس = بیر جور کوزه دیر . ۶) قعیسی = بیر جور اریک .
 ۷) شالاق = بیر جور قوهون .

✽ میرزا علی معجزین باکی چاپی ✽

(میرزا علی معجز "اثرلری"، یازنجی، باکی،

(۱۹۸۲

/ توپلاییب ترتیب ائده نی، ایضا حلالرین

مولفی غلام معدلی، رداکتور و سیف الدین

داغلی /

شبهترلی میرزا علی معجز معاصر آذری ادبیاتی نین ان گورکملی و درین طنز- جدی شاعیری ساپیلما قدا دیر. شاعیرین یا شایهیب پاراتدیغی دموورلر ایراندا آذری دیلی و ادبیاتی نین حمایت اولونما ماسی و صونرا - لار فشار آلتیندا اولدوغو زامانلاردا تصادفاقتدیگیندن، شاعیرین آردیجیل تشبثلرینه رغماً، اونون اثرلری اؤز حیاتی دموورو، تبریزده "ملا نصرالدین" مجله سینده باسیلمیش ایکی شعری استئنا اولماق سلا، چاپ اولونما میشدیر. معجزین اثرلریندن آنجا ق معین حصه سی، ایلک دفعه اولراق، شاعیرین وفاتیندان یالنیز اون بیر ایل صونرا، ۱۳۲۴ - نحو ایل غلام معدلی نین تشبثو ایله تبریزده چاپ ائدیلمیشدیر. ادیبست غلام معدلی نین بو گؤزه ل تشبثو و خدمتی خلقیمیز طرفیندن اونودوم - یا جاقدیر. بونونلا بیرلیکده قشید اولونما لیدیر کی، بو ایلک چاپدا شاعیرین بیر سیرا شعرلری، معین سیاسی باخیمدان، اختصار ائدیلمیش دیر. شاعیرین خیات و اثرلریله علاقه دار بیر سیرا مسئله لر همیسن ایلک چاپدا و قریلدیگی شکلده، ایسته ر ایران، ایسته رایمه باکسی چاپلاریندا بو گونه قده ر دوام ائتمیش و ائتمکده دیر. بیر صورتده کی بو مسئله لره داها درین فیکیر و قریب آراشدیرما ق لازیم ایدی. اونا گوره کی، شاعیرین ۱۳۲۴- نجو ایل چاپی هم نسبتاً تله سیک اولموش هم ده او زامانندان بو گونه قدر کی شاعیرین خیات و یارادجیلیغی بساره ده گفنیش تحقیقاتلار، اختصار ما و آراشدیرما لار چوخلو ائله تا زا حقیقت لری آشکارا چیخار میشدیر کی، اونلارین ادبیاتیمیزدا انعکاسی ونتیجه ده معجزین حیاتی و اثرلرینده بو گونه قدر اولموش یالنیش جهت لرین آرادان قالدیریلما سی لازیم و ضروریدیر.

***

شمسی ۱۳۲۴ - نجو ایلده تبریزده. با سلیمیش معجزین "سئچیلیمیش اثرلری" دیلیمیزین او زامانکی یازی قایدالارینا گؤره، تقریباً نقصان سیزایدی، بوگون ده او شعرلر اساساً چتینلیک چکمه دن خلقیمیز طرفیندن اوخونور. لاکن بو شعرلر باکیدا کیریل الفباسیله با سیلارکن وضعیت قسماً عوض اولموشدور، بو ایسه عرب الفباسی نین خصوصیت لر یله علاقه دار دیر.

معلوم اولدوغونا گؤره، بوگون ده ایران آذربایجانیندا استفاده اولونان عرب الفباسی نین خصوصیتی ائله دیرکی، سسلرین چوخویا زیلمیر لریندن دیلیمیزه گئچمیش کلمه لر ایراندا خلقیمیز طرفیندن، اساس حاللاردا، چتینلیک چکمه دن اوخونور. لاکن اونلار کیریل الفباسیندا یازیلارکن، کؤکلری، قالیب و صیغه لرینه بلد اولماق نتیجه سینده غلط شکلده دوشور. بو علتله گؤره ده عصیرلر بویو عرب و فارس دیل لریندن دیلیمیزه گئچمیش بیر سیرا کلمه لر معجزین باکی چاپلاریندا، خصوصیه سلی حرفلر با غیمیندان غلط چاپ اولموشدور. قئید ائتمگی لازیم بیلیریک کی، آرتیق آذربایجاندا عرب و فارس کلمه لری بورا یا داخل دگیل دیر.

بونلاردان علاوه، فارس دیلیندن دیلیمیزه گئچمیش بیر سیرا صفت و اضافت ترکیب لرینده کی اضافت علامتی اولان کسره لر یا زیلماز، لاکن تلفظ اولونار. الفبائی دگیشه رکن، تلفظ اولونان، لاکن یا زیلما یا ن بوسس لرین هامیسی اؤز دیلیمیز، هابغله عرب و فارس دیل لری نین قایدالا رینا گؤره یا زیلما لیدیر، عکس تقدیرده، سؤز و جمله نین معناسی دگیشر و یا باشا دوشمکده دولاشیق لیک یارادار.

میلادی ۱۹۴۸ - نجی ایلده ایلك دفعه معجزین اثرلری نین معین حصه سی باکیدا کیریل / روس / الفباسیندا غلام معدلی نین تشبوا یله چاپ ائدی لرکن ایشاره ائتدیگیمیز بئله خطا لاردان شعرلرده اولموش و صوراککی باکی چاپلاریندا او خطا لار، مطبعه سهولریندن علاوه، ۱۹۸۲ - نجی ایلده با سیلان "میرزه علی معجز. اثرلری" کتابینا قدر، کلمیش دیر. کتابدا کی شعرلرین اکثرینده، بوویا دیگر شکلده، بو خطا لاردان واردیر. بیسز بورادا یالنیز نمونه لر گؤسته رمکله کفایت لنمه لی بیک .

معجزین ۱۹۸۲ - نجی ایل باکی چاپیندا لاپ اولده وئر یلمیش

معنالی و مشهور "قلم" شعرینده کی "سخندان - شیرین زبان - بلاد" مصراعیندا اؤلکه لرین شیرین دیلی سؤز اوستادی. (مصراع کتابدا غلط ترجمه اولموشدور: زامان و مکانین شیرین سؤز اوستادی. ص ۲۵) / بیر صفت ترکیبی "سخندان شیرین زبان"، بیرده اضافت ترکیبی "زبان-بلاد" واردیر. فارس گرامری نین قایدالارینا اساساً "سخندان" و "زبان" کلمه لری، اضافت کسره سیله دئییلدیگی اوجون، کپریل / روس / الفبا سیندا "ی = و" ایله یازیلمالی ایدیلر. لکن ایکینجی ترکیبده، ندنسه "ی" یئرینه "و" = ی " یازیلمیشدیر.

کتابدا بعضاً لازیم اولمایان یئرلرده، فارس دیلینده اولارمیش کیمی، اضافت کسره سی قویولموشدور. نمونه اولراق گئنه ده "قلم" شعریندن بو بیته دقت ائدهک :

ایر باش اونا صاحب - تاج و تخت * سپهدار و سردار و سالار بخت
 ۱۹۸۲ - نجی ایل باکی چاپیندا "سالار بخت"، اضافت ترکیبی اولمادیغی حالدا، کلمه لرین آراسیندا "ی = و" قویولموش و اضافت ترکیبی نین اولما سیبئی تأکید ائتمک اوجون ایکی سؤزون آراسیندا تیره (-) ده قویولموشدور. بو حال مصراعین مضمونونو قسماً دگیشدیرمیشدیر. بئله حالار اوجون بونلار یالنینز نمونه لر دیر.

بو باکی چاپیندا بعضاً کلمه لرین سهواً ویا بیله - بیله دگیشدیر - یلمه سی نتیجه سینده شعرین عمومی مضمونونو باشا دوشمکده دولاشیقلیق یارانمیشدیر. "جانلی جنازه" عنوانلی گؤزه ل مضمونلو شعر دن بیر مثال گؤسته رک :

شعرده. تصویر اولونان حادثه لرین هامیمی شبستزده گئدیر. اوروجلو - غون گلمه سیندن شیکا یتله نن شاعیر اونا دئییرکی، هر یئره ایسته سن سه، گشت لکن منیم / معجزین / یا شادیغیم یئره، یعنی شبستزین "سیسبگ" محله سینده گلمه .

"گشت هر یئره کتفیندی، ولی گلمه "سیسبگ" / میرزا علی معجز. اثر لری. تبریز، ۱۳۲۴. ص ۳۷ /

شعرین صونوندا دا شاعیر "جانلی جنازه نی" شبستزین جمعه مسجدی یئرلشن و او زامان اورادا هرگون ایکیندی چاغلاری جماعت نامازی قلینان "براب" / بیروو / محله سینده گؤرموشدور. حرمتلی غلام ممدلی ده، صحیفه نین اتکینده "براب" کلمه سینین ایضاح ائتمیشدیر.

بئله ليكله شعرده باش وئره ن حادثه لرین ها میسی شبترده اولموش و ۱۳۲۴- نجو ایل چاپیندا دا گؤسته ردیگیمیز مصراعدا "سیبگ" قئید اولموشدور. لاکن معلوم دگیلیدیر هانسی سبه گؤره ۱۹۸۲- نجی ایل باکی چاپیندا بو کلمه "تبریز" سؤزو ایله عوض اولموشدور. / باخ : میرزا علی معجز. اثرلری ، یازیچی ، باکی ، ۱۹۸۲ ، ص ۲۲ /

کتابدا چوخ حاللاردا معاصر ادبی دیلیمیزین آهنگ قانونون پوزولما حاللارینا راست گلیریک. مثلا "اختیاردن" ص ۲۲ / لاکن، معجزین معاصر بیر شاعیر اولدوغو اوچون، اثرلری نین چاپیندا ادبی دیلیمیزین آهنگ قانونون تاما میله رعایت ائدیلمه سی نین ضروریلگی فیکرینده اولدوغوموزا باخما یاراق، بورادا بو نقصان باره ده گئنیش بحث ائتمیر و نمونه لرده گؤسته رمک ایسته میریک ، اونا گؤره کی، معجزین شخصی ال یازمالاریندا دیلیمیزین آهنگ قانونو، بیرسیرا حاللاردا یازیدا لهجه یه اساساً یوزولموشدور و کتابی توپلایب ترتیب ائدن، اوز یاز - دیغینا گؤره ، اونلارا " توخونمادان، اونا تقدیم اولونان شکیلده " ، اوریژینالا صادق قالاراق چاپ ائتدیرمیشدیر. لاکن بعضاً بو "توخونماق" و "اوریژینالا صادق قالماق" بیرسیرا باغیشلانیماز حالاری اؤرت باس دیر ائتمیشدیر. بو حاللاردان بیرنجه سینه ایشاره ائدیریک :

۱ - چاپ ائدیلم هر بیر بیتین معین معناسی اولمالی و اوخوجو اوندان معین بیر فیکیر آنلامالیدیر. اگر بیر بیت ، ال یازمادا ، اوخونماز اولدو، ترتیباتچی و رداکتور اونون معناسینی باشا دوشه بیلمه دی، صحیفه نین اتگینده اونا ایشاره ائتمه لیدیر. ایندی گؤره ک ۱۳۲۴- نجو ایل ایلیک تبریز چاپیندان بو گونه قدر، هم ایران، هم ده باکی چاپلاریندا تکرار اولموش ، "اوطرفده ، بو طرفده" باشلیقلی شعرین صون بیتینین معناسی نه دیر؟ بو بیت ۱۹۸۲- نجی ایل باکی چاپیندا بئله دیر :

" او تکذب ان - موجروم گؤبگین یازاندا ، قانون

ائده ر حفظ آبروی حضراتی بی نه پایت

(میرزا علی معجز. اثرلری ، باکی ، یازیچی ، ۱۹۸۲ ، ص ۵۸)

ایران و باکی چاپلاری نین هامیسیندا شعر همین سو شکلیده یاز- یلمیش و هئج یئرده هئج بیر ایضاحات دا وئریلمه میشدیر. ساده و حتی ساوادللی آذری اوخوجوسو بو بیتین بیرینچی مصراعینی نئحه باشا دوشمه لیدیر؟ سو مصراعدا ، معجز یارادیجیلیغینا ضد اولان دولاشیقلیغی قبول

اٲده رڪ مصراعى تعبير و تفسير اٲسك ده ، مصراعين و گۆبك يازانين
قانونا هئج بير ايلگيسى يوخدور. مصراعين اصلى نحه دير؟
بيوزادا اكثر كلمه لر ال يازمادا غلط اوخونموش و غلط يازيلميش
دير : آ - فارسجا اضاقت تركيبى نين بيرينجى طرفى كيمى يازيلميش/
تكذبان = تكذبانى ، ايكينجى كلمه حقيقتده يونلوك حاليندا دير .
/ تكذبانا / .

ب - ايكينجى كلمه نين اصلى " محرم " اولدوغو حالدا ، " مجرم " اؤزو
ده عرب قاليبلارينا مخالف اولراق " موجروم " شكلينده يازيلميشدير ،
بير صورتده كى ، او " ياد و بيگانه " سؤزونون ضدى " محرم " دير وطنز ،
ايرونىك شكلده ، بيله - بيله شاعير طرفيندن بئله يازيلميشدير .
ج - بيرينجى مصراعين صون كلمه سى ، وزنه گۆره ، " آنون = اونون "
كلمه سى " قانون " يازيلميشدير .

بو خطالار نتيجه سينده مصراعين معنا سى آنلاشيلماز اولموشدور :
" او گناهكار تكذبان گۆبگين يازاندا " تكذبان كيمين گۆبگين يازاندا
؟ گۆبك يازان تكذبان دگيلدير .

مختلف ال يازمالارى نين مقابله سى نتيجه سينده معلوم اولموشدور
كى بيتين اصلى بئله ايميش :
او تكذبانا محرم گۆبگين يازاندا آنين ،

اٲده ر حفظ آبروى - حضراتى بى نهايت

بيتدن اولكى مصراعلاردا " فالجى " و " گۆبك يازاندا ، صحبت
اولدوغو اوچون ، طنز و ايرونىك ديلا ايله ، اولنار تكذبان خانىما محرم
اولموشلار و بونا گۆره ده گۆبك يازان تكذبانين گۆبگين يازاندا ، او
خانيم تكذبانلار اؤز ارلرى نين آبروسونو ياخشى قورويارلار .!!
شعرى ساده ديلا ايله بئله يازماق اولار : تكذبانا محرم اولموش
او گۆبك يازان اونون / تكذبانين / گۆبگين يازاندا ، او ار حضرتلرى -
نين آبروسونو قورويار : / طنز و ايرونىك ديلا ايله / .

۲ - شمسى ۱۳۵۳ - نجو ايلدن تبرىزده " ملا نصرالدين " اسلوبوندا
فكاهى ساتيريك و كارىكاتورلو " عنكبوت " غزتى يالنيوز فارسجان شراولونو
" عنكبوت " او دؤورون اجتماعى دردلىرى ، گفريلىگى ، دولت اداره لر -
ينى جدى تنقيد آتشرينه توتوردو . " عنكبوت " اؤزونون سياسى هدفينى ،
غزتين بيرينجى صحيفه سى نين باشيندا يازديغى :

عنکیوتار لانه دارد، آدمی دارد وطن.

عنکیوت آسا، تو هم دور وطن تاری بتن

. بیتیله ایفاده ائده ردی - "عنکیوتون" مدیری ویازانی "محمدباقر

نطاق" اییدی کی، ۱۳۵۴ - نجو ایلدن شاه اولموش رضاشاهی و دولتینسی

جدی تنقید ائتدیگی اوچون، غزفتی ۱۳۵۵ - نجی ایلدن توقیف اولوب

باغلامیشدیر .

. محمدباقر نطاق مؤز مقاله لرینی مختلف مستعار و مؤرتولوا مضالار،

او حمله دن "تارتن" / تورأتان / امضاسیله چاپ ائده ردی .

عنکیوتون بیایینلانندیغی ایل لرده میرزا علی معجز اونون مدیری

ایله یازیشمیش و شعرلریندن ده اونا گونده رمیشدیر، لکن، چوخ احتمال

کی، بو شعرلر، آذری تورکجه سیله اولدوغو اوچون، غزفته باسیلما میش

و "نطاق" شاعره خطاباً بعضی یازیلار یازمیش و اونلاردا معجزی "حاجی"

خطاب ائتمیشدیر، بونا گوره ده معجز "منع" آدلی شعری نین مطلعینده

"نطاقاً" خطاباً یازمیشدیر :

بمن "تارتن" حاجی گوید به زور نرفتم به مکه به حق شکور

/ تارتن / نطاق / زوزلا منه حاجی دئییر، آلاها آند اولسون من

مکيه گئتمه میشم / بیتده کی "شکور" کلمه سی آلاهیین آدلاریندان دیر،

اؤزوده "آز عمله چوخ ثواب باغیشلایان" دئمک دیر / باغ : المنجد فی

اللفه : فروردین ۱۳۶۴ : تهران ص ۳۹۷ /

. ایندی گوره کبو بییتی حرمتلی غلام مدلی نجه باشا دوشوب شمالی

آذربایجان خلقینه تقدیم ائتمیش و کتابین حرمتلی رداکتور و ژورنا -

لیست "سیف الدین داغلی" دا اونو تأیید ائتمیشدیر .

شعر کتابین (۱۳) - نجی صحیفه سینده وئرلمیش و بیتین هر مصراعی

آیریلیقدان، صحیفه نین اتکینه بیله ترجمه ائدیلمیشدیر :

بیرینجی مصراعین ترجمه سی : حیله گر حاجی منه زور ایله دئییر .

ایکینجی مصراعین ترجمه سی : مکيه شوکور ائتمک اوچون گئتمه میشم .

گؤر و ندوگو کیمی ، مصراعلارین ترجمه سی نین اصیل معنالار ایله هئج

بیر علاقه سی یوخدور . بوندان علاوه :

آ - بیرینجی جمله ده تاما ملیق و تاما ملیق بوداق جمله سی نین

اولما ماسیندان جمله نین معناسی ها و ایدان آسیلی قالمیشدیر . یعنی جمله

آذری دیلی نین نحوی جهتدن غلط دیر و اوخوجو اوندان هئج نه باشا

دوشه بیلمز، بوندان علاوه "تارتن" کلمه سی نین ایضاحی کتابین هئ—
یئرینده وئريلمه میشدیر .

ب- ایکینجی مصراعین ترجمه سی داها غریبه دیر، اونا گؤره کی، شاعرین
بو مصراعدان اؤز مقصدی اوندان عبارتدیرکی، او ابتدا مکه یه گئتمه—
میشدیر، لاکن ترجمه بونون عکسینی گؤسته ریر، یعنی ترجمه دن بئله معلوم
اولورکی، شاعیر مکه یه گئتمیش، لاکن شوکور ائتمکدن اؤترو گئتمه—
میشدیر. بونلاردان علاوه اسلامدا مکه یه شوکور ائتمک اوچون یوخ زیارت
و بیر سیرا مراسیمی اجرا ائتمک اوچون گئده رلر. داها مهم اوراسی
دیر کی، "شکور" کلمه سی "شوکور" دگیل "الله" معنا سیندا اولمالیدی.
۳- کتابدا همین شعرین "چرا؟ بهرآنکه نیندپور، تور" مصراعی و
اونون داخیل اولدوغو :

به حق - غریب- خراسان و طوس   آلا بیلمه سن بنده دن بیر فلوس
"نترسند دلیران ز آواز کوس"   چرا؟ بهرآنکه نیند پور ، تور
(میرزا علی معجز، اثرلری، یازچی، باکی، ۱۹۸۲، ص ۱۳۱)

خراسان و طوس غریبی نین / منظور امام رضا دیر/ حقی اوچون
مندن بیر فلوس آلا بیلمه سن " ایگیتلر طویل سسیندن قورخما زلار " /
فردوسی/ نه اوچون؟ اونا گؤره کی، تور اوغلو/ نسلی/ دگیل دیر
کتابدا بندین معنا سیندان آذری لر هئچ نه باشا دوشه بیلمز لر،
اونا گؤره کی، اولو بیرینجی مصراع نه ترجمه اولموش، نه ده ایضاح ائد—
یلمیشدیر، ثانیاً ایکینجی مصراعدان "آلا بیلمه سن بنده دن بیر فلوس"
آیدیندیرکی، شاعیر اؤزوباره ده دانیشیر، لاکن دؤردونجو مصراعدا صحبت
نامعلوم اوچونجو شخص جمعدن گئدیر: "نیند" = دگیل دیر لر "حالبوکسی"،
شعرین مضمونو گؤسته ریرکی، بو "نیند" کلمه سی "نیم" = دگیلم "دیر.
همده اونا گؤره کی، شعر عروضون متقارب بحرین نین شاهنامه وزنینه
دیر و وزن بو کلمه نی "نیم" طلب ائدیر، "نیند" یوخ، بونلاردان علاوه
همین دؤردونجو مصراع تامامیله غلط باشا دوشولموش و ترتیب ائتمک
طرفیندن غلط ترجمه ائدیلمیش اوچون بندین معناسی معمایا چئوریلشم
دیر. مصراعی بیر قدر آچیقلاماق لازیم دیر :

فارس دیلینده "پور" زاده، اوغلو "دئمک دیر، لاکن کتابدا کی ایضاحدا

بو عادی فارس کلمه سی خصوصی اسم کیمی گؤسته ریلیمیشدیر .

شاهنامه، ها بئله قدیم فارس افسانه لرینده "پیشدادی" افسانه وی

سلاله‌سی نین شاهی اولموش، ضحاک‌کی اؤلدوره‌ن "فریدون" ون اوج اوغلو اولموشدور: ایرج، سلم و تور. گویا تورکلر "تور" نسلیندن دیرلر. معجزین بو مصراع‌دان منظورو بئله‌دیر: نه‌اوجون؟ اونا‌گؤره‌کی، تور زاده / تور نسلیندن / دگیلم .

گؤرون‌دوگو‌کیمی "نطاق" معجزی یا تورکجه‌ یازدیغی، یا تورک‌نسل - یندن ویا تورک اولدوغو اوجون تنقید ائدیباونو رد ائتمیش و شاعیر بو مصراع‌ی "نطاق" ا رد اولاراق یازمیشدیر .

بو ایضا‌خ‌دان صورنا گؤره‌ک حرمتلی غلام ممدلی بو مصراع‌ی نئجه‌ باشا دوشوب‌شمالی آذربایجان اوخو‌حولارینا ترجمه ائتمیشدیر کسی، حرمتلی رداکتور اونو تایید ائتمیشدیر؟ مصراع کتابین ۱۳۱ - نحی صحیفه‌سی نین ات‌گینده بئله ترجمه اولونموشدور:

"نه‌اوجون؟ اونا‌گؤره‌کی، اونلار پور و تور دگیلر / شبهه‌سیز منظور دگیل‌دیرلر / بو غلط ترجمه‌ بندین ده معنا‌سینی ناش آجیلما زائتمیشدیر . تا س‌فله‌ندیریحی و تعجب‌لندیریحیدیر کی، بوگون باکی‌دا یوزلرجه آدلی - سانلی فارس و عرب‌دیلم‌ری متخصصی اولدوغو حال‌دا، اورا دا - چاپ اولموش‌بیر کتاب‌دا بئله‌ غریبه‌ خطا‌لارا راست‌گلی‌ریک .

بئله‌ خطا‌لار و نتیجه‌ده آنلاشیلما زلیقلار معجزین ملمعلری، فارس‌جا و عربجه‌ بیتلری مصراع‌لاری و جمله‌لرینده داها خو‌خدور . ماراقلیدیرکی، عربجه‌نی فارس‌دیلی سوییه‌سینده بیلن معجزین اوست - اوسته ۱۵ - ۱۰ بیت‌سامه‌للی عربجه‌ سیتلری یا اختصارا ائدیلمیش ویا اونلارین اولدوق - لاری شعرلر کتابا سالینما می‌شدیر . مثلاً "ای دوستان" عنوانلی شعردن ۱۳۲۴ - نحو ایل چاپیندا عربجه اولان اوج بیت آتیل‌میش و ۱۹۸۲ - نحی ایل باکی چاپیندا عینی وضعیتده قالمیشدیر .

۴ - کتابین آخیریندا چتین کلمه‌لرین ایضاحی واردیر، لکن متنده کی چوخلو چتین عربجه و فارس‌جا کلمه‌لرین ایضاحی اورادا یوخ‌دور . یوخاری‌دا ایشاره ائدیگیمیز "تارتن"، ها بئله‌ها مان شعردن "فلوس" ، "میخ" و ... کلمه‌لری نین شرحی و معنا‌سی وئريلمه‌میشدیر .

۵ - کتابین مقدمه‌سینده حرمتلی غلام ممدلی یازمیشدیر: "بو کتاب شاعیرین اولکی نشرینه‌نستا داها دولغون‌دور." = / ص ۱۸ /

دوغرودان دا بو نشر، اولکی لره‌نست، تازا شعرلرین علاوه اولونما سینا گؤره، داها دولغون‌دور. لکن بو عنوان آلتیندا آیری غریبه‌بیر

حقیقت‌ده آموزونو گۆسته‌رمکده‌دیر .

یازیمیزین اولینده ایشاره ائتدیک کی ، معجزین ایلک تبریز — چاپیندا شعرلر، معین سیاست‌نقطه نظریندن اختصار ائدیلیمیشدیر . بو ایش بعضی شعرلرین مضمونونا خلل گتیریمیشدیر . بئله شعرلردن " گل باشیم اوسته " باشلیقلی شعر ی ایلک نمونه‌گۆسته‌رمک اولار .

سردار سپهین / صونرالار رضا شاه / تعریفینه حصر اولونموش بو ۴۸ بیت‌لیک گۆزه‌ل ، وطن پرورانه و خلق محبتیله دولو قصیده‌ده ۱۳۲۴ — نجو ایلهده یالنینز وطن پرورلیک و طبقاتی مسئله‌له حصر اولونموش ۲۳ بیتلی چاپ اولوندوغو حالدا ، ۱۹۸۲ — نجی ایل باکی چاپیندا شعرین ۳۱ بیتلی باسیلمیشدیر ، یعنی " دولغونلاشدیریلیمیشدیر " شعرین گینه‌ده " سردار سپهین " تعریفینه عاید بیتلری آتیلیمیشدیر . گؤروندوگو کیمی بو شعرین مکمل ال یازماسی مرحوم حاجی محمدنخجوانی ویا باشقا شخص لرین حرمتلی غلام ممدلی یه وئردیکلری / ممدلی نین آموز یازدیغینا گؤره . باخ ؛ مهرزاعلی معجز ، اثرلری ، یازچی ، باکی ۱۹۸۲ ، ص ۱۸ / ال یازمالاردا واردیر و معلوم دگیلیدیر هانسی علمی معیار اساسیندا ادیب‌غلام ممدلی هر نئچه ایلدن بیر معجزین اثرلرینی تازادان چاپ ائتدیره‌نده ، قصیده‌نین بیر نئچه تازا بیتلی نی علاوه ائده‌رک اونو " دولغونلاشدیریر " و هامیسینی بیر دفعه چاپ ائتدیرمیر ؟!

بو وضعیت یه یاخین شعرلر گینه‌ده واردیر . مثلا " خلقه " باشلیقلی شعر ی گۆسته‌رمک اولار کی ، اصلی ۲۳ بیتدیر و رضا شاهین تعریفینه حصر اولموشدور ، لکن ۱۳۲۴ — نجو ایلهده اونون یالنینز اجتماعی مضمون لو یئددی بیتلی باسیلمیش و نتیجه‌ده اساس مضمونو تامامیله آرادان گتتمیشدیر . بو شعر ۱۹۸۲ — نجی ایل باکی چاپیندا گینه‌ده یئسددی بیت دیر .

***

معجزین شعرلرینده رضا خان وداها صونراکی رضا شاهین تعریفینه حصر اولموش بیتلری اختصار ائتمک ، او زمانکی ایران محیطی و ایران آذربایجانی نین اجتماعی وضعیت ی ایله دریندن تانیش اولماق نتیجه سینده مثیدانا گلن غیر منطقی و غیر علمی بیر ایشدیر . بوگون معجزین مشروطه حرکاتینا کسگین عکس‌العمل گۆسته‌رمه‌مه‌سی هامینی تعجب‌لندیریر و معجز کیمی بیر اجتماعی شاعر دن دوغرودان دا

بو ایش تعجب‌لندیر ییجی دیر. بئله ایسه شمسی ۱۳۰۵-۱۲۹۹ - نجی ایل‌لرده معجز کیمی بیر شاعیرین، امنیت سیزلیگی آرادان آپاران، نفوذلو و مرتجع خانلارلا، مبارزه ائدن و... رضا خانسی/ صونرالار رضا شاهسی/ تعریف له مه‌مه‌سی غیر عادی ایش اولاردی. ائله‌جه‌ده رضا شاهین صونراکسی دیکتاتورلوغونو تنقید ائتمه‌سه‌ایدی، معجزی تقصیرلندیر مک لازیم گله‌ردی. دئمک میرزا علی معجزین هم سردار سپه‌ی تعریفله مکده، هم‌ده صونرالار رضا شاهین دیکتاتورلوغو و آذری دیلینی و بؤتون محروم‌ایران خلق لری نین دیل‌لرینی بؤغما سینی قامچیلماقدا تاما میله‌حقلی ایدی، بونا گؤره‌ده رضا شاهین له‌ی و علی‌هینه اولان بؤتون بیتلری، هر بیرسیا- سی باخیمدان اولسادا، اختصار ائتمک غیر منطقی و غیر علمی بییر ایشدیر.

* * *

معجزین شعرلری نین قیساسا دیلما سینا گینه‌ده نمونه اولراق گؤ - سته‌رمک اولار کی، ۱۰۷ بیتدن عبارت گؤزه‌ل منظومه "پروسیا شاهسی" اثریندن ۱۳۲۴ - نجو ایله‌ده یال نیز ایگیرمی بییتی چاپ اولراق شعرین اساس مضمونو تحریف اولوب آرادان گئتمیشدیر.

۱۹۸۲ - نجی ایل باکی چاپیندا بو شعر گینه‌ده ایگیرمی بییتدن عبارت دیر و اونون دا صون بییتی معجزین دگیلدیر.

سیاسی باخیمدان اولان بو قیساسا لماردان علاوه، نه‌ایسه باشقا نقطه نظرلردن ده معجزین اثرلری ۱۳۲۴ - نجو ایل چاپیندا اختصار اولموش و صونرالار دا ائله قالمیشدیر. اولار جا بئله‌حال‌دان نمونه اولراق مشهور "قلم" شعرینی گؤسته‌رمک اولار کی، اون بئدی آتیل میشدیر. ترتیب‌اتچی شخصین وظیفه‌سی شاعیر یاراتماق دگیل، شاعیری اولدوغو کیمی تقدیم ائدیپ تانیتدیر ماقدیر.

غریبه‌دیر میرزا علی معجز هئج وقت و هئج یئرده یا خاسسینی مانسوردان خیلاص ائده بیل مییر !!

۶ - معجزین ۱۹۸۲ - نجی ایل باکی چاپیندا اولان گؤزه‌نیل مـز نقصانلاردان بیر ده عئینی بیر شعرین، کتابین مختلف یئرلرینده، آیری - آیری باشلیقلار آلتیندا تکرار چاپ اولونماسی دیر. دقت‌سیز - لیکیمن صون درجه‌سینی گؤسته‌رن بو نقصانی "آی ملت" آدلی شعرده گوروروک. شعر همین آدلا کتابین ۱۵۴ - نجو صحیفه‌سینده با سیل‌دیغی

حالدا، اۋنون اوليندن سڪكيز بىندى، عئىنى ايله، كىتابىن ۳۱۲ - نجى صحيفه سىنده " اى دوستان " باشلىغى آلتىندا، ايكىنجى دفعه چاپ اولموشدور. ھابئله كىتابىن ۸۱ - نجى صحيفه سىنده " اولسون " باشلىغى ايله چاپ اولموش ۳۳ بيتلىك قصيده نىن اون اوج بيتى، عئىنى ايله، كىتابىن ۲۳۴ - نجى صحيفه سىنده " دولدور چوبوغو " باشلىغى ايله، ايكىنجى دفعه باسيلمىشدىر.

۱۱ - كىتابىن ۳۱۳ - نجى صحيفه سىنده كى " چك باشوى يورغان ايچىنه " آدلى ايكىرمى بيتلىك شعرىن اوليندن ۱۲ بيتى كىتابىن ۲۵۱ - نجى صحيفه سىنده " دئىيرم من سىزه ھا " باشلىغى آلتىندا چاپ اولموشدور. كىتابىن ۱۷۲ - نجى صحيفه سىنده " اىستهرم " آدلى شعرىن دورد بىندى كىتابىن ۲۱۹ - نجى صحيفه سىنده " گر اىستەسن " عنوانىندا تكرار وئرىلمىشدىر.

۷ - كىتابدا دقتسىزلىكلردن بىرى ده عئىنى بىر پارچا شعرىن آبرى - آبرى بولوملىرى مستقل شعرلر كىمى، علىحده باشلىقلار آلتىندا چاپ اولنمىسى دىر. مثلا بىر پارچا مثنوى شعر كىتابىن ۲۴۲ - نجى صحيفه سىنده " كىلمە يە يىدىم جھانا كاش " و " من نقىلە يىم اولورسن " آد - لارىلە ايكى شعر شكلىندە باسيلمىشدىر.

۸ - مىرزاعلى معجزىن ۱۹۸۲ - نجى ايل باكى چاپىندا توپلايىب ترتيب ائدەن و رداكتورون چاپدا دقتسىزلىكلرى اوجوندان يارانمىش بو علمى خىلالردان علاوه بعضاً غرىبه و گولونج حاللار دا مئىسدانا كىلمىشدىر. مثلا " گوندە " باشلىقلى شعرىن ايكىنجى بيتى اورادا بئله چاپ اولموشدور :

قويون، قوزو قارىشار بىر - بىرىنە صحرادا

قاوال چالار، سواچر، كئف چكر چوبان گوندە

(مىرزاعلى معجز. اثرلرى، يازىچى، باكى، ص ۲۸۷)

آذربايجاننىن ھر يئرىندە چوبان داغلار، دوزلر و ياما جلاردا. قاوال دگىل، نقى چالار، ائوزودە " سو " دگىل. " سود " اىچسە كئف چكە بىلەر. اگىر ال يازمادا " سود " كىلمەسى نىن " دال " حرفى دوشموشدورسە. اونو ترتيباچى و رداكتور دوزە لئمەلى دىر و بو وظيفە سىنى " توخونما مالى " سوزو ايله چىكىنىدن آتما مالى دىر.

بىتىن اصلى بئله دىر :

قویون، قوزو قاریشار بیر- بیرینه صحرادا

نقین چالار، سود ایچر، کشف چکر چوبان گونده

۹ - معجزین ۱۹۸۲ - نجی ایل باکی چاپیندا اولان خطالارین بیر

ده "توبیلایان" و "رداکتورون" خصوصیه عروض وزنینه اولان شعرلرین
وزینه فیکیر و ثمره مهسی دیر.

میرزا علی معجزین، حتی شخصی ال یا زمالاریندا، شعرین وزنیه

علاقه دار، یاناشی گلن کلمه لرین دال - قاباق یا زیلماسی حاللارینا چوخ
تصادف اولونور، بئله حاللاردا توبیلایان ورداکتور، شعرین وزنینه اساس
توتاراق، غیر عمدی باش و ثمریش بو خطالاری آرادیان آپارمالی و دال
قاباق یا زیلمیش کلمه لری، وزنین طلب اقتدیگی ترتیبیه یا زمالی دیر.
بئله یالنیشلیقلاری "اوریشینالا توخونماق"، "اصله صادق قالماق"
آدیله تکرار ائتمک، اولاری ادبیاتیمیزدا دوام ائتدیریب ثابت -
لشدریمک ادبی وجدانا سیغماز، بئله حاللاردا نمونه اولاراق "گونده"
عنوانلی شعردن بیر بیتنی نقل ائدهک :

ایکیندی چاغی سالار دیق آتش سماوره

خروج ائده ردی گویه بورجدن دومان گونده

(میرزا علی معجز، اثرلری، یازیچی، باکی، ص ۲۸۸)

ایکینجی مصراعدا "بورقو" سؤزونون "بورج" یا زیلماسی گولونجدرلکن
بیرینجی مصراعدا "آتش" و "سماور" کلمه لرین دال - قاباق یا زیلماسی
سی غریبه دیر. چونکی بئله یا زیلما نتیجه سینده شعرین وزنی پوزولموش
دور، قصیده نین اصیل وزنی بئله دیر:

/ ن - ن - ن x - ن - ن x - ن - ن - ن / خلیل ابن احمدین اصطلاحلا -
ریله دئسک / مفاعیلن x فعلاتن x مفاعیلن x فاعل /

لاکن گؤسته ردیگیمیز ایکي کلمه نین، باکی چاپیندا اولدوغو کیمی،

دال - قاباق یا زیلماسی نتیجه سینده مصراعین وزنی پوزولور و قصیده
نین عمومی وزنیدن اوزاqlاشیر و :

/ ن - ن - ن x - ن - ن - ن - ن x - ن - ن - ن / ویا خلیل ابن احمدین شعر
اؤلچوسو واحدری اصطلاحلاریله دئسک / مفاعیلن x فعلاتن x مستفعیلن x

فعل / شکلینه دوشور کی، شبهه سیز غلط دیر و شاعیرین ایلان خبری
یوخدور، بئله حاللاردا کتابین مختلف شعرلرینه تصادف اولور.

۱۵ - معجزین صون شکلی :

بوگونه قدر میرزا علی معجزین مختلف شکیللری چاپ ائدلمیشدیر. بونلارین بیرینجیسی ۱۳۲۴ - نجو ایل تبریزده چاپ اولموش شعرلار — مجموعه سینده وئریلمیشدیر. همین بو شکیل صورالار شاعیرین باکسی چاپلاریندا یگانه شکیل کیمی وئریلمیش و حتی ۱۹۸۲ - نجی ایل چاپیندا دا کتابین اولینی بزه میشدیر. معجزین باکی چاپلاریندا یالنیز بو صورتین وئریلمه سی نین سببی اوندان عبارتدیرکی، کتابی چاپ ائتدیر حرمتلی غلام مدلی نین فیکرینجه او، شاعیرین صون عکسی دیر. سو باره ده ۱۹۸۲ - نجی ایل باکی چاپی نین مقدمه سینده اوخویوروق :

" کتابدا اگینه عبا گئیمیش، الینده کتاب توتوموش شاعیرین بیر فوتو شکلی وئریلمیشدیر کی، اونو معجز شبتردن گلیب شاهرودا گئدره کن حاجی محمدین اوغلو " علی آقا " چکمیشدیر. بو معجزین عومرونون صون ایللرینه عاید فوتوسودور "

(میرزا علی معجز، اثرلری، یازیچی، باکی ۱۹۸۲ ص ۱۷)

شاید همین بو شکیل ده حاجی محمدین اوغلو " علی آقا " طرفیندن چکیلمیشدیر، لکن او معجزین شاهرودا سفر زامانی، ۱۳۱۲ - نجی ایلده یوخ، اونون ۴۵ - ۵۵ یاشلاریندا تبریزه ائتدیگی بیر سفر زامانی چکیلمیشدیر. ۱۳۱۲ - نجی ایل چکیلمیش شکیل ایسه تبریزین " ملی کتابخانا سیندا " ساخلانان بیر ال یازما دفترین اولینده دیر کی، حاجی محمد نجوانی معجزدن آلدیغی شعرلرین اوزونو او دفتره کؤچور - موشدور.

حرمتلی غلام مدلی نین بئله بیر خطا سینا سبب اونون رضا شاهین اوللرینده ایرانین اجتماعی - سیاسی وضعیتینی لازیمینجه مطالعه ائتمه سیندن ایره لی کلمیشدیر.

معلومات دورکی، شمس ۸ - ۱۳۵۷ - نجی ایللرده، رضا شاهین امریله ایرانین هر یئرینده زورلا کؤهنه بؤرکلری پهلوی بؤرکونه چئویردیله و بو ایشی حیاتا گتچیرتمک اوچون دولتین اجرا مامورلاری کوچه ده، بازاردا خلقین باشیندان کؤهنه بؤرکلری گؤتوروب جیردیله. بوسطیر لرین مؤلفی ده بو صحنه لری اؤز گؤزو ایله گؤرموشدور، معجزده " بؤرک ما حراسی " شعرینده بو منظره نی تصویر ائتمیشدیر.

رضا شاهین ماهیتی، ایچ اوزو و اونون انگلستانین او یونجاغی اولماسینی بیلمه یین معجز اوللر اونون ایشلرین آلقیشلامیش و بؤرک

دگیشمه سینی استقبال ائدرک بعضی شعرلرینده اونو تعریفله میش دیر . بو دؤوره عاید معزذن بیر سیرا شکیلر الیمیزده واردیرکی، هامیسی پهنوی بؤرکو ایله ، اؤزوده اکثر معجزین آریق و خسته لیک دؤورلرینه یعنی شبستر حیاتی نین صون ایلرینه عاید دیر . لکن ادیب غلام ممدلی نین باکی چاپلاریندا وئردیگی ، یوخاریدا . ایشاره ائتدیگیمیز ، شکیل معجزین شبستر حیاتی نین صون ایلری دگیل ۴۵ - ۵۵ یا شلاریندا ، ساغلام اولدوغو ایلره عاید دیر .

گؤستهردیگیمیز اجتماعی شرایطه ۱۳۱۲ - نجی ایلده معجزین تبر - پزده ، حاجی محمد نخجوانی نین ائوینده بخارا بؤرکو و عبا ایله شکیل چکدیرمه سی هم اجتماعی جهتن ، هم ده معجزین احوال روحیه سی و دنیا گؤروشو جهتن غیر منطقی دیر .

معجزین شبستر حیاتی نین صون ایلرینه عاید بیر نچه شکیل و شاعیری بو ایلرده همیشه گؤرموش یوزلرجه شخلرین ، او جمله دن معجز - ین ان یاخین دوستو " محمد رضا مودبین " تأیید و تأکید گؤسته ریرکی ، اونون " ملی کتابخانا " دا ساغلانا فوتوسو شاعیرین صون شکلی دیر . ۱۳۵۵ - نجو ایلده دوغولموش بو سطرلرین مولفی ده معجزی مختلف شرایطه ، ساییز ، حسابسیز دفعه لر گؤرموش و اونو همین شکیلده اولدوغو کیمی خاطرلاییر .

* * *

سؤزلریمیزین صونوندا معجزین قوهوملاری ، حیاتدا اولان دوستلاری ، بوتون شبسترلی لر و آذری ادبیاتی و مدنیتی عاشیقلری طرفیندن حرمتلی ادیب غلام ممدلی دن عازانه خواهیش ائدیریک کی ، اوندان اولان معجزین اؤز الیه یازیلیمیش شرح حالی و شاعیرین ال یازمالاری نین عثینی نین فوتوسونو ویا اوزونو چاپ ائتدیرمکله خلقیمیز و مدنیت - یمیزه منت قویسون و ملی خدمتینی صون نقطه یه چاتدیرسین .

شبستر . معجزین آنادان دوغولدوغوگون . ۱۳۶۸/۱/۹

* ~ ~ ~ ~ ~ *

زنجانلی شاعر

✽ عتیقی ✽

زنجاندا بیوک عالم، شاعر لر و صنعتکار لر یفتیشیب، عربویی ادبیات و هنر سا حه سینده جان یا ندیریلار، و اعزیا نما لاریلا یا شادیقنلاری محیطه ایشیق سا چیلار. بو بیوک انسانلار بعضا تانینما میس قالیب، تاریخده آدلاری چکیلیمه ییب، اثرلری یا ییلیمو بدور.

شهاب الدین سهروردی، حکیم هیدجی، محمد باقر خلخالی، جاریه، افشار، محرم، جاذب، عتیقی کیمی عالم و شاعر لر زنجاندا عرصه یه گنمیش لر. بو شاعر لر آراسیندا عتیقی دن آیریجا آد آ پارماق لازیم دیر.

عتیقی نین اثرلریله ایلك دفعه زنجاندا تانیش اولدوم. بیرنجه ال یا زما نسخه ده عتیقی دن شعرلره اوز- اوزه گلدیم. هریانی آختاردیم، هر یغری آرادیم، حیاتی و اثرلری حقینده بیر معلومات اله گتیره بیلمه دیم. ادیب لرده منه یاردیم ائده بیلمه دی. الیمده اولان نسخه لره اوزگتیر دیم. عتیقی هارالی دیر؟ هانسی زاماندا یا شایردی؟ اصیل آدی نه دیر؟ اثرلری نه لر دیر؟ و اونلار جا بئله سئواللار جوا یسیز قالدیقدا عتیقی نین الیمده اولان اثرلریندن او گره ندیگیم معلوماتی بو مقاله ده وئرمگه چالیشیرام.

عتیقی دن ایکی ال یا زما اثرده شعر لر یا زیلیب دیر، هرایکی نسخه ده زنجاندا شخصی کتابخانالاردا دور. ان مهمی زنجانین بیوک شاعر و خطاطی اولان "جاذب" نین "جنگ المهمات" اثرینده ۵۰۰ بیت دن آرتیق حمده اولان غزل لریندن آد آ پارماق اولار. جاذب ۱۰۰۰ ایل بوندان ائونجه دونیادان کؤچوب و بو اثری ۱۲۹۲ ه.ق ده قورتاریب دیر. جاذب اعزازلر- ینده عتیقی نین غزل لرینی کتابی نین مختلف یئرلرینده یا زیب دیر. مخصوصا کتابین بیر بؤلومون "غزلیات عتیقی" عنوانیله عتیقی یه اختصا وئریب دیر. عتیقی اساسا تورکجه شعر یا زیب لاکن فارسا دا شعر لری ده واردیر.

عتیقی نین یا شایشی حقینده الهه توتارلی بیر معلومات یوخدور. جاذبین اثری ۱۲۰ ایل بوندان قاباق تما ملانیب دیر. بو گؤسته ریر عتیقی جاذب دن ائونجه دوره عاید بیر نسلدن دور، دئمک اولارکی جاذب اونو درک

اغدیبیدیر و شاید "جنگ المہمات" یازیلان ایللرده عتیقی دیری ایدی .
 بئله لیک له ۲۰۰ - ۱۵۰ ایل بوندان اول عتیقی عمر سوروب و یا شامیش -
 دور . جاذب سئوگی ایله اونون شعرلرینی بیغمیش ، شعرلرینی تضمین -
 ائتمیش ، بعض نظیره لرده یازمیشدیر . ۵۰۰ بیت بیر شاعر دن گتیرمک
 گؤسته ریرکی جاذب او زو تانینمیش شاعر اولدوغو حالدا ، نه قدر عتیقیه
 احترام بسله میشدیر . دئمک اولار کی ، عتیقی عاجز سرا بی ایله بیر زماندا
 یا شامیش و یارادیجیلیق علاقهلری اولموشدور . "جنگ المہمات" دا عاجز -
 یین معروف " داغیلسین " ردیفلی غزلی و عتیقی نین نظیره سی یازلمیش
 دیر ، هر ایکی غزلی آشاغی دا گؤسته ریریک :

عاجز

منظور بودور اول دل دیوانه داغیلسین

بیر شانه چک اول زلف پریشانه داغیلسین

کویلوم قوشی صید اولماقه گر اولما مرادون

تؤگ تئللریوی هر بیر بییریا نه داغیلسین

بیردانه ، خال سیهون سویمه دون آخر

زاهد ، گوروم اول سحه ، مددانه داغیلسین

گؤسته ر قاشیوی ، آج لب میگونی دمادم

ایسترسن اگر مسجد و میخانه داغیلسین

ایچدی که بنیم باغریمی قان ائتدی بوباده

بیر دؤور ائله ، ساقی ، گی بو پیمانده داغیلسین

رخساره عرق باورق سیم ایله افشان

اول اختر رخشان مه تابانه داغیلسین

هر جورکی چکدون شگن زولفدن ، "عاجز"

سن یاز اونسی بوصفحه ، ایرانه داغیلسین

عتیقی

قصدون گر اولابو دل دیوانه داغلسون

بیرشانه چک اول زولف پریشانه داغلسون

کونکول قوشی صید ایتماق اگر اولسا مرادون

تؤگ تئللری قوی هر بیر بییریا نه داغلسون

مزگان اوخونی راست قوی اول ایری کمانه

ایسترسن اگر مسجد و میخانه داغلسون

گل، زولفی آپییر، مصحفی آج، صفحہ گورونسون
 زاہد قویوبان یوزچولہ کاشانہ داغلسون
 کونگل قوشونا مسکن و ماوا خم زولفسون
 چکشانہ اگر خوشلاماسان لانه داغلمسون
 کوثر نہ و کافر نہ و جنتہ ییلان نہ
 بو ظلمدن ایستر خم و خمخانہ داغلسون
 بیلم نییہ سن شمعہ سالوبسان قرہ پردہ
 بس ایستہ میمن دستہ پروانہ داغلسون
 من یاد صبا یہ دغدوم ای محرم گلزار
 آہیم توزونی قویما کی ریخانہ داغلمسون
 چک آہ "عتیقی" ائلہ افغان گی یا ووقدور
 آہون شرینندن بت و میخانہ داغلمسون
 بو زمان عاجز مشهور شا عرایدی، اونون دیوانی ۱۲۷۳ ه.ق ایلییندہ.
 تبریژدہ چاپ اولونوبدور.

چوخ احتمال کی، عتیقی زنجانلی دیر. بونا هنج بیر قایناق الده.
 یوخدور، مگر اونون دیل خصوصیتلری. عتیقی خمسه - زنجان دیلی ایله
 شعر یازیب، آشاغی داکی شعرلر بونا اورنگ دور:
 گر قلب اولا خارا، تاپاران حالت افعی
 یاندورران اونسی حالت شاهانہ دو سکنده

اغدہرن چاک صبر جامہ سینی تا اسر باد هر صبا بلبل

هر زمان سن سپہرن گول یوزونہ مشک عبیر
 سنی خوار اولمیه سن گرچی جفاکار اولاسان

نالہ ایتمکده زاہدہ گویا قیلمیشن ہردم اقتدا بلبل

بارہا گورموشن خزان اودونی آہ و نالہ سنہ روا بلبل
 تاپاران، اغدہرن، سپہرن، گورموشن، قیلمیشن و یوزلرجه فعل
 صرف لرینندن، کلمہ لردن و آپییرجا گرامر خصوصیت لرینندن گومتہ رمک
 اولار کی، هامیسی خمسه نین دیل خصوصیتلرینہ عاید دیر، آپییرجا بیسر

ال یا زها دفترینده ده عتیقی نین ۳۰۰ بیته یا خین غزلی واردیر. بو ال یا زما ۴۰۰ اون اوچونجو عصرین صونلاریندا یازیلیب بونلار گؤسته ریرکی ، شاعرین بؤیوک بیر دیوانی واردیر. بودیوانی تاپماق و اونو یایماق ادیب لرین قارشیسیندا دایانان بیر تکلیفدیر. اکثر غزللری ده زلفه حصر اهدیلیمیشدیر. فارسی شعرلری ده درین معنالی و اوره گه یاتاندور. عتیقی عشق شاعری دور. ریا کارلیغی، کبر و بخلی، گۆزی دارلیغی و خلقی آلداتماغی بیملیر. بیر فارسی شعریندن بیر نغچه بیت گتیرمک له اونون دیل قدرتین و درین معنالی کلامیندا ن بهره آپارماق ایستیریک :

آن پری چهر که در آه و فغانش باشی

حیف زاهد گنه از شیفته گانش باشی

بگسل این رشته تزویر و زکف مصحفنه

تا بگی راهزن غمزدگانش باشی

تا بگی از بار تعلق تو بر افکنده سری

سر بکش تا که تو هم سرو چمانش باشی

ذکر و تسبیح بنه خرقة به می رنگین کن

تا که خود را صاف گلگون کفناش باشی .....

آنزمینی که دهد تربیت لاله و گسل

تو چرا این چنین از خار و خمانش باشی

دم افعی نرو ای قطره باران گرم

صدفت می طلبد در دهانش باشی

لنگ لنگان زپی قافله خواهی رفتن

عشق کن توشه که از پیشروانش باشی

بگذر از مسجد و یکدم بدر میکده آی

بین چمان شیفته لاله رخانش باشی

ساقیا از می وحدت به "عتیقی" جامی

بخش تا مالک روح و تن و جانش باشی

ملمع یا نغچه دیلده بیر شعری یا زماق، خمسه شاعرلری نین آموزه لیلیک

لریندن بیررسی دیر. عتیقی نین چوخلی غزلی واردیرکی بیربیت یا مصرع

تورکجه و آیری بیت یا مصرع فارسجادور، ملمع لرده عربجه ده شعر یا زبیدور

عتیقی عشق یولوندا رسوالیقی دگرلندی ریر، اما یولدان دؤنمه گی

جایز سانما بییر :

عتیقی بس رضا رسوالوقه ، ال چکمه جوروندن
اگرچی گوزیاشین قورتاردون آندان قانه
دئوندهردون

زولفحقینده شاعرانه تشبیهلری و گوزهل سؤزلری واردور :
ای زولفداخی دوتما گونی گؤرسون عتیقی
گیرم بو صفتغیرت مردانه دو ســــننده

ای عتیقی یئمه غم ، ائیله مه رسوا زولفی
کؤنول آسوده دی تا زولفاونا غمخوار اولالی
شاعر عشق یولوندا اولان چتینلیقلاری گوزه آلیب ، توحید یولــــو
بیلیر :

ره عشق را راه توحید دان مجازی شبیه حقیقی است آن
ره عشق باریک باشد جو مو ز شمشیر بران دم قهر او
عتیقی بو قدر عشقندن دانیشدیقدان و عمر سویی عشق یولــــوندا
چالیشمادان صونرا ، آموزونو عشق درسینده الفما اوخویان گوزور .
آشاغی دا عتیقی دن بییر غزل وئر مکله مقاله یه صون قویوب بــــو
شاعرین کامل دیوانی نی تاپماقی و اونون یاییلما سهنی و شاعــــری
یاخشی تانیتدیر ماغی دیله بییریک .

ای گوزهلر پادشاهی بیزلری یاد ائیله بییر
بو مکدر کؤنلومه رحم ایلیوب شاد ائیله بییر

آیریلیق گر کشور جسمیمی ویران ائیله میش
بییر نظرله ای پریوش قلبی آزاد ائیله بییر
گورمه میشدوم حور ، بیلمزدوم غم ایامی من

ایندی کیم گردانه دؤشدم آخر امداد ائیله
داغ حسرتلر چکوبسن سینمه هجرانیلسن بییر

گل اوسان بسدور جفا انصاف بنیاد ائیله بییر
خوبرولردن وفا قیلماق طمع دشوار دور

سن وفایه گل آموزون ای شوخ معتاد ائیله بییر
پیچ زولفوندور قفس کؤنلوم قوشینه رحم ائله

اول اسیری دام غمدن آخر آزاد ائیله بییر

عزم اشدوب هجران هلاک ائتسون من بیچاره نی
 سن وصالیله دل هجرانی ناشاد ائیله بیسر
 چکدی غم بسدور "عتیقی" روشن ائیله بیسر زمان
 کلمه بوویرانه سین حسن خداداد ائیله بیسر

=====

حلاج اوغلو

=====

بؤیوک عائله میز : انسانیت *

صور و شورسان "عائله" م دن	*	بودور اعلیم، بودور: اوبام
بوائل : آتام، بو یورد: آنام	*	اودر شانلی قورقود بابام
سن بیر انسان، یاد دگیلسن	*	بیز انسانلار امکدا شقیق
چوخ بؤیوک دور عائله میز	*	یاخشی باخسان قاریندا شقیق
هر بیر آنا، منیم آنام		هر بیر اوشاق، منیم بالام
قانیمیز بیر قارداشلاریق		قارداشلارا مندن سلام

(*) بو شعر، بیر عمر مدنیتیمیزه قلم یولی ایله خدمت ائدن آقای
 ت. پیرهاشمی حضرت لرینه اتحاف اولونموش دور.

شاعیر عیاری

=====

... و وقتور آقاعلی اکبر ترابی - نین "شعرین عیاری" شعرینه
 یازیلیمیش بیر جواب دان :

"ساقی" نه جانیم؟ شعرده. مضمونو دوشون بیل

بوکؤهنه شراب ایچمه سی چوخ عمری قوتاری

هرگون شافاغین پارلاغی گون با تماشای وقتی

گؤزیاشلی یارین فرقتینه آزالله زاری

شعرین او خوشی بیرجه راوان چشمه یه بنزهر

شعر اولدوغونو بیلسن او خورهر قوجا، قاری

القصه دشمه لی دئیلیب دای منه سؤزیموخ

بوندان اویانا هر نه دئساخ وقتی آپاری

=====

﴿ شاعرلر مجلسی ﴾

عافی تهریزی

=====

دوشمنین صادقی مین دوست ریاکاره دگر

جانانین بیر باخیشی یۆز سازا همین تاره دگر
سۆرمه لی گۆزلری یۆزخانه خماره دگر
عشقیده صادق اولان عاشیقه جانلار قوربان
دوشمنین صادقی مین دوست ریاکاره دگر
گۆزلرین عالم عرفانیمه معنی وئوردی
عاشیقین گۆزلری گنجینه اسراره دگر
قویما الدن گشدیرم، درد نهانیم چۆخدور
سویله سم باطنیمی خاطر دیلداره دگر
باخدی گۆز یا شیمه آنجاق منی تحقیر ائتدی
گۆلومون گولماغی البته منه خاره دگر
باش اوچا، آلشی آچیق قالماغا اؤدلار گوردوم
رسمدیر مردا یگیدین چوخ یوزی دیواره دگر
ایسته رم، جام گوزون باش باشا دولسون منی ایله
اولما سا مست گوزون شاعیر غمخواره دگر
"عافیا" یانسا اگر دفتر شعرین نه غمین
جانانین گۆزلری مین دفتر اشعاره دگر

جلال محمدی (گلچین)

=====

﴿ دیوانه لرین دونیاسی ﴾

ای سنین قاره گوزون گونلریمین آیناسی
کئحه لر عکس جمالون گوزومون رۇیا سسی
هر طرف موجیله باغلاندى گوزونمور ساحل
بیلیرم غرق ائده حکدیر منی غم دریاسی
اشمه یین بیله ملامت منی ای عاقل لسر
آیزی بیر دونیادی دیوانه لرین دونیاسی

دیل به دیل تا دئییله عشقه وفا ائتمه گیمیز
 قوی او جالمین گۆزه لیم عشقیمی زین غوغاسی
 سۆیله پیرلر داهی آواره دولانما، بس دیسر
 منی آواره ائدیب بیر گۆزه لین سوداسی
 او گۆنش دیر، من اونون ذره سرگردانی
 اؤد سالیب دیر جانیم مهرجهان آراسنی
 دغدی لر سن ده "جلال" آیریمینا بقل باغلا،
 یوخ بو کافر قیزی نین شهریده. بیرهتاسی

محسن منصورى

گل آج اوزوتی قویما قالا تئل لر ایچینده.
 گیزلنمز آین چون ماری سونبول لرایچینده
 طوفان قوشی کیم ووریا خاوی موجلارا دایم
 هاردا گورونوب ناققا یاتا گوللرایچینده
 ایهلئت چلیگین موسی تکین یوللار آچیلمین
 فرعون بوغولا کیم بوایشین نیلر ایچینده
 گورسن دئی گینن خان چوبانا بو سوزو مندن
 بییرسن دشمیمن گشتدی سارام سئلر ایچینده
 چوخ چکمز اولار باشقا دیلیم همچون ابولهل
 شکلی گورونر بیرجه فقط دیلر ایچینده
 تورکی دیلینی ایسته یه من گشتمه یه نندن
 قورقود با بادان گل سوز آچاق ائلر ایچینده
 "محسن" دوسوزون اولما ساداسیزلابا هار گول
 قویما سولونا سونبولوم آغ یئلر ایچینده

گوهر (سالما سدان)

گول چیچکدن آز دانیش کونلوم با هار زین اولما سا
 چنلی بئلدن سوز دشمه من کیم نگارین اولما سا
 روزگارین کردشیندن قورخگینان همچون علی
 مرجه گل گل دشمه گر ذوالفقارین اولما سا

اولماسا سروین دوروب غرغرلره چوخ بوی دشمه
 کؤلگه وی گورستمه هئی، مینلر چنارین اولماسا
 یانماسا باغرین شفق کیم داشلارین اولماز عقیق
 لاله تک یانمازا و زون کوزکیم شرارین اولماسا
 اوردا گورسدجوهرین سوز صرافی لعل خردالار
 آشما آغزون تا گلیب زرکیم عیارون اولماسا
 قوی بولودلار دیلله نیب شاختین باشیندا ایلدیریم
 قینییب داشماز گورن یاز قیشدا قارین اولماسا
 چوخ اغزوندن وورما دم "گوهر" گلیب یوزایل ده سن
 اولماسان حیدربابا تا شهریارین اولماسا

*****

علی کیا نفر (مرند)

=====

(وطن حقینده)

سن ای دوغما آنا یوردوم منیم اولدور دیاریمسان
 جلالیم، شوکتیم سنسن، منیم شانیم وقاریمسان
 وطن سیزلر ائشید سینلر، منم بیر بولبول شیدا
 کولومسن، گولمستا نیمسان، باغیم باخچام بهاریمسان
 جانیم، روحوم، قانیم سنسن چتیندیر آیریلام سندن
 سته من وورغونام دلدن، منیم نازی نگاریمسان
 گوزهل توریا قینی من باشیما تاج ائیلهرم یالنیز
 قیزیل تاج آلمارام بیگانه دن نا موسیم عاریمسان
 سهندیله، ساوالان داغلاوینجا وقرسه لزالماس
 سنی بیگانه یه سا تمام منیم سن اعتباریمسان
 قیزیل توریا قینون سونبوللریندن سینمه ووررام
 کی بیلسین خصم نالایق مدال افتخاریمسان
 کسلیسم بئند بندیمدن آخان قانیم وطن سؤیلر
 اومیدیمسن پناهمسان، منیم ائل و تباریمسان
 آخیدسا قانیمی اوغروندا جلدلار، آخید سینلار
 دؤنوب باش اگه رم با بک بابامدان یادگاریمسان
 سالوب چنگالیمنی قارتال تکین دشمن گوزون اوویام
 واریمسان، دولتیم سنمن منیم داریم نداریمشا

یا شیر هر بیره بوجا قیندا ،گینه مینلرجه با بک لر

بوگون دوشمانلارین باغیرین دشمن بیر تیرباریم

دیلیمی آلدیلار بیرگون آپیرسینلار منی سندن

سا ن بونی فکر ائتمیورلر سن آنا دوغما دیا ریمسا ن

آلوب تاریخ بویوندا چوخ دو مانلار با شینی آما

دومان طوفان قاباقیندا منیم محکم حصا ریمسا ن

سنی گرا لسالار مندن دو نا رقا نیم ،چیخا رجا نیم

توا نیم ،طاقتیم سنسن بدنده شاه دا ما ریمسا ن

"کیا تفر" عشقیله سندن سوی دلداره سوزیا زما ز

سن ای اودلار آلولاریوردی ،شعریمن ،شعا ریمسا ن

=====

ح .ع . ۰ دیلک

(طنز بیر شعر)

///====///

آی همشهری دئیوش شهرتیلن آدا سن * جا نین و شریب شهرت قازان یادا سن

هئج غمیتمه گتتمه دیلین با دا سن * بو راخ گتتمین عوا ملارین دیلی دی

*****

اویما هئج تورکو یا زان شا عیره * گونول و شرمه بییزده اولان صا بییره

عشق بلمه محمودا اولان چا کییره * ائتور تورکی عوا ملارین دیلی دی.

*****

نظامی تک یاز سوزووی فارسیلا * حافظ لری شعرلرینده قار شنیلا

محو اولما غی ائزدیلیوه آرزیلا * قوی محوا ولمون عوا ملارین دیلی دی

*****

بیسوا دلار تورکی یازار آئی اوغلان * فارسی بیلمز یولین آزار آئی اوغلان

اؤنودولار تورکی یا زان آئی اوغلان * بو راخ تورکی عوا ملارین دیلی دی

*****

فارسیجا یاز آدین دوشسون دیل لره * ترجمه اولوب گئدیب چا تمین اشلره

یا زما اقله ، یاز سوزوی گوللره * بو راخ تورکی عوا ملارین دیلی دی

=====

کهریز- یگان / تراب صغری

✽ گوزه ل وطن ✽

نغمه لرین قا ینا غی سسا ن

بولبول لرین او ینا غی سسا ن

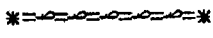
گۆزەل وىطن ، گۆزەل وىطن
 لطف يازىن كور سىداسى
 گۆزەل وىطن ، گۆزەل وىطن
 آرپا چايسى خان چوبانىن
 گۆزەل وىطن ، گۆزەل وىطن
 دۆز- چۆرەكلى ھىر انسانىن
 گۆزەل وىطن ، گۆزەل وىطن
 بابك سىفت ھىر آسۇلانا
 گۆزەل وىطن ، گۆزەل وىطن
 سىنەمىزى دەلن اۇخىدى
 گۆزەل وىطن ، گۆزەل وىطن
 آنا دىلدىر بىيىزە نىنە
 گۆزەل وىطن ، گۆزەل وىطن

شىرىارلار ياتاغى سان
 كور اوغۇلۇنۇن اوپراسى
 سىندە واردى ارک قالاسى
 قاچاق نىبى قىرمانىن
 غزل يازار سلىمانىن
 تارىخىدە وار ستارخانىن
 باش تاحى سان بو ايرانىن
 قۇربان اولوم ساوالانا
 ياغىش ياغار يىتر ايسلانا
 اۆرەگىمدە سۆزوم چۆخىدى
 يارامىزا مرھىم يۇخىدى
 ايندى يازىر " وارلىق " سىنە
 " تراب " دىيىر دردىن مەنە

~~~~~
 احمد تراب زاده - پارس آباد (مغان)
 =====

بو رسمدى ياز دا آچىلار باغچا دا گوللر
 آغ قىرمىزى ياشىل گىيىنەر اگىنە چوللر
 اسدىكجە نسىم تىك چىنەجان وئرى يىللىر
 آما بىيزە ياز دىغىندو خزان اسدى قىش اولدو
 باتدى ياسا ملت قارا گىيىدى غىمە دولىدو
 يعنى كى بو صىياد قضا گوللەسىن آتىدى
 گلزار حقىقتەكى بولبول قانا باتىدى
 سىن گىتىدىن آقا امتووېن بايدا قى ياتىدى
 ايراندا بوگون ھامى ووروب باشەقان آغلار
 ھىران اودو دا امتووېن قىلبىنى داغلار
 اى واى او شقايقەدە " تراب " اىچرە قويولدى
 نرگىس گۆزۇ قان آغلادى سونبول تىلى يولدى
 بو نىسكىلە مەن دە اىچەرىم ياندى سويولدى

بو ماتمە دردىم دىشىلىپ گۆزلىرىم آغلار
 ايللر بويو يازدىقجا قلم سۆزلىرىم آغلار

گۇزباشى

دامىنا يۆك چا تمىش ماشىنلار
واسمىش - يىن يۆلۈنۈ تۇتاندا
اۇنلارا حسرتلە باخاردىق.

ايچىندە اگلشمىش يۆلجولار
يۆل چكن گۆزلرلە
گۆرمەدن.

هئچ كىرپىك چالمادان
بىرلحظه گۆرسەنىپ
صونرا ايتردىلر.

بىز يۆلون يانىندا
خوليايا دالاردىق
اۇزاق اۆلكەلرە
بىز دە بىر سفرە
چىخماق آرزىلاردىق،

تۆز - دومان ايچىندە
ماشىنلار اۆتردى
گەندلر گەندردى.

گۆركملى قلمە صفلىرى
سۆيۈد داللارىنىن نازلى يىغلىنمەسى
سارى تپەلردن
آخان آرخىن آرخايىن سسى
اۇنلارا "الوداع" دئىهردى
ولاكىن
ھارايىا گەندە جكسە گەتسىن:

صوبانين آغزىندان فيشقيران
 آلوون ايلانلار دىلى ايله دانیشان
 قىشلارى،
 تىرىزىن كۆسەين، اوتانچاق باھارى،
 اريىن بۇزلارين
 دلى سئل سۇلارى .
 سۇوزوجو كىشىنين "حكما وار" نۇبارى،
 سحرىن كۆل صاباج اوستونده تىترەين شەلرى،
 يايلارىن
 آخسامدان آخساما اسمەگە باشلايان مەلرى...
 خاطىرە گلدىكجە
 چارە سىز
 ھر يۇلجو
 بىر لحظە او گىچمىش كۈنلرە دۇنەجك
 كۇزو نملەنەجك
 پاپروزو
 اليندە سۇنەجك
 ايچىنە دۇمانلار انەجك
 سۇنرا تىترەين بارماغى ايله
 كىرپىگىنە دۇلان
 بىر دامجى كۇزىياشىن
 كىزلىنچە درەجك ...

ج . نطقى - آيتان

صون زمانلاردا، تهران-کرج آراسیندا یئرله‌شن "قلعه‌حسنخان" دا، دیل و ادبیاتیمیزا اورکدن باغلی اولان بیرنجه آذربایجانلی لاردان بیرنجیب تشبوئه‌ال قویوب "استادشهریار" دینا ادبی-هنری انجمن یارارتمیشلار. حمعه‌گونو رجب آیینین ۱۳-نده (۶۸/۱۱/۲۵) حضرت علی علیه‌السلامین دوغوم گونو مناسبتیه، و انجمنین دعوتی و وزیرله، بیر طنطنه‌لی اجلاس کئچیریلدی. مجله میزین امکداشلاریندان آقارلسا و الان و منظوری خامنه‌ای ده سومراسمده اشتراک اوچون دعوت اولونموشدولار. ساوالانین توسطیه اداره اولونان بومجلس، قرآن کریمین قرائتیه باشلانیدی. اؤنجه انجمنین تشکولو، حضرت علی (ع) نین دوغوم گونونو بوتون قوناقلارا تبریک ائتدیلر، انجمنین یارادیحیلارینی: آقارلار (بیت‌الله اهرابی - حسین محمدخانی (گونئی‌لی) - علی‌عبدی - رحیم شقاقی نقی رحیم دوخت - رحیم محمدقاسمی) قوناقلارا تانیتدیلار، و اونلارین بو نجیب ایشده نائلیت لرینی آرزیلادیلار.

احلاسدا اشتراک ائدنلرین سیربسی، قرآن کریمین تورکجه‌یه ترجمه ائده‌نی آقای کاویان پوری معرفلیک ائده‌رک اونون اوزوندن، شوواب و آلاه سئوهن امه‌گی حقینده دانیشماغی رجا ائتدیلر. آقای کاویان پور بیلدیردی کی، ترجمه‌نین اوزه‌رینده ۱۸- ایل چالیشمیشدیر.

قوناقلاردان آقای عبدالکریم منظوری خامنه‌ای نی، وارلیق مجله‌سی نین تواضعکار امکداشی و بوتون مقاله لرینین تطاهرسوز، سس‌سیز - صداسیز تایپ ائده‌نی کیمی تانیتدیردیلار. آقای خامنه‌ای یازدیعی ترک دیاننده حضرت محمد (ص) ین ترجمه‌حالی باره‌ده قیصا‌جا دانیشدی. کرج دن گلن شاعرلردن آقای آذرمازندرانی، حضرت علی حقینده سیر شعر اوخودو. ائو صاحبی آقای بیت‌الله اهرابی نین علی و ربابه آدلی نازللی بالالار تورکجه گؤزل شعرلر اوخودولار. قوناقلاردان حرمتلی آقارلار: علیائی، شایا (آلاو)، ناطرشرفخانه‌ای، ساپلاق، آذرشاهی (آتش)، آخشین آغ‌کمرلی، ساوالان، بعضیلری سیرکره، بعضاً ده کرارا دگرلی شعرلر اوخودولار. تبریزدن آقای حیدراوغلو دا احلاسدا اشتراک ائتمیش، شعر اوخودو. حجت‌الاسلام دکترحجت‌ذاکری ده قیصا‌جا علمی صحبت ائتدیلر شاعرلردن تورک اوغلو، گونئی‌لی و باشقالاری دا گؤزه‌ل شعرلر اوخودولار.

حیدرآبا به زبان فارسی

حیدرآبای مرحوم استاد شهریار که شهرت جهانی پیدا کرده تاکنون به زبانهای مختلف ترجمه شده است. اخیراً چند نفر از شعرای ایرانی آن را به شعر فارسی ترجمه نموده و نمونه‌هایی هم از آن را به چاپ رسانیده‌اند. از جمله آقای میر صالح حسینی ترجمهء کامل آن را به شعر فارسی با مینیا تور-های زیبا به شکل کتابی منتشر نموده‌اند. اینک نمونه‌هایی از اشعار سه شاعر توانا آقای مشروطه‌چی (سؤنمز)، آقای حسینی و آقای دکتر سجادیه را ذیلاً درج می‌نمائیم.

لازم به تذکر است که آقای دکتر سجادیه ترک زبان نیست ولی مطالعاتی زیادی در زبان نشناسی و ترکی دارند.
دکتر سید محمد علی سجادیه

هنگامه فرور پیایی ز برق چنبد
سیلابها خروش زنان تند می روند
صف بسته دختران و بر آن خیره می شوند

حیدرآبا به شوکت تو قوم تو سلام
باشد زبان گشوده کنی یاد من به نام

هرگاه کبک‌ها همه پرواز می کنند
خرگوشها ز دامنه بوته می جهند
گلها شکفته باغچه را جلوه می دهند

گر ممکن است جملهء ما را تو یاد کن
نشکفته قلبها همه را یاد و شاد کن

پشت تو داغ از نفس آفتاب باد
شادان رخ تو، چشمه تو پر ز آب یاد
در دست کودکان تو گلدسته تاب یاد

گلدسته باد پیش من آرد به پیچ و تاب
شاید که بخت خفتهء من سرکشد ز خواب

"باز آمدم که با تو به دیدار برشوم
هنگام خواب ناز ترا من ببر شوم
دنبال عمر طالب عمری ز سر شوم

از کودکی بخواهم باز آنکه نوشند
ایام پر فروغ به اشک رخم زنند
اینک چهار بند از ترجمه آقای میرصالح حسینی نقل می شود :

حیدربابا ، کندین گونی با تاندا
آی بولوتدان چیخیب قاش گوز آتاند
اوشا قلارون، شامین یثیوب یا تاندا
بیزدن دتیرسن اولارا قصه دی
قصه میزده چوخلی غم و غصه دی

ooo

حیدربابا ، دنیا یا لان دنیادی
سلیمان دان ، نوح دان قالان دنیادی
اوغول دوغان درده سالان دنیادی
هرکیمسه به هر نه وتربیب آلیبدی
افلاطوندان بیر قوری آد قالیبدی

ooo

حیدر سابا ، یاری بولداشلار دوندولر
بیر- بیر مندی چۆلده قویوب چوندولر
چشمه لریم ، چراغ لاریم سوندولر
یا مان یخرده گون دوندی آغشام اولدی
دنیا منده خرابه ، شام اولدی

ooo

منیم آتام ، سفره لی بیر کیشی ایدی
اقل الیندن دوتماق اونون ایشی ایدی
کۆزه لرین آخوه قالمیش ایدی
اوندان صورا ، دؤنرگه لر دوندولر
محبتین چراغ لاری سوندولر

ooo

حیدربابا ، در غروب روستا
کرشمه مه زپشت ابرها
وقت خواب بعد شام بچه ها
بکودکان قصه ای از ما بگو
قصه پر غصه ای ما را بگو

ooo

دنیا همه فسانه و فسون است
و ما ندهما ز سلیمان تا کنون است
زاده ای آویزه درد اندرون است
هر چه داده گرفته این دهر دون
نامی مانده ز شوکت فلاطون

ooo

حیدربابا ، یار غاری نما نده
تنهایم و غمگساری نما نده
نور راهی ، چشمه ساری نما نده
آفتابم ناگه لببام شد
دنیای من خرابه ، شام شد

ooo

من پدرم ، اهل بذل و عطا بود
یار ایل و یاورسی نوا بود
آخرین مرد از تبار وفا بود
بعد پدر منقلب شد زمانه
نمانده از محبت ها نشانه

ooo

* مدرسه و روزنامه سعادت *

مدرسه و روزنامه فرزندان همزاد فرهنگ یک جا معه هستند که یکی عهده دار تربیت کودکان و دیگری مأمور پرورش بزرگان است. و در واقع این دو نهاد فرهنگی از جمله عواملی هستند که افرادیک جا معه را برای بهتر زیستن آماده می سازند. ملت‌ها ثی که دارای آموزش و پرورش صحیح و مطبوعات آزاد و متعهد هستند، آحاد آن‌ها از پشتوانه آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی قوی برخوردار بوده و نه تنها استقلال و آزادی خود را حفظ می‌کنند بلکه در این دنیای متلاطم در بین کشورهای مختلف جهان حیات آن‌ها توأم با سربلندی می باشد.

مردم آذربایجان نیز این واقعیت را در عصر انقلاب مشروطیت تجربه کرده است. دوران انقلاب مشروطیت از نظر پیشرفت آموزش و پرورش و گشایش مدارس ممتاز و همچنین تأسیس جراید و روشنگر دوره شکوفایی است، چرا که در آن روزگار، مردم انقلابی آذربایجان می دانستند که اگر بخواهند انقلابشان پیروز شده و به اهداف عالیّه خود برسند باید توده‌های مردم از بینش عمیق سیاسی و فرهنگ قوی اجتماعی برخوردار گردند. به همین سبب در این برهه انقلابی، شاه‌ها و پادشاهان و مدارس و نشر روزنامه‌های هستیم که برای رسیدن به این آرمان‌های والا ابزار بس مهم و موثری بودند.

در این سال‌ها مدارس آغاز به کار کردند که خودنا شروزنامه هم بودند، چرا که بنیانگذاران آن‌ها روزنامه را مکمل مدرسه می دانستند. یکی از این مدارس، دبستان سعادت می باشد که به دست توانای یکی از رهبران عالیقدر انقلاب مشروطیت روانشاد حاج علی دواجی که به دانتون^(۱) انقلاب مشروطیت معروف است تأسیس گردید.

در باره این مدرسه و بیانی آن در کتاب "نامه‌های از تبریز" مسی خوانیم: "... حاج علی دواجی در دوره مشروطیت ثانی، اغلب اوقات خود را به نشر معارف صرف کرد و با کمال فعالیت کوشید. مدرسه سعادت که قریب پانصد نفر شاگرد داشت و بهترین و عالیترین و کاملترین و منظمترین کسب مدارس تبریز بود، به فعالیت او پایا یدار بود. شاگردان این مدرسه اغلب جوانان لایق و وطن پرست قابل و محرر مقالات و عالم‌بارآمدند."^(۲)

مرحوم حسین امید نیز می نویسد:

"مدرسه سعادت یکی از مدارس مهم و منظم تبریز قبل از مشروطیت بود، که در حدود ۸ سال پایداری کرده و در این مدت به خدمات مهمی نایل آمده است. مدرسه سعادت در سال ۱۳۲۲ ه.ق از طرف آقای ابراهیم شمس(البته به مدیریت ایشان م) تأسیس گردید. محل اولیه مدرسه در سرای واقعه در بازار حرمخانه بوده است. سال بعد، از آنجا تغییر محل داده و در کوچه مجتهد (چارمنار) خانه احاره کرده و مدرسه را آبرومندان در آنجا دایر نمودند. این مدرسه با تغییر محل داده به کوچه امین التجار انتقال یافته است. این مدرسه در اوایل مشروطیت سال ۱۳۲۴ و ۲۵ ه.ق خدمات مهمی نسبت به پرورش افکار عمومی نموده و محصلین آن مانند سایر مدارس در نمایش های ملی شرکت داشت. متأسفانه این مدرسه، دو مرتبه تاراج گردیده است مرتبه اول در سال ۱۳۲۵ به وسیله تفنگچیان محله دوه چی که طرفدار استبداد بوده اند تاراج شد و پس از استقرار مجدد مشروطه و افتتاح مکرر مدرسه در سال ۱۳۲۷ و گذشتن سه سال با ردیگر در اوایل سال ۱۳۳۰ به وسیله سالدات های روسیه تزاری، محل مدرسه که در این تاریخ در کوچه حرمخانه بوده است اشغال و آتشی آن به یغما رفته است.

مدرسه سعادت یکی از مدارس خوب تبریز بود و در آن تاریخ شهرت بزرگی داشت و از طرف مدرسه در سال ۱۳۲۹ روزنامه ای هم به نام سعادت چاپ و منتشر می شد و از معلمین معروف این مدرسه می توان سید حسن شریف زاده و سید کاظم عصار را نام برد " (۳)

سطح برنامه های تعلیم و تربیت این مدارس به قدری بالا و از کیفیت عالی برخوردار بود که دانش آموزان آن ها در اغلب امور سیاسی و اجتماعی شرکت داشتند به طوری که پس از آغا زقیما مردم و تعطیل شدن بازار و اجتماع آن ها در تلگرافخانه برای بیدست آوردن مشروطه، دانش آموزان مدارس تبریز از جمله مدرسه سعادت به موج انقلاب پیوستند و پدران خود را در پیروزی انقلاب یاری کردند.

روزنامه انجمن در شماره ۴۴ خود که در تاریخ محرم ۱۳۲۵ ه.ق منتشر شده است در این زمینه می نویسد:

"متعلمین مدرسه سعادت، ادبیه و توبرتاً ما با معلمین خود دسته به دسته در ضمن تلگرافخانه جمع شده اشعار می خواندند و خطابه مفصلی نیز قرائت نمودند. شاگردان مدارس می گفتند ما آماده ایم خون خود را در راه مشروطه و ملت نثار کنیم..."

ترجمان‌های متعدد این روزنا مه‌وسا پیرروزنا مه‌ها در این موقع انقلاب ما خباز را جع به شرکت محصلین در نمایش‌های ملی فراوان است . در نمایش‌های مذکور شاگردان مدارس اغلب شرکت می‌کردند و در کوجه و بازار با پرچم‌ها حرکت می‌کردند و در تلگرافخانه اجتماع نموده و اشعار فارسی و ترکی بالحن مخصوص می‌خواندند، خطابه‌های غرا ایراد می‌کردند و گاهی چنان نمایش می‌دادند که حاضرین شروع به گریه می‌نمودند .

چندبیت از اشعار ترکی را که آنگاه بسیار شهرت یافته بود و اغلب محصلین مدارس در کوجه و بازار و تلگرافخانه می‌خواندند محض تکمیل تاریخ ذیلاً می‌نگاریم :

آمالیمیز افکاریمیز اقبال وطن دیـــــ

دعوا گونی یکسر گورونن قانلی کفن دیـــــ

ایرانلی لاریق جان و ثروبن نام آلاریق بیـــــ

دعواده شهادتله هامی کام آلاریق بیـــــ

جان قورخوسی یوخدیر دیلیمیزده جانیمیزدا

هرگوشده بیر شیر یا تیب توپراقیمیزدا ۴

این مدرسه در سال ۱۳۲۵ ه.ق به دست اوباش محله ووه چی غارت و درس بسته می‌شود ولی پس از سقوط انجمن املامیه به دست آزادیخواهان، محصلین آن، لایحه‌ای به انجمن ایالتی آذربایجان می‌نویسند و در آن نوشته سه تنها از اعضای انجمن می‌خواهند که مدارس تعطیل شده بازگشائی شوند بلکه در این لایحه درباره اهمیت علم و دانش و نقش تعلیم و تربیت در پیشرفت انقلاب و کشور نظریاتی ارائه می‌دهند که سطر به سطر آن نشان می‌دهد که یک مشت محصل دبستانی از چه گاه‌های سیاسی و بیداری وحدان برخوردارند آن‌ها خطاب به نمایندگان منتخب مردم آذربایجان می‌نویسند :

"... در این موقع، لازم بل واجب بود که عموم شاگردان مدارس ...

شرفیاب حضور مبارک آقایان اعضای محترم شده، تشکرات و تبریکات

صمیمانه خودشان را از آقایان با غیرت و مجاهدین با حمیت غیور آذر -

بایجان، خاصه از جنابان سردار معظم و سالار مگرم می‌نمودند. ولی افسوس

صدهزاران افسوس که مدارس ما به کلی به واسطه پاره‌ای از مفسدین و مستبدین

در دست جهال و از دنیا بی‌خبران به تاراج رفته و عموم شاگردان بی‌تحصیل

و بی تربیت مانده، لهذا هیئت شاگردان مدرسه سعادت جمع و شرفیناب

حضور آقایان عظام شده از طرف شاگردان مدارس عموماً و مدرسه سعادت خصوصاً

بعد از اظهار تظلم، هزاران تشکرات و ادعیه صمیمانه را به حضرات آقایان عظام و وطن خواهان گرام و مجاهدین غیور آذربایجان تقدیم می نمایم و امیدواریم انشاء الله مملکت ما پیش از سابق ترقی نموده و مشروطه ما پایدار بشود .

اصحاب خبرت و بصیرت را معلوم و پرواضح است مشروطه ای که به تقویت سفرای و تحصن قونسلخانه های اجنبی تحصیل بشود عاقبتش چنان نتیجه وخیم خواهد داد که همه دیدیم . مشروطه باید به سعی و مجاهدت خود ملت تحصیل شود . ولی علت عمده ترقی و پیشرفت نمودن مشروطه و ذلت ملت راجع به مبدا و احد و منشاء مفرد است و شبهه نیست که آن مبدا به هر شکلی تصور نماید همانا عبارت از بی علمی است ، زیرا که می بینیم هر ملت که نسبت علم و تمدن به او داده می شود ، نفوذ و غلبه اش بر ما بیشتر است . این همه صدمات و خسارات که می خوریم ، به این همه نکبت و فلاکت که گرفتاریم بی شبهه از بی علمی و جهالت است . علم است که در اندک زمانی وحشیان آمریکا را سرآمد ما عالم ساخت ، علم است که خیمه نشینان صحرای سیبر و جزایر ایرلاندرادر ظرف سالی چند بر ملل شش هزار ساله ایران و هند چیره ساخت . بی علمی است که قریب سه صد میلیون مسلم محمدی (ص) و پیرو دین احمدی را اسیر پنجه کفر نمود . بی علمی است که حقوق مسلمین را در زیر پای با علمان بی دین مسوق کرد ، چه بهتر است که تواریخ عالم را نگریم و ببینیم که هیچ مملکتی ترقی نکرد مگر به واسطه علم و مملکت مشروطه ما تنزل نکرد مگر به واسطه بی علمی ، هرگاه ما هم مثل سایر ملل متمدنه ، علم داشتیم مملکت ما در اول دوره مشروطیت ترقی و دچار این گونه صدمات نمی شد ، پس ما را است که پیش از وقت ، تدارک خودمان را جهت استقبال مشروطیت خود بنمائیم و مدارس عالیه تاسیس کنیم و در ترویج معارف و پیشرفت مدارس سعی بلیغ به کار بریم و اشخاصی که بی علم و بی تجربه هستند مصدر کار قرار ندهیم و ما دمی که دیپلوم از تحصیل نداشته باشد داخل اداره نکنیم و بلکه آقایانی که از علم حقوق و اقتصادی وطن مقدس اطلاع و بصیرت کامل ندارند خیل کار نکنیم ، چنان که کردیم و دیدیم و هرگاه به نظر دقت و بصیرت به ادارات سایر ملل متمدنه بنگریم خواهیم دید که عموما با قوانین منظمه مقنن و با قواعد ملیه متشکلند و اعضای آن ها عموما با علم هستند این است که ارتباطا صدای ترقی از اقطار و اکناف عالم گوشمان را کر و پرتو آفتاب معرفت چشمان را خیره می نماید . ما دمی که

ادارات ما نیز از روی قواعد منظمه و اعضای ما به علم تشکیل نیابند نه مشروطه ما پیشرفت و نه مملکت ما ترقی خواهد کرد. در این موقع که شیرازه مدارس از هم گسیخته و شاگردانش در کوچه و بازار پراکنده و متفرق شده اند، سزاوار است که اقلاً مدارس سابقه را از روی قواعد منظمه تشکیل دهیم، لهذا از آقایان عظام که همیشه در راه ترقی معارف و مدارس قدمی زنند مستدعی و متمنی هستیم که همتی در این کار عظیم فرموده و وجه مختصری به جهت تشکیل مدارس مقرر فرمایند که به زودی تاسیس شده و اولاد عزیز وطن مقدس ما بالکلیه از تحصیل متروک و بی بهره نباشند. " (۵)

چنان که قبلاً نیز گفته شد با تلاش متصدیان این مدرسه روزنامه‌ای با نام سعادت منتشر می‌شد. مرحوم محمد صدرهاشمی این جریده فخیمه را این چنین معرفی می‌کند:

" روزنامه سعادت در تبریز به مدیر مسئولی "سعیدزاده" ناظم مدرسه سعادت تاسیس و در سال ۱۳۲۹ قمری منتشر شده است. شماره اول سعادت در چهار صفحه به قطع خشتی بزرگ با چاپ سربی در مطبعه اسکندانی طبع و در روز شنبه ۲۲ ربیع الثانی ۱۳۲۹ قمری انتشار یافته. این روزنامه هر ۱۵ روز یک مرتبه طبع و توزیع شده و محل اداره آن مدرسه سعادت تبریز است. . . . . در زیر عنوان هر شماره، روزنامه بدین قسم معرفی شده است: این جریده ابتدا به امورات سیاسی مداخله ندارد. فقط طرفدار ترویج علم و ازدیاد مدارس در ایران خصوصاً آذربایجان بوده و از معارف ملل متمدنه عالم صحبت خواهد نمود و مقالاتی که داثر بر این مقصود مقدس باشد با کمال امتنان قبول و به امضای صاحب مقاله درج خواهد شد و اعلانات داثر بر امورات معارف مجانی قبول می‌شود.

مندرجات روزنامه سعادت بیشتر مقالات مربوط به مدارس و ترویج علم و دانش می‌باشد. در شماره اول پس از اعلانی که درستون اول راجع به کتاب رهبر کودکان اثر خا مه مدیر مدرسه سعادت طبع گردیده، مقاله اقتتاجی روزنامه تحت عنوان "معارف" نوشته شده. خلاصه‌ای از مقاله مذکور چنین است:

: این مسئله مسلم است که احیای حس محبت نوع و مدافعه وطن و حسن انتظام هیئت اجتماعیه هر قوم و ملت بسته به توسعه علم و معرفت آن ملت است. . . پس از آن می‌نویسد: هیئتی از معلمین مدرسه سعادت برای این مقام برآمدند که این مختصرورقه را فقط در لزوم علم از برای خدمت به هموطنان محترم طبع و منتشر نمایند و در ضمن از معارف و مدارس ملل متمدنه عالم و طریق انتشار

معارف و تشکیلات مدارس و احزاب قانئون تعلیم! حباری و تهیه اساس پیشرفت آن به عرض اولیای محترم برسانند و از هموطنان معارفخواه تقاضای مساعدت می‌نمائیم.

پس از این سرمقاله، مقاله دیگری تحت عنوان (انین وطن) درج شده که تا آنحضرت چهارم را فرا گرفته است. " (۶)

این مدرسه پس از هشت سال تلاش با آخره در سال ۱۳۳۰ ه. ق به دست روسهای تزاری غارت و برای همیشه از بین می‌رود. در کتاب "نامه‌هایی از تبریز" می‌خوانیم:

" حاج علی دواچی که هم خود را صرف ساختن مدرسه‌ای ابتدائی به نام مدرسه سعادت در تبریز کرده بود که هم از لحاظ سازمان و هم از لحاظ روش‌های مترقیانه، شبیه مدارس خارجی بود. بلافاصله بعد از به‌داری و یختن او مدرسه سعادت از طرف روس‌ها بسته شد. " (۷)

این دژخیمان نه تنها مدرسه سعادت بلکه تمام مدارس تبریز را غارت و از بین بردند. نویسنده "نامه‌هایی از تبریز" در این زمینه نیز می‌نویسد:

" از مطالبی که خیلی خیلی بالخصوص جالب تاسف و غصه مخلص گردیده آن است که در این اواخر بعد از سال‌ها زحمات و تکامل و در نتیجه نجا هدهه جمعی کثیر، معارف تبریز و کلیتاً ایران رونقی گرفته بود و مخصوصاً در تبریز مدارس جدیده روبره ترقی نهاده بود و حتی نزدیک به انتاج نتایج شده بود از آن جمله قریب ۲۵ باب مدرسه ابتدائی و متوسطه به اصول جدید دایر بود که بیشتر از سه هزار نفر اطفال در آن‌ها تحصیل می‌کرد و مخصوصاً مدرسه سعادت که قریب پانصد طلب داشت و خیلی در علوم ترقی کرده بود. بنسبت از حادثه اخیر تبریز و استیلای روس‌ها و صمدخان... به دست سپاهیان روس تخریب و اشغال و هم‌الآن سال‌دات‌ها در آنجا می‌نشینند و در زمستان نیمکت -

های مدرسه را به جای چوب سوزانیدند. علاوه بر این‌ها روس‌ها بعد از این واقعات، علاوه بر مکتب دولتی سابقشان که در تبریز داشتند و هیچ محل رغبت نبود، یک مدرسه مجانی به عنوان مدرسه ایتام بنا کردند که مقصودشان استفاده از انسداد مدارس ملیه و نشر زبان و نفوذ خودشان است " (۸)

سال ۱۳۳۰ ه. ق برای تبریز و آذربایجان سال دهشتناکی بود. در این سال بود که فاتحه مشروطیت به دست روس‌های تزاری و قره‌نوکرشان صمدخان شجاع الدوله در این سرزمین خوانده شد و در نتیجه آن دوران پیشرفت فرهنگی متوقف شد و یک فضای اختناق آمیزی برای این دیار خاکم گردید که نطمات

جبران ناپذیری برای این خطه قهرمان پرورزد. این عصر با رفتن روس‌ها از ایران و قیام مردم آذربایجان به رهبری روحانی عالیقدر شیخ محمد خیابانی می‌رفت که دوباره به شکوفایی مبدل گردد که با شهادت شیخ وبا کودتای رضاخان میرپنج عقیم ماند و در دوران ۵۷ ساله سلطنت تلسله منحوس پهلوی، آذربایجان از هر نظر آسیب دید به ویژه فرهنگش با یمال سم‌ستوران گشت و هنوز هم که بیش از یک دهه از پیروزی انقلاب اسلامی سپری گشته از آن همه جراید وزین که در این دیار منتشر می‌شدند تنها اثری باقی نمانده، بلکه امروزه یک روزنامه دوورقی هم، حتی در شهر تبریز این مهد فرهنگ و ادب چاپ نمی‌شود. وبا این که نخستین مدرسه رازنده یا دمیرزا حسن رشدیه برای اولین بار در ایران در سال ۱۳۰۶ ه.ق با خوردن هزاران خون دل در شهر تبریز بنیان گذاشته طبق آمار که در یکی از جراید عصر تهران منتشر شده، هم اکنون تعداد دبیسوادان استان آذربایجان شرقی از محرومترین استانهای کشور نیز ده درصد بیشتر است. این واقعیت تلخ هر آذربایجانی را آزار می‌دهد و به قول حکیم عمر خیام:

در دایره وجود دیر آمده ایم * وز پیاپی برترین به زیر آمده ایم
چون عمر نه بر مراد مای گذرد * ای گاشق سرامدی که: سیر آمده ایم
پس از آن که شرح حال زنده یا دجاج علی دواچی در شماره ۵ سال ۶۳
مجله وارلیق و در کتاب مرکز غیبی تبریز به همین قلم منتشر گردید توفیق
یار شد و نویسنده این سطور با آقای حاج محمدابراهیم ترکی نوه دختری آن
شادروان در تبریز دیدار کرد و چون سرنوشت فرزندان آن مرحوم در هیچ یکی
از منابع تاریخی نوشته نشده است ایشان لطف کردند و با خوشرویی در این
زمینه اطلاعاتی در اختیار نگارنده قرار دادند که از محبت‌های ایشان تشکر
می‌شود. در این مقاله بجا است که خوانندگان محترم مجله وارلیق نیز از سر-
نوشت فرزندان یتیم روان نشانداج علی دواچی بینا نگذارد مدرسه سعادت
مطلع شوند.

آقای حاج محمدابراهیم ترکی پسر زهرا خانم دختر زنده یا دجاج علی
دواچی هستند، همان دختر هشت ساله‌ای که همراه برادرده ساله‌اش پس از آن
که پدرشان شهید و منزلشان به دست روس‌های تزاری با دینامیت منفجر می-
شود در یدرمی شوند.

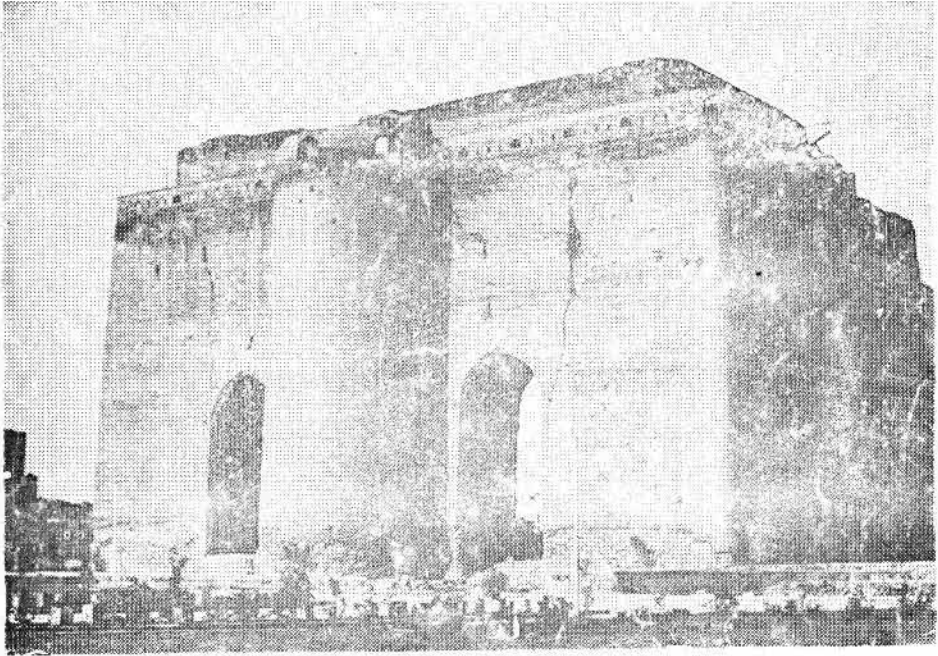
آقای ترکی در وجه تسمیه نام خانوادگی‌شان که لقب شهید حاج علی نیز
بود گفتند که ترک (بروزن حرب) روستائی است در نزدیکی شهر میانه (اخیراً

از نظر تقسیمات کشوری به بخش تبدیل شده است) که نیاگان او از آن منطقه مهاجرت کرده و در تبریز ساکن شده بودند و به همین علت این خانواده به ترکی موسوم شده است.

ایشان در مورد سرنوشت مادر و داعیشان اظهار داشتند پس از آن که صاحب ترجمه به دستور روس های تزاری و به دست صمدخان شجاع الدوله به دار آویخته می شود منزلش که در میدان انگیج قرار داشت و اکنون نیز کوچه ای به نام "ترکی ها" در آن محل واقع است با دینامیت منفجر می شود، دو طفل یتیم وی که چندی قبل مادرشان نیز در گذشته بودند بدر شده و بالاخره به منزل عمویشان حاج هاشم ترکی منتقل می شوند و تحت سرپرستی وی قرار می گیرند. پسر حاج علی که بیوک آقا نام داشته به علت بی توجهی خانواده عمویش به مزاجه مهاجرت کرده و در محنفوان جوانی مریض شده و در ۱۸ سالگی چشم از جهان می بندد و در همانجا رخ در نقاب خاک می کشد. ولی خواهر آن جوان ناکام با پسر عمویش حاج مهدی فرزند حاج هاشم ازدواج می کند و صاحب یک دختر به نام عصمت و یک پسر به نام محمد ابراهیم می شود که هر دو در قید حیات هستند ولی مادرشان زهرا خانم در سال ۱۳۳۵ شمسی به علت ابتلاء به بیماری سرطان در مشهد در گذشته و در همان شهر نیز دفن گردیده است.

-
- (۱) این شخصیت عالیقدر به این علت به دانتون انقلاب مشروطیت معروف است که مثل دانتون عقیده داشت که برای هر ملتی بعد از نان، فرهنگ لازم است. (۲) ادوارد براون - نامه های از تبریز - ص ۲۲۴
  - (۳) حسین امید - تاریخ فرهنگ آذربایجان - ج ۱ - ص ۷۹
  - (۴) حسین امید - پیشین - ص ۱۵۵ (۵) روزنامه "انجمن" - سال سوم - شماره ۱۹ - ۱۴ شوال ۱۳۲۶ قمری. (۶) محمد صدرهاشمی - تاریخ جراید و مجلات ایران - ج ۳ - ص ۳۷.
  - (۷ و ۸) نامه های از تبریز - پیشین - ص ۹۲ و ۱۸۲

مغرور دایان ، آلتین آچیق ، اوزون آغ
 اوندان بساشقا ، سن بیو کسه اگیلهسه
 تک آلاها اگیل ، ارکیم ، آی ارکیم
 قارشیندا گور اگیلرکیم ، آی ارکیم

VARLIQ

PERSIAN AND TURKISH
 JOURNAL

11 - th. Year No. 75 - 4

1990 Jan , Feb , March

Add : 151 , Nord Felestin Ave.

Tehran - Iran

وارلیق

مجله فرهنگی ، ادبی ، هنری

به زبانهای فارسی و ترکی

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز دکتر جواد هیئت

تهران : خیابان فلسطین شمالی پلاک ۱۵۱

عصرهای زوج تلفن : ۶۶۶۳۶۶

لیتوگرافی : الزان

چاپخانه بهرام - جمهوری کوچه حمام وزیر